

Motion till riksdagen 2020/21:3170

av Jonas Sjöstedt m.fl. (V)

Vägen ut ur krisen – en plan för jämlikhet och grön omställning

1 Sammanfattning

Coronapandemin har inneburit en drastisk och omvälvande förändring av tillvaron för de allra flesta människor. Olika samhällsmodeller möter kriser på olika sätt. Ett robust samhälle med en stark välfärd som garanterar ekonomisk trygghet vid sjukdom och arbetslöshet, med en välfungerande och välfinansierad sjukvård och äldreomsorg är bättre rustat att möta såväl de direkta som de indirekta konsekvenserna av coronavirusets spridning. Sverige är bättre rustat än många andra länder. De senaste årtiondenas privatiseringar och nedskärningar i välfärden samt nedmonteringen av trygghetssystemen har dock avsevärt försämrat våra förutsättningar att hantera kriser och förändring som pandemier, klimatpåverkan eller större flyktingmottagande på ett bra och robust sätt. De ekonomiskt utsatta har blivit fler, samtidigt har den ekonomiska eliten fått det allt bättre i Sverige. Vi måste få en politik som omfördelar och utjämnar inkomstskillnader. Vi vill bygga ett starkare samhälle som klarar av att ta hand om sina invånare oavsett om krisen är global och drabbar oss alla eller om den är personlig och bara drabbar dig.

I Vänsterpartiets budgetmotion, Vägen ut ur krisen – en plan för jämlikhet och grön omställning, presenterar vi omfattande satsningar på välfärden och ett reformerat skattesystem i syfte att öka jämlikheten genom omfördelning och skapa förutsättningar för att lyckas med den gröna omställningen. När var och en gör saker för sig, utan hänsyn till att våra liv är sammanbundna i ett samhälle, drar de rika ifrån, välfärden kollapsar och klimatet havererar. Men när vi gör saker tillsammans blir det bättre för oss alla, då kan vi stärka välfärden, öka friheten för de allra flesta, skapa rättvisa och jämlikhet samt lyckas med den nödvändiga omställningen. Med vår budgetmotion vill vi visa på hur det skulle kunna vara att leva i ett samhälle där Vänsterpartiets politik blivit verklighet.

Ojämlikhet och vidgade ekonomiska klyftor är ett stort samhällsproblem. Det finns en stark koppling mellan ojämlikhet och en rad olika sociala och hälsorelaterade indikatorer. I ojämlika samhällen får klass och status ökad betydelse och påverkar hur vi människor i ett samhälle ser på varandra. På senare tid har också allt fler ekonomer och institutioner visat att ökad ojämlikhet påverkar den ekonomiska tillväxten negativt.

Den ekonomiska ojämlikheten har ökat i de flesta västländer under de senaste 30–40 åren. Sverige är inget undantag, tvärtom. Faktum är att Sverige är det OECD-land, jämte Nya Zeeland, där den ekonomiska ojämlikheten ökat mest sedan mitten av 1980-talet. En viktig orsak till de ökade klyftorna är hur det svenska skattesystemet utvecklats. Sverige har gått från att vara ett av de länder vars skattesystem omfördelar mest till att ha det minst omfördelade skattesystemet inom EU:s 15 kärnländer.

Den ökade ojämlikheten är främst ett resultat av politiska beslut. Avregleringen av finansmarknaderna på 1980-talet, den stora skattereformen, 90-talskrisen och den därpå följande budgetsaneringen, pensionsreformen, slopade eller minskade skatter på förmögenheter, arv, gåvor, fastigheter och kapitalinkomster, urholkade och försämrade socialförsäkringssystem, liberaliserad arbetsmarknad, försvagade fackförbund och kraftigt sänkta inkomstskatter har alla bidragit till ökade klyftor.

Flera av de ekonomiska åtgärderna som vidtagits med anledning av coronapandemin för att sänka företagets kostnader har varit för generösa. Många företag lyckades pressa kostnaderna ännu mer genom att utnyttja de statliga krisstöden. Detta resulterade i ökade vinster, vilket belönades med stigande aktiekurser. De statliga stödåtgärderna i samband med coronakrisen har i praktiken inneburit en överföring av skattebetalarnas pengar till aktieägarna. Mönstret från finanskrisen 2008–2009 upprepas alltså igen, där risker och förluster socialiseras samtidigt som vinsterna förblir privata. Det blir märkligt om staten tar hela risken samtidigt som ägarna behåller hela vinsten. Krisåtgärderna har således gynnat storföretagen och kapitalägande, vilka gynnats under lång tid.

Att regeringen prioriterar de rika framför att ta tag i de växande klyftorna är inget nytt. I förra årets budgetproposition valde regeringen att lägga miljardbelopp på att skattesubventionera hushållsnära tjänster, köksrenoveringar och sänkt inkomstskatt för höginkomsttagare, i stället för att satsa på att säkra välfärdens långsiktiga finansiering eller stärka produktivitetstillväxten i den svenska ekonomin. I budgetpropositionen för 2021 tar regeringen dessvärre den här politiken till en ny nivå.

Vänsterpartiet väljer en annan väg. Vi tycker det är hög tid att de rikaste får betala och bidra till det gemensamma. Därför föreslår Vänsterpartiet i denna motion ökad beskattning av kapital, bl.a. genom förmögenhetsskatt och arvsbeskattning, och en ökad progressivitet gällande inkomstskatten. Genom höjda skatter omfördelar vi privat konsumtion till offentlig konsumtion. På så sätt omfördelar vi också makt och resurser och ökar det gemensamma del av ekonomin. Det krävs en radikal omläggning av skattepolitiken för att uppnå ett jämlikt samhälle.

För att minska de ekonomiska klyftorna genomför vi bl.a. en röd skatteväxling där de med högst inkomster får betala mer i skatt men de med låga inkomster får betala mindre. Genom att vi tar bort skattekliften mellan de som har oturen att bli sjuka eller arbetslösa och de som har turen att få vara friska och gå till jobbet får sjuka och arbetslösa en kraftigt förbättrad ekonomi. En grundbult i välfärdssamhället är att det finns trygghetssystem som vi kan lita på och som fångar upp oss när vi behöver det. Därför vill Vänsterpartiet bl.a. stärka a-kassan och aktivitetsstöd, höja garantipensionen och garantinivån i sjukersättningen och stärka bostadstillägget. Vi höjer även riksnormen för ekonomiskt bistånd. Totalt satsar vi ca 11 miljarder mer än regeringen 2021 för att stärka trygghetssystemen.

Den ekonomiska krisen slår också hårt mot landets kommuner och regioner, dels i form av fallande skatteunderlag, dels i form av stigande kostnader. I denna motion skjuter vi därför till rejäla resurstillskott till kommuner och regioner, till vård, skola och omsorg, för att de inte bara ska klara den dagsaktuella situationen, utan för att de ska ha

möjligheter att bygga välfärden starkare på sikt. Vi vill förbättra kvaliteten i välfärden och då måste även de anställdas arbetsvillkor förbättras och de behöver få fler arbetskamrater. Totalt avsätter vi ca 40 miljarder kronor till kommunsektorn i generella och riktade statsbidrag 2021.

Samtidigt som coronakrisen pågår har världen och Sverige under lång tid befunnit sig i en klimatkris. Minskar vi inte snabbt våra utsläpp kan stora delar av världen bli obebodliga. Därför borde frågan ställas hur de enorma resurser som samhället i dag mobiliserar kan användas för att underlätta omställningen mot en hållbar ekonomi och fossilfri framtid. Återhämtningspolitiken måste bli hållbar.

För att möta både klimatkrisen och coronakrisen bör Sverige starta ett omfattande statligt investeringsprogram. Det skulle fylla flera funktioner på samma gång, alla direkt nödvändiga. Genom att staten över lång tid satsar stora summor på investeringar skapas en mängd arbetstillfällen. Det sker såväl direkt i arbetet med investeringarna som indirekt genom att dessa jobb i sin tur får fart på ekonomin. Genom dessa investeringar ser vi också till att komma ifatt de stora samhällsbehov som länge har präglat mycket av det gemensamma. Det handlar om alltifrån att se till att tågen går som de ska till att barnen på förskolan får tillbringa sina dagar i vackra och funktionella lokaler. Tillsammans kan vi se till att stad och landsbygd håller ihop och att fungerande samhällsservice är en självklarhet oavsett var i landet man bor. Vi skapar ett robustare samhälle som står starkt också när det blåser.

En investeringsplan på 2020-talet måste även ta sig an större uppgifter än så. Det ligger på vår generation att ställa om hela samhället för att klara klimatet. Det är mycket konkret – Sverige behöver byggas om. Vi måste göra det för att nå nollutsläpp och göra det möjligt att leva bra och rika liv på ett hållbart sätt. Vänsterpartiet vill att Sverige gör massiva investeringar de kommande åren för att skapa jobb, möta nödvändiga behov och ställa om för klimatet. Över tid handlar det om hundratals miljarder kronor som behöver satsas på statlig nivå. Vårt förslag omfattar totalt en satsning på ca 30 miljarder kronor redan 2021.

Välfärden är en förutsättning för många människors frihet. Generell välfärd ska omfatta alla som är i behov av den. Den generella välfärden innebär en solidarisk omfördelning av ekonomiska resurser mellan kvinnor och män, mellan lågavlönade och högavlönade, mellan olika perioder i våra liv och mellan friska och sjuka. Trygghet, frihet och möjlighet att växa och utvecklas är det finaste vi kan bjuda varandra på. För Vänsterpartiet är det en självklarhet att pengarna som är avsatta för att finansiera den gemensamma välfärden ska gå till människor som behöver stöd och hjälp och inte till kommersiella bolag som etablerat sig i välfärdssektorn. En väl fungerande välfärd är också avgörande för ett jämställt samhälle. Om de gemensamma omsorgstjänsterna inte byggs ut i takt med ökande behov kommer i stället behovet av oavlönat omsorgsarbete fortsätta öka. All erfarenhet visar att det i praktiken främst innebär minskat utrymme för avlönat arbete för kvinnor.

Hur vi använder våra gemensamma resurser är helt avgörande för vilket samhälle vi har och vilken framtid vi går till mötes. Det finaste vi kan göra här och nu och för framtida generationer är att satsa på det gemensamma, på det som omfördelar och på det som krävs för en grön omställning.

2 Innehållsförteckning

1 Sammanfattning.....	1
2 Innehållsförteckning	4
3 Förslag till riksdagsbeslut.....	7
4 Coronapandemin.....	7
5 Det ekonomiska läget	8
5.1 Utvecklingen på arbetsmarknaden.....	11
5.2 Ökad ojämlikhet.....	13
6 Vänsterpartiets syn på regeringens ekonomiska politik	17
6.1 Krisåtgärderna.....	17
6.2 Skattesänkningar före välfärden	17
6.3 Ineffektiv politik som spår på klyftorna	19
6.4 Återhämtningspolitiken måste bli hållbar.....	20
6.5 Översyn av modellen för pris- och löneomräkning	21
7 Vänsterpartiets riktlinjer för den ekonomiska politiken.....	21
8 Likvärdig välfärd av högsta kvalitet.....	23
8.1 Stärk kommunsektorn	24
8.2 En sjukvård som det går att lita på.....	25
8.3 En välfärd utan vinstintresse.....	27
8.4 Välfärd på lika villkor – stärk mindre kommuner	27
8.5 Det svikna Sverige.....	29
8.6 Femicid-paket mot mäns våld mot kvinnor, sexköp och människohandel för sexuella ändamål.....	31
8.7 Arbetsintegrerat lärande för att möta personalbristen inom utbildningssektorn ..	32
8.8 Skapa bättre förutsättningar för personer med funktionsnedsättningar	33
8.9 Gör högre utbildning och vuxenutbildning tillgänglig för fler	33
9 Goda uppväxtvillkor.....	34
9.1 Stärk förskolan och fritidshemmen.....	35
9.2 Likvärdig skola	36
9.3 Kultur för alla barn	37
9.4 Idrott och fritid för barn och unga	37
9.5 Barn ska inte behöva växa upp i fattigdom	38
10 Tryggt arbetsliv	39
10.1 Arbetsförmedling och arbetsmarknadspolitik.....	39
10.2 Utbildning och möjlighet till omställning.....	40
10.3 Satsningar på arbetsmiljöfrågor	42
10.4 Arbetslöshetsförsäkringen	42
10.5 En mänsklig sjukförsäkring	43

10.6 Inkludering och antidiskriminering	45
11 Värdig ålderdom – upprusta äldreomsorgen	46
11.1 Satsa på personalen.....	47
11.1.1 Trygga fasta anställningar på heltid	48
11.1.2 Ökad personaltäthet och satsning på fortbildning.....	48
11.1.3 Frivilligt med delade turer – betalt hela dagen	48
11.1.4 Stärkt medicinsk kompetens	49
11.2 Utvecklande fritid och sociala aktiviteter	49
11.3 Framtidens boende.....	50
11.4 Pensioner som det går att leva på	50
12 En grön och jämlik väg ut ur krisen – investeringsplan för en bättre framtid.....	52
12.1 Ett grönt samhällsbygge	53
12.1.1 Hållbara, jämlika och transporteffektiva städer	54
12.1.2 Klimatsmart stadsplanering.....	55
12.1.3 Sol- och vindkraft på offentliga byggnader	56
12.1.4 Grön omställning inom pappersindustrin.....	56
12.1.5 Klimatstöd för ett fossilfritt Sverige	56
12.2 Det gemensamma är det bästa	57
12.2.1 Investeringsstöd för samhällsfastigheter.....	57
12.2.2 Tillgängliga lokaler och öppen fritidsverksamhet	58
12.2.3 Lekparker, parklekar och spontanidrott	58
12.2.4 Servicebussar för det svikna Sverige	58
12.3 Bostadsbyggande och upprustning	59
12.3.1 Statliga topplån för byggande av hyresbostäder	60
12.3.2 Utökad investeringsstöd för byggande av hyresbostäder.....	60
12.3.3 Utökad stöd för energieffektivisering och renovering av flerbostadshus och utomhusmiljöer	61
12.3.4 Investerings- och upprustningsstöd för idrottsanläggningar.....	61
12.3.5 Tillgänglighetsstöd.....	61
12.4 Fossilfria och pålitliga transporter	62
12.4.1 Upprustning av de regionala och lågtrafikerade järnvägsspåren	63
12.4.2 Statligt stöd till regionala kollektivtrafiken	63
12.4.3 Ökade järnvägsinvesteringar	63
12.4.4 Åtgärda underhållsskulden samt tidigareläggning av järnvägsunderhåll ..	63
12.4.5 Öka investeringarna i nattågsfordon	64
12.4.6 Statlig finansiering av ERTMS-ombordutrustning.....	64
12.4.7 Flexibel investeringspott för hållbara godstransportlösningar	64
12.4.8 Ökad utbyggnad av fiberbredband i landsbygd	64

12.5 Trygga livsmedel	65
12.5.1 Inför beredskapslager för livsmedel.....	65
12.5.2 Genomför försök med regionala center för fossilfritt producerade beredskapslivsmedel	65
12.5.3 Inför investeringsstöd för att klimatanpassa jordbruket.....	66
12.5.4 Främja produktion av växtbaserade livsmedel.....	66
12.5.5 Öka stödet för betesmarker med särskilda värden	66
12.5.6 Stärk stödet för ekologisk produktion och omställning	66
12.5.7 Investeringsstöd till lokala slakterier och mobila slakterier.....	67
13 Coronakrisen och internationell solidaritet	67
14 Ett rättvist skattesystem.....	68
14.1 Målen för skattepolitiken.....	68
14.2 Inkomstskatterna.....	69
14.3 Företagsskattefrågor	71
14.3.1 Bolagsskatten	71
14.3.2 3:12-reglerna	71
14.4 Kapital- och egendomsskatter.....	73
14.4.1 Förmögenhetsskatt	74
14.4.2 Fastighetsskatt.....	75
14.4.3 Arvs- och gåvoskatt	76
14.4.4 Skatt på kapitalinkomster.....	77
14.4.5 Ränteavdragen.....	78
14.4.6 Inför en exitskatt	78
14.4.7 Övrigt.....	79
14.5 Sociala avgifter m.m.....	79
14.6 Miljöskatter.....	80
14.7 Vänsterpartiets skatteförslag.....	82
15 Utgiftsramar och fördelning av utgifter i statsbudgeten.....	83
16 Den offentliga sektorns finanser m.m.	89
17 Beräkning av statsbudgetens inkomster	91
Bilaga 1 Effekten av Vänsterpartiets förslag för några olika typfall.....	94
Bilaga 2 En grön och jämlik väg ut ur krisen – investeringsplan för en bättre framtid ..	95

3 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen godkänner de riktlinjer för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken som föreslås i motionen (avsnitt 8–15).
2. Riksdagen avslår regeringens förslag att fastställa utgiftstaket för staten inklusive ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget till följd av tekniska justeringar och av finanspolitiska skäl till 1 695 miljarder kronor för 2021 och 1 632 miljarder kronor för 2022 och beslutar att upphäva det tidigare fastställda utgiftstaket för 2022 (avsnitt 5.2 i propositionen).
3. Riksdagen avslår regeringens förslag att fastställa utgiftstaket för staten inklusive ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget till 1 539 miljarder kronor för 2023 (avsnitt 5.2 i propositionen).
4. Riksdagen fastställer utgiftstaket för staten inklusive ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget för 2021 enligt förslaget i tabell 17, avsnitt 16 i motionen.
5. Riksdagen godkänner beräkningen av inkomsterna i statens budget för 2021 enligt förslaget i tabell 18, avsnitt 17 i motionen.
6. Riksdagen godkänner den preliminära beräkningen av inkomster i statens budget för 2022 och 2023 enligt förslaget i tabell 19, avsnitt 17 i motionen som riktlinje för regeringens budgetarbete.
7. Riksdagen beslutar om fördelning av utgifter på utgiftsområden för 2021 enligt förslaget i tabell 10, avsnitt 15 i motionen.
8. Riksdagen godkänner den preliminära fördelningen av utgifter på utgiftsområden för 2022 och 2023 enligt förslaget i tabell 11, avsnitt 15 i motionen som riktlinje för regeringens budgetarbete.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör se till att en översyn av modellen för pris- och löneomräkning görs och därefter vidta åtgärder för att komma till rätta med dagens brister, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

4 Coronapandemin

Utbrottet av covid-19 har präglat allt från nyhetsrapportering till arbete och vardagsliv från våren 2020 och framåt. Coronapandemin har inneburit en drastisk och omvälvande förändring av tillvaron för de allra flesta människor. Runtom i världen har olika insatser gjorts för att förhindra och stoppa virusets framfart och spridning, samtidigt som sjukvården kämpar med att vårda patienter som blivit svårt sjuka i covid-19.

Hur länge coronaviruset kommer fortsätta att utgöra ett hot mot liv och hälsa samt hindra oss från att leva våra normala liv vet vi ännu inte. Inte heller vet vi hur livet kommer att se ut när krisen är förbi. I likhet med andra ekonomiska kriser på senare tid drabbas de mest utsatta allra hårdast. Äldre och de med sviktande hälsa löper störst risk att mista livet. De med små eller inga marginaler drabbas hårdast när arbete och inkomst försvinner. De som inte kan jobba hemifrån löper störst risk att smittas.

Redan innan coronaviruset började spridas var den humanitära situationen allvarlig på många håll i världen. Enligt Sida var 168 miljoner människor i behov av humanitärt stöd och skydd p.g.a. väpnade konflikter och allvarliga effekter av klimatförändringar. Krig, extrem torka, översvämningar och skadeinsekter hade lett till att fler människor än

någonsin befann sig på flykt, i och utanför sina hemländer, samt att ett ökat antal människor levde i svält. Situationen för de mest drabbade människorna i världen har bara blivit värre p.g.a. coronapandemin. Restriktioner i spåren av covid-19 har inneburit stora ekonomiska svårigheter för människor i länder som saknar grundläggande anställningstrygghet eller ett fungerande socialt skydds nät. För att kunna få spridningen av coronaviruset under kontroll och för att kunna förebygga andra typer av kriser krävs ett ökat samarbete, bättre samordning och mer solidaritet.

Vi måste göra allt vad vi kan för att fortsatt förhindra smittspridning till riskgrupperna. I dessa tider är vi många som är oroliga för de vi älskar, för nära och kära i riskgrupper, vi oroar oss över hur många som ska förlora jobbet och hur det ska gå för vår egen ekonomi och för samhället i stort. Den oron och rädslan delar vi med resten av världens befolkning.

En annan aspekt av spridningen av coronaviruset, dess samhällseffekter och konsekvensen av att allt fler är hemma med ett begränsat umgänge, är att kvinnor och barn som lever med våldsamma män riskerar att drabbas hårt. Isolering och ekonomisk kris kan trigga våldet, samtidigt som det är känt sedan tidigare att våld mot kvinnor och barn vanligtvis eskalerar under semestertider och sammanhängande ledigheter, som jul- och nyårshelgerna, när mycket tid spenderas i hemmet. Kvinnor och barn som utsätts för mäns våld måste få stöd både från det offentliga och från särskilda specialistverksamheter.

Olika samhällsmodeller möter kriser på olika sätt. Ett robust samhälle med en stark välfärd som garanterar ekonomisk trygghet vid sjukdom och arbetslöshet, med en väl fungerande och välfinansierad sjukvård och äldreomsorg är bättre rustat att möta såväl de direkta som de indirekta konsekvenserna av coronavirusets spridning. Sverige är bättre rustat än många andra länder. De senaste årtiondenas nedskärningar i välfärden, privatiseringar och nedmonteringen av trygghetssystemen har dock försämrat våra förutsättningar avsevärt. Vänsterpartiet vill vända den utvecklingen. Vi vill bygga ett starkare samhälle som klarar av att ta hand om sina invånare oavsett om krisen är global och drabbar oss alla eller om den är personlig och bara drabbar dig.

5 Det ekonomiska läget

Den ekonomiska utvecklingen under det första halvåret har helt präglats av den pågående coronapandemin. För att motverka smittspridningen införde regeringar restriktioner och ekonomier stängdes ner runt om i världen. Detta resulterade i en kraftig inbromsning i världsekonomin. Sveriges BNP föll med historiska 8,3 procent under det andra kvartalet, säsongrensat och jämfört med kvartalet innan. Detta var ett brantare fall jämfört med våra nordiska grannländer men något bättre än i euroområdet där BNP föll med 12,1 procent. I USA föll BNP med 9,5 procent och i Storbritannien med hela 20,4 procent.

Pandemin har slagit brett mot det svenska näringslivet, där varuproduktionen minskade med 14 procent och tjänsteproduktionen minskade med 7,4 procent under det andra kvartalet. I de varuproducerande näringarna har tillverkningsindustrin drabbats särskilt hårt, med ett produktionsfall på 24 procent medan byggsektorn hittills har stått emot förhållandevis väl och ”bara” tappat 1,6 procent. I tjänstesektorn har vissa branscher drabbats väldigt hårt till följd av rädsla för coronaviruset och påbud om social

distansering. Inom hotell och restaurang samt transport och kommunikationer föll produktionen med 46,3 respektive 23,3 procent i det andra kvartalet, se vidare tabell 1 nedan. Även den offentliga konsumtionen utvecklades svagt under det andra kvartalet. Det handlar dels om allmän resursbrist, men också om olika coronarelaterade effekter, som hög sjukfrånvaro m.m.

Tabell 1. Näringslivets produktion, volymutveckling i procent

Säsongrensat och jämfört med föregående kvartal samt snitt de senaste tio åren

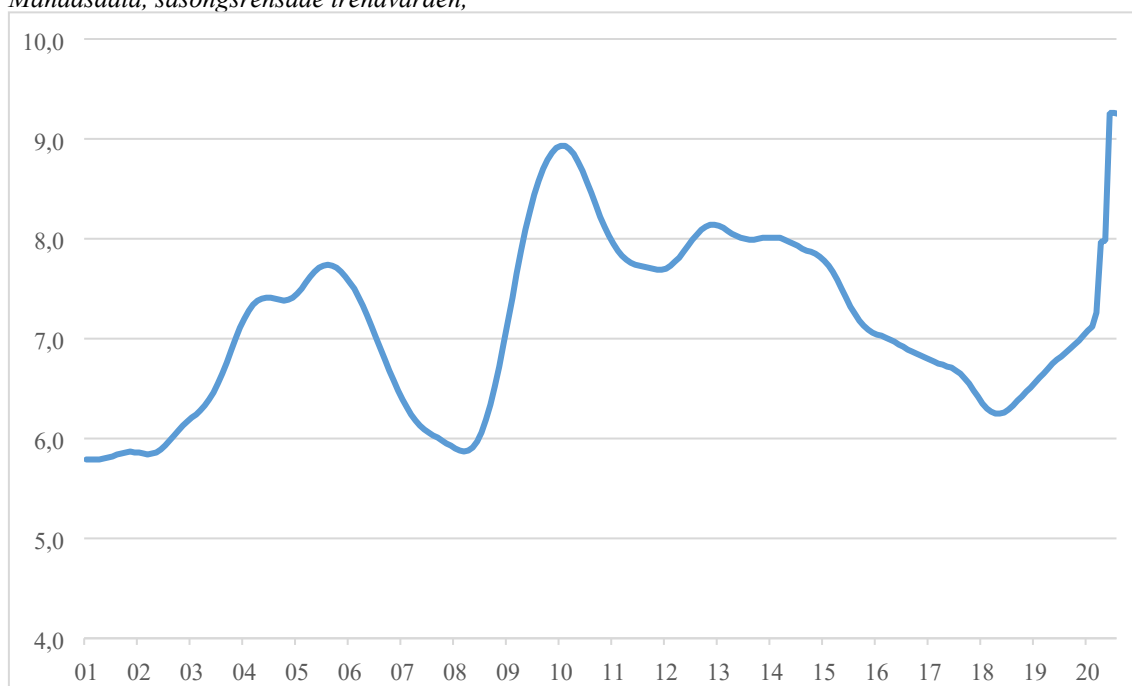
	2019 Kv2	2019 Kv3	2019 Kv4	2020 Kv1	2020 Kv2	10- årsnitt
Varuproducenter	-0,7	0,4	0,1	1,3	-14,4	0,3
Jordbruk, skogsbruk och fiske	2,7	0,0	0,3	-0,1	-3,8	0,2
Utvinning av mineral	4,8	0,5	0,6	1,6	-2,8	-0,1
Tillverkningsindustri	-1,6	0,8	-0,5	1,7	-24,0	0,2
El, gas, värme, vatten inkl reningsverk	2,0	-1,0	-0,6	2,6	-4,3	0,0
Byggindustri	-1,2	0,5	1,5	0,3	-1,6	0,5
Tjänsteproducenter	0,7	0,1	-0,2	-0,1	-7,4	0,6
Parti- och detaljhandel	0,0	1,1	0,3	0,9	-11,2	0,5
Transport o kommunikation	-0,3	0,1	-1,2	-1,6	-23,3	-0,1
Hotell och restaurang	-0,2	0,4	-0,2	-8,2	-46,3	-0,6
Informations- och kommunikationstjänster	1,5	0,0	0,4	0,9	-1,2	1,3
Banker och försäkringsbolag	0,0	0,8	1,7	0,7	-0,4	1,0
Fastighetsverksamhet	-0,8	1,6	0,2	0,7	-0,8	0,5
Företagstjänster	1,1	-1,5	-1,7	-1,2	-5,3	0,8
Utbildning och sjukvård	4,2	-1,0	0,0	0,4	-5,1	0,5
Kultur och övrig service	2,6	-1,6	-0,2	0,5	-3,5	0,4
Totalt	0,2	0,2	-0,1	0,4	-9,8	0,5

Källa: SCB, Kommentarer till BNP-beräkningarna, andra kvartalet 2020.

På arbetsmarknaden har många arbetsgivare utnyttjat möjligheten till korttidspermitteringar. Hittills har drygt 570 000 personer varit korttidspermitterade i någon omfattning. Trots detta har arbetslösheten stigit kraftigt och ligger nu en bit över 9 procent (figur 1 nedan). Arbetslösheten är därmed högre än topparna under finanskrisen 2008–09. Unga och utrikes födda har drabbats särskilt hårt. Det finns också en påtaglig risk att arbetslösheten kan öka ytterligare under hösten i takt med att korttidspermitteringarna minskar.

Figur 1 Arbetslöshet, 15–74 år, 2001–2020 (aug)

Månadsdata, säsongrensade trendvärden,

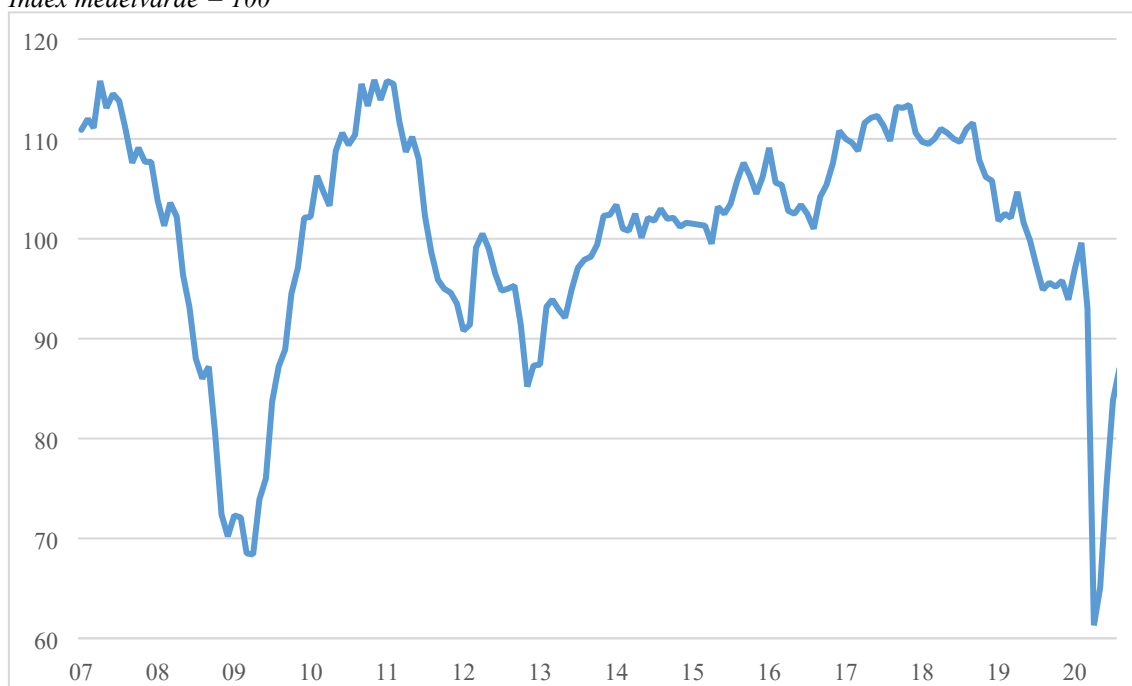
Källa: SCB (AKU)

Utvecklingen på de finansiella marknaderna har varit turbulent under det första halvåret. Världens börser rasade under februari och mars när coronaviruset fick fäste i Europa och USA. Börserna bottnade ur omkring den 23:e mars och utvecklingen därefter har varit anmärkningsvärd. Påeldat av centralbankspengar och finanspolitiska stimulanser har flera av världens börser stigit till nya rekordnivåer. Företagens Q2-rapporter var i sammanhanget talande. Av förklarliga skäl visade de flesta av företagen fallande omsättning, men till följd av de statliga stödåtgärderna kunde många av företagen kapa kostnaderna ännu mer. Detta resulterade i ökade vinster, vilket belönades av börserna med stigande aktiekurser. De statliga stödåtgärderna har därmed i praktiken inneburit en överföring av skattebetalarnas pengar till aktieägarna, vilket är ett mönster som känns igen från tidigare ekonomiska kriser.

Barometerindikatorn, som är ett brett mått på stämningens läge i den svenska ekonomin föll brant i april och låg kvar på en mycket låg nivå under maj. I takt med att smittspridningen av coronaviruset minskat och ekonomierna öppnat upp har tillförsikten bland såväl företagen som hushållen stärkts. Konfidensindikatorn för näringslivet steg för fjärde månaden i rad i augusti. Framför allt stärktes stämningens läge inom tjänstesektorn. Samtidigt är det tjänstesektorn som uppvisar det svagaste läget och som gör att konfidensindikatorn för hela näringslivet ligger klart under det normala

Figur 2 Barometerindikatorn

Index medelvärde = 100

Källa: Konjunkturinstitutet.

I tabell 2 nedan visas konfidensindikatorn för olika sektorer.¹ Som framgår av tabellen ligger konfidensindikatorerna för tillverkningsindustrin och detaljhandeln på förhållandevis höga nivåer medan stämningläget inom tjänstesektorn är betydligt dystrare än normalt. Även hushållen har en pessimistisk bild av ekonomin. Framför allt är det hushållens negativa bild på den svenska ekonomin som förklarar indikatorns låga nivå.

Tabell 2 Konfidensindikatorn för olika sektorer, jun–aug 2020

Medelvärde = 100

	juni	juli	augusti
Tillverkningsindustrin	89,2	96,5	97,7
Bygg och anläggning	90,0	92,8	93,3
Detaljhandeln	84,4	97,1	98,3
Tjänstesektorn	62,4	73,3	79,6
Hushållen	84,2	83,8	84,4

Källa: Konjunkturinstitutet, Konjunkturbarometern augusti 2020.

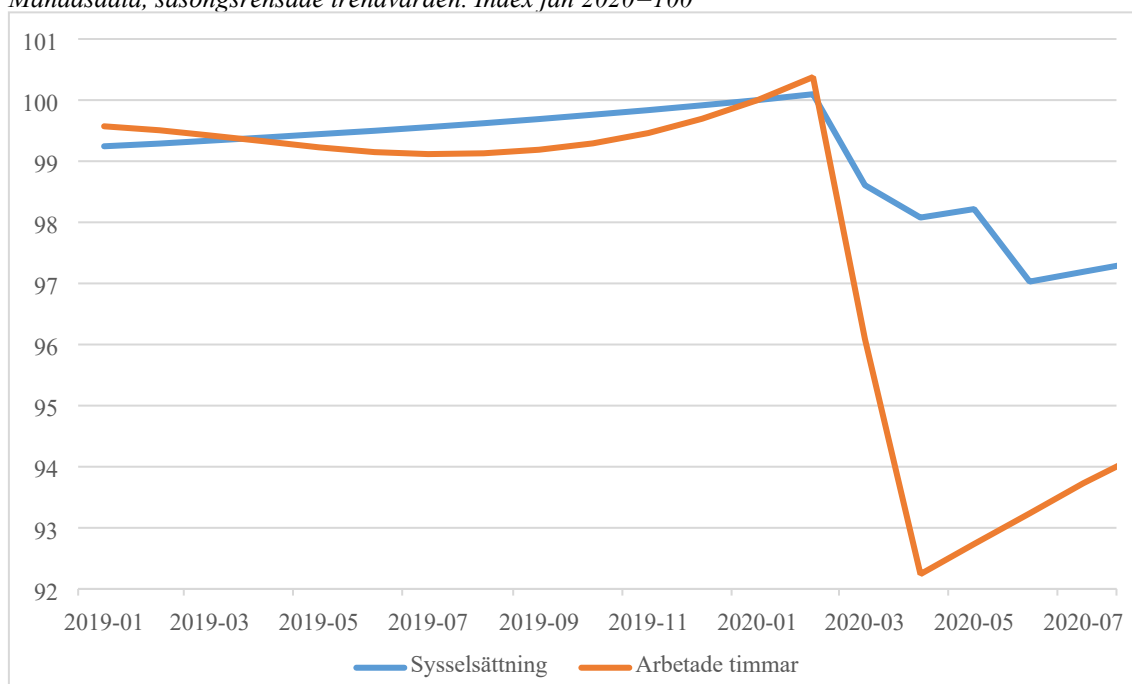
5.1 Utvecklingen på arbetsmarknaden

Utvecklingen på arbetsmarknaden har varit dramatisk under coronakrisen. Antalet arbetade timmar rasade under våren när många arbetsplatser stängde ner. Många företag utnyttjade systemet med korttidspermitteringar. Detta innebar att nedgången i sysselsättningen kunde begränsas till ca 3 procent trots att antalet arbetade timmar minskade med ca 8 procent (se figur 3 nedan).

¹ Konfidensindikatorn är Konjunkturinstitutets mått på det ekonomiska stämningläget i olika sektorer i den svenska ekonomin.

Figur 3 Sysselsättning och arbetade timmar (15–74 år)

Månadsdata, säsongrensade trendvärden. Index jan 2020=100

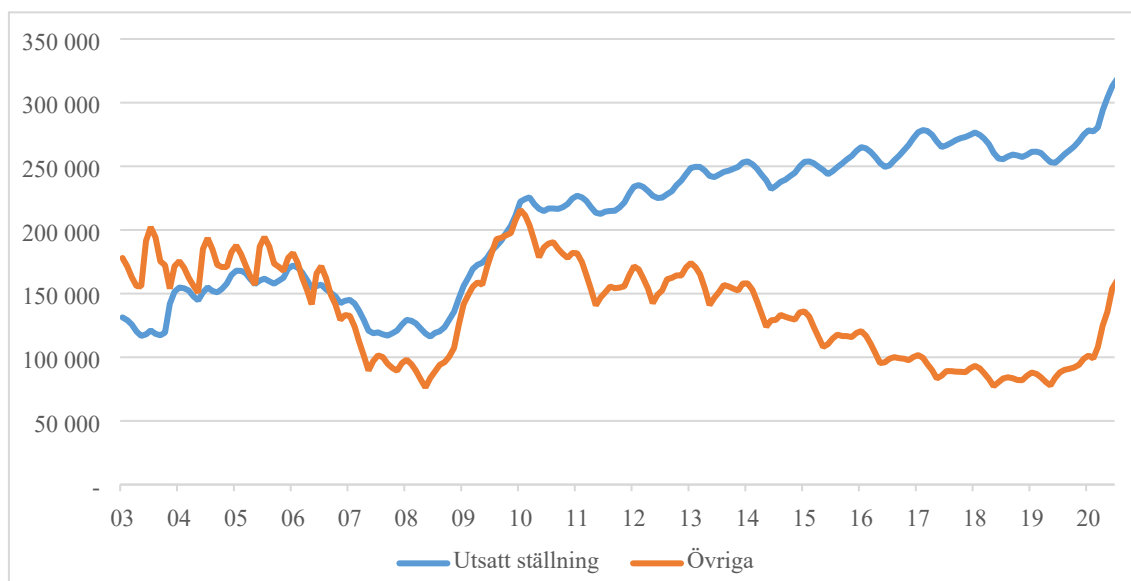

Källa: SCB (AKU).

Arbetslösheten har ökat med ca 115 000 personer och ligger nu på ca 9,2 procent av arbetskraften. Korttidspermitteringarna har inneburit att många fast anställda har kunnat behålla sina arbeten, medan tillfälligt anställda har förlorat sina jobb i större utsträckning. Den ökade arbetslösheten har dock slagit brett och även drabbat grupper med relativt låg arbetslöshetsrisk.

Utvecklingen av arbetslösheten under de senaste 10 åren visar annars på en alltmer tudelad arbetsmarknad (se figur 4 nedan). En växande andel av de arbetslösa tillhör de grupper som enligt Arbetsförmedlingen är ”utsatta”. Med utsatta grupper menas de grupper som historiskt haft en svag ställning på arbetsmarknaden. Dessa grupper är äldre (55–64 år), utomeuropeiskt födda, individer med som mest förgymnasial utbildning samt personer med funktionsnedsättning. När arbetslösheten nu växer även i andra grupper finns en stor risk för att de arbetslösa i de utsatta grupperna hamnar ännu längre bak i kön till arbete. Riskerna är också påtagliga att arbetslösheten kommer att öka ytterligare den närmaste tiden i takt med att korttidspermitteringarna fasas ut. Stora och snabba uppgångar i arbetslösheten brukar också få långsiktiga effekter. Ekonomer brukar tala om persistenseffekter som innebär att personer som hamnar i långtidsarbetslöshet får allt svårare att komma tillbaka till arbete. Detta är ett mönster som har setts vid de senaste ekonomiska kriserna; 1990-talskrisen och finanskrisen 2008–2009. Därför måste all politik nu inriktas på att snabbt bryta utvecklingen på arbetsmarknaden och pressa tillbaka arbetslösheten.

Figur 4 Inskrivna arbetslösa vid Arbetsförmedlingen, 2003–2020 (juli)

Källa: Arbetsförmedlingen.

5.2 Ökad ojämlikhet

Den ekonomiska ojämlikheten har ökat i de flesta västländer under de senaste 30–40 åren. Sverige är inget undantag, tvärtom. Faktum är att Sverige är det OECD-land, jämte Nya Zeeland, där den ekonomiska ojämlikheten ökat mest sedan mitten av 1980-talet.² En viktig orsak till de ökade klyftorna är hur det svenska skattesystemet utvecklats. Sverige har gått från att vara ett av de länder vars skattesystem omfördelar mest till att ha det minst omfördelande skattesystemet inom EU:s kärnländer.³ Sverige hör till ett av få OECD-länder som varken har en förmögenhetsskatt, arvs- och gåvoskatt eller en fastighetsskatt som är kopplad till bostadens (fulla) värde. Skattekvoten har sänkts från 49,8 procent 1990 till 42,9 procent 2020, vilket motsvarar ca 330 miljarder kronor i minskade skatteinkomster varje år.

En annan central faktor bakom den växande ojämlikheten är kapitalinkomsternas utveckling och fördelning. Inkomsterna från kapital har ökat markant sedan mitten 1990-talet och uppgick 2018 till drygt 350 miljarder kronor, och eftersom fördelningen av kapitalinkomsterna är mycket ojämn har det lett till ökade klyftor.⁴ I figuren nedan visas kapitalinkomsterna per percentil som andel av hushållens totala inkomster av kapital. Som framgår av diagrammet är kapitalinkomsterna i Sverige starkt koncentrerade till de delar av befolkningen med de högsta inkomsterna. Av de totala kapitalinkomsterna gick 56 procent till den hundradel av befolkningen med de högsta inkomsterna.⁵ I Konjunkturrådets (SNS) rapport för 2018 görs bedömningen att ungefär hälften av de ökade klyftorna sedan 1995 kan härledas till kapitalinkomsterna.⁶ Kapitalinkomsterna är

² SOU 2020:46, En gemensam angelägenhet. Betänkande av Jämlikhetskommissionen.

³ Verbist, G & Figari, F. (2014), "The redistributive effect and progressivity of taxes revisited: An International Comparison across the European Union", EUROMOD Working Paper No. EM 6/14. Studien har 1999 och 2008 som jämförelseår. Med EU:s kärnländer avses de 15 länder som ingick i EU 1998.

⁴ SCB (Inkomster och skatter).

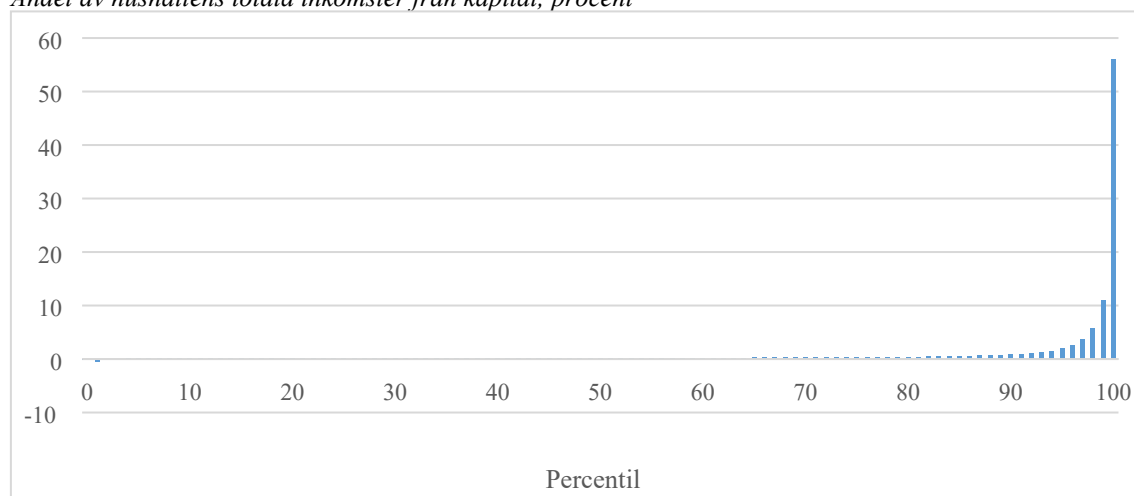
⁵ SCB.

⁶ SNS (2018), Konjunkturrådets rapport 2018, "Kapitalbeskattnings förutsättningar".

också ojämnt fördelade mellan kvinnor och män, där kvinnors andel av de totala kapitalinkomsterna uppgår till ca 30 procent.⁷

Figur 5 Inkomst av kapital per percentil, 2018

Andel av hushållens totala inkomster från kapital, procent

Källa: SCB (Inkomster och skatter).

Inkomstutvecklingen i den nedre delen av inkomstfördelningen förklarar också en del av den ökade ojämlikheten. I dessa inkomstskikt utgör transfereringarna en större andel av inkomsten än i de högre inkomstskikten. Tabellen nedan är från Långtidsutredningen 2019 och visar förändringen av ersättningen i ett urval av transfereringssystem mellan 1995 och 2017 i relation till förändringen i dels prisindex (KPI) dels inkomstindex. Ett värde på t.ex. 0,8 i förhållande till inkomstindexet visar att ersättningen minskat med 20 procent i relation till den allmänna inkomstutvecklingen. Som framgår av tabellen har ersättningen i de flesta transfereringssystem utvecklats svagare än inkomstindex. Urholkningen av ersättningssystemen har bidragit till de ökade inkomstskillnaderna.

⁷ Ownershift (2019), "Vem äger Sverige?".

Tabell 3 Förändringen av ersättningen i ett urval av transfereringssystem

1995–2017

	Förändring i förhållande till prisindex (KPI)	Förändring i förhållande till inkomstindex
Lägsta dagersättning i arbetslöshetsförsäkringen	1,2	0,8
Högsta dagersättning i arbetslöshetsförsäkringen	1,3	0,9
Sjukpenning, tak	1,0	0,7
Föräldraförsäkring, tak	1,3	0,9
Föräldraförsäkring, grundnivå ¹⁾	1,6	1,1
Föräldraförsäkring, lägstanivå ²⁾	2,3	1,6
Garantipension ³⁾	1,0	0,8
Sjukersättning, garantinivå ²⁾	1,0	0,8
Barnbidrag, grundbelopp	1,1	0,8
Ekonomiskt bistånd ⁴⁾	1,2	0,9
Studiemedel ⁵⁾	1,2	0,9

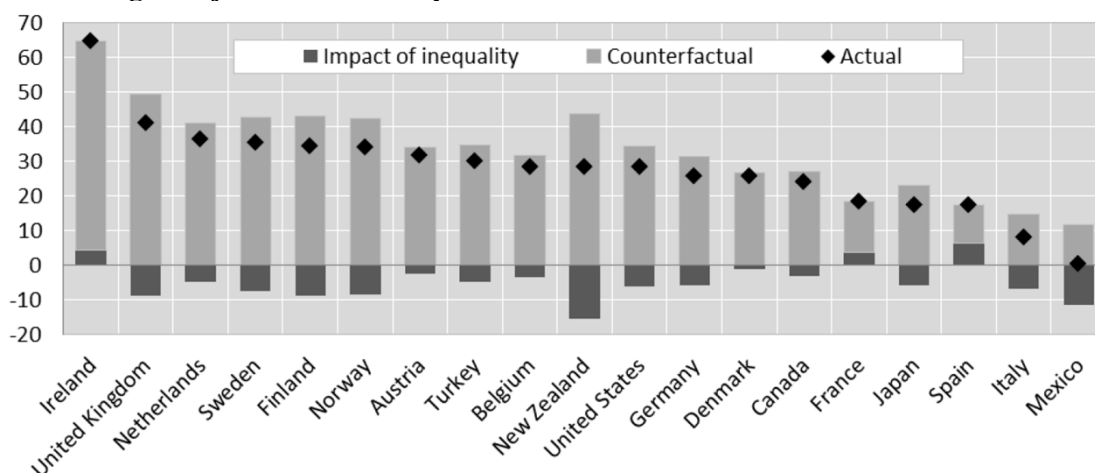
¹⁾ Avser 2002–2017. ²⁾ Lägstanivån likställs med de garantidagar som fanns före 2002. ³⁾ Avser 2003–2017. ⁴⁾ Avser 1998–2017, ekonomiskt bistånd för en ensamstående förälder med två barn 11–14 år. ⁵⁾ Avser 1999–2017.

Källa: LU2019, SOU 2019:65.

De ekonomiska klyftorna är ett stort samhällsproblem. I boken Jämlikhetsanden går författarna av Wilkinson och Pickett igenom och sammanställer 40 års forskning om ojämlikhet, hälsa och sociala problem. I boken visar de på en stark koppling mellan ojämlikhet och en rad olika sociala och hälsorelaterade indikatorer. När ojämlikheten ökar tenderar skolresultat, förväntad livslängd, social rörlighet, psykisk ohälsa, drog-användning, tonårsfödslar, ohälsosam fetma och kriminalitet att utvecklas negativt. I ojämlika samhällen får klass och status ökad betydelse och påverkar hur vi människor i ett samhälle ser på varandra.

På senare tid har också allt fler ekonomer och institutioner visat att ökad ojämlikhet påverkar den ekonomiska tillväxten negativt. Figuren nedan visar den uppskattade effekten av förändrad ojämlikhet under perioden 1985–2005 på den samlade ekonomiska tillväxten per capita för perioden 1990–2010. Som framgår av figuren bedöms förändringar i ojämlikhet ha minskat tillväxten i de flesta av de studerade länderna. Sverige hör till de länder där den ökade ojämlikheten påverkat tillväxten förhållandevis mycket. Studien mäter, som nämnts ovan, förändringar i ojämlikhet mellan 1985 och 2005. Därefter har den ekonomiska ojämlikheten i Sverige fortsatt att öka, varför det finns skäl att tro att effekterna på tillväxten i dag är än större.

Figur 6 Effekt på kumulativa tillväxten, BNP/capita, 1990–2010 till följd av förändringar i ojämlikhet under perioden 1985–2005

Källa: Cingano, F. (2014), Trends in Income Inequality and its Impact on Economic Growth.

Anm.: ”Actual” är den faktiska tillväxten. ”Impact on inequality” (på tillväxten) är baserat på förändringar i ojämlikhet i OECD-länder för perioden 1985–2005. ”Counterfactual” är skillnaden mellan de två.

Den ökade ojämlikheten är främst ett resultat av politiska beslut. Avregleringen av finansmarknaderna på 1980-talet, den stora skattereformen, 1990-talskrisen och den därpå följande budgetsaneringen, pensionsreformen, slopade eller minskade skatter på förmögenheter, arv, gåvor, fastigheter och kapitalinkomster, urholkade och försämrade socialförsäkringssystem, liberaliserad arbetsmarknad, försvagade fackförbund och kraftigt sänkta inkomstskatter har alla bidragit till ökade klyftor.

Den förda penningpolitiken sedan finanskrisen har också bidragit till ökade klyftor. Den expansiva penningpolitiken med låga räntor och s.k. kvantitativa lättnader har varit rätt och riktig ur ett stabiliseringspolitiskt perspektiv och för att värna inflationsmålet. Men den har också bidragit till att blåsa upp tillgångspriser och gjort det lönsamt för företag att låna till återköp av aktier i de egna bolagen, vilket bl.a. gynnat aktieägarna i bolagsledningarna. Under coronakrisen har de kvantitativa lättnaderna utökats. För att stärka likviditeten på de finansiella marknaderna har Riksbanken annonserat utökade köp av värdepapper för 300 miljarder kronor under 2020, samt breddat innehavet till att, förutom statsobligationer, också kunna köpa bostadsobligationer samt företagscertifikat. Utöver att stärka likviditeten på de finansiella marknaderna syftar Riksbankens tillgångsköp till att pressa ned marknadsräntorna. Detta leder till lägre finansieringskostnader för företagen, men samtidigt till lägre avkastning på det räntebärande pensionskapitalet.

I denna motion föreslår vi en radikal omläggning av den ekonomiska politiken. Höjda skatter på kapital, förmögenheter, arv, gåvor och fastigheter m.m. finansierar satsningar på välfärden, socialförsäkringarna, bostads- och infrastrukturfinansieringar samt sänkt skatt för låginkomsttagare. På så sätt ökar vi jämlikheten samtidigt som vi stärker välfärden. På så sätt bygger vi Sverige starkare i en värld av hård global konkurrens.

6 Vänsterpartiets syn på regeringens ekonomiska politik

6.1 Krisåtgärderna

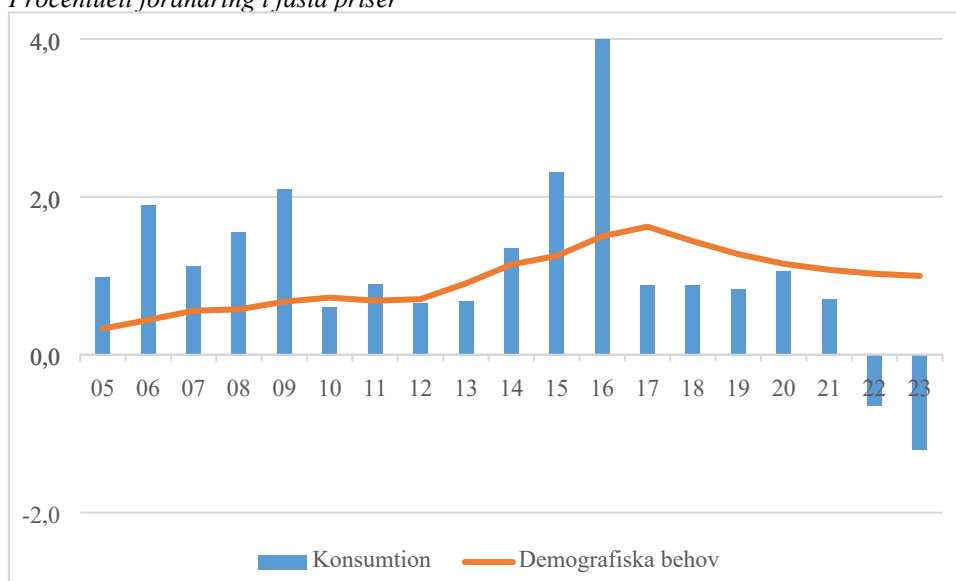
De ekonomiska åtgärderna som regeringen, riksdagen och myndigheter vidtagit kan grovt sett delas in i tre kategorier: (i) förslag för att stärka företagens likviditet, (ii) förslag för att sänka företagens kostnader och (iii) förslag för att hjälpa individer som drabbas av den ekonomiska krisen. Vänsterpartiet står bakom många av regeringens krisåtgärder. Flera av förslagen för att sänka företagens kostnader har dock varit för generösa, detta gäller särskilt utformningen av omsättningsstödet och den generella sänkningen av arbetsgivaravgifterna. Även om de ekonomiska effekterna av coronapandemin på många sätt är exceptionella bör det framhållas att företagen också har ett eget ansvar, t.ex. att i goda tider stärka sina balansräkningar. Detta har dock företagen i stor utsträckning underlåtit att göra. I stället har många företag drivits med låg soliditet och maximerad aktieutdelning. Detta blev särskilt tydligt i samband med företagens Q2-rapporter för i år. De flesta av de rapporterade företagen redovisade, av förklarliga skäl, fallande omsättning. Men många företag lyckades pressa kostnaderna ännu mer genom att utnyttja de statliga krisstöden. Detta resulterade i ökade vinster, vilket belönades med stigande aktiekurser. Mönstret från finanskrisen 2008–2009 går alltså igen, där risker och förluster socialiseras samtidigt som vinsterna förblir privata. Det är ett orimligt system. Vinsten brukar ju ses som kompensation för risk. Då blir det märkligt om staten tar hela risken samtidigt som ägarna behåller hela vinsten.

6.2 Skattesänkningar före välfärden

Socialdemokraterna gick 2018 till val på parollen ”välfärd före skattesänkningar”. Halvvägs in i mandatperioden tvingas vi tyvärr konstatera att det är lite ”si och så” med detta vallöfte. I sin första egna budgetproposition genomförde regeringen permanenta skattesänkningar på 13 miljarder kronor. I budgetpropositionen för 2021 går regeringen vidare på skattesänkarspåret och föreslår sänkta skatter med ytterligare 30 miljarder kr, varav 11 miljarder är permanenta skattesänkningar. Regeringen gör detta trots att deras egna siffror tyder på att kommuner och regioner står inför ytterligare nedskärningar de kommande åren. I diagrammet nedan visas regeringens prognos över den kommunala konsumtionen och de kostnadsökningar som följer av den demografiska utvecklingen.

Figur 7 Kommunsektorns konsumtion och demografiska behov

Procentuell förändring i fasta priser

Källa: Regeringskansliet, diagramunderlag till diagram 9.2 och 9.3 i BP21 (vol. 1a).

Mellan 2017 och 2019 ökade de demografiska kostnaderna mer än den kommunala konsumtionen. Under dessa år skedde det betydande besparingar i kommuner och regioner. I år väntas den kommunala konsumtionen i stora drag utvecklas i paritet till de demografiska kostnaderna. Men utvecklingen i år är svårtolkad beroende på olika coronarelaterade effekter. Mer oroande är regeringens prognos för 2021–2023. För 2021 beräknas de demografiska kostnaderna stiga med 1,1 procent, samtidigt som konsumtionen bara bedöms växa med 0,7 procent. För 2022 ser det riktigt mörkt ut. Då väntas den kommunala konsumtionen minska med 0,6 procent när den hade behövt stiga med 1 procent för att kunna täcka de kostnader som följer av den demografiska utvecklingen. För 2021 motsvarar detta ett resursgap på ca 4 miljarder kronor och för 2022 ett gap på ca 20 miljarder kronor (i relation till 2020 års nivå). Dessa siffror ska dock tolkas med en viss försiktighet. Det har dels att göra med att statliga bidrag till kommunsektorn inte nödvändigtvis slår igenom fullt ut i regeringens prognoser för den kommunala konsumtionen i fasta priser. Vidare är det så att regeringens prognoser för kommunsektorn i grova drag bygger på att kommunsektorn lever upp till kravet på god ekonomisk hushållning. Detta krav brukar tolkas som att kommuner och regioner ska ha ett resultat på två procent av sina intäkter, och finns till för att skapa utrymme för investeringar i de kommunala budgeterna. I år beräknas kommunsektorn gå med stora överskott som ett resultat av stora statsbidrag, låga löneökningar och att skatteunderlaget utvecklas bättre än befarat. För 2021 och 2022 är det inte orimligt att tänka sig att landets regioner och kommuner drar ned på resultatet för att verksamheterna ska klara av att möta de demografiska kostnaderna. Detta riskerar dock att leda till lägre investeringar, vilket är olyckligt då kommuner och regioner står inför stora investeringsbehov. Men även om kommunerna och regionerna drar ned på resultat med 1 procentenhet fattas det fortfarande ca 10 miljarder kronor 2022 för att de ska klara att möta de demografiska kostnaderna. Att regeringen då i detta läge väljer att sänka skatterna med 30 miljarder kronor i stället för att se till att kommunerna och regionerna har tillräckligt med resurser är minst sagt anmärkningsvärt.

6.3 Ineffektiv politik som spär på klyftorna

I vår budgetmotion för 2020 identifierade vi svag produktivitetstillväxt som ett av strukturproblemen i den svenska ekonomin. Vi konstaterade att regeringen i stället för att lägga strukturella reformer i syfte att stärka produktivitetstillväxten i den svenska ekonomin valde att lägga miljardbelopp på att skattesubventionera hushållsnära tjänster, köksrenoveringar och sänkt inkomstskatt för höginkomsttagare. I budgetpropositionen för 2021 tar regeringen dessvärre den här politiken till en ny nivå. I propositionen föreslår regeringen bl.a. att arbetsgivaravgifterna sänks för arbetstagare i åldern 19–23 år. De nedsatta arbetsgivaravgifterna är tänkta att gälla från 1 april 2021 till 31 mars 2023 och bedöms sammantaget kosta ca 18 miljarder kronor. Förslaget är inte nytt.

Arbetsgivaravgifterna för unga sänktes första gången 2007 med drygt 10 procentenheter för personer i åldern 19–25 år. Två år senare sänktes arbetsgivaravgiften med ytterligare nästan 5 procentenheter och åldersgränsen ändrades till 26 år och yngre. Först i juni 2016 återgick arbetsgivaravgiften till den tidigare nivån, som en följd av regeringsskiftet 2014. Reformen har bl.a. utvärderats av Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU).⁸ I rapporten uppskattas att den första sänkningen resulterade i små, men positiva, sysselsättningseffekter, medan den andra sänkningen förmodligen inte hade någon effekt. Forskarna konstaterade att intäktsbortfallet per jobb av den första sänkningen uppgick till mellan 1 och 1,6 miljoner kronor, vilket då var omkring fyra gånger högre än den genomsnittliga anställningskostnaden för 19–25-åringar. Det är anmärkningsvärt att regeringen väljer att lägga 18 miljarder kronor på en reform med i bästa fall ytterst små sysselsättningseffekter. Den största effekten av skattesänkningen blir ökade vinster för företag med en stor andel unga arbetstagare.

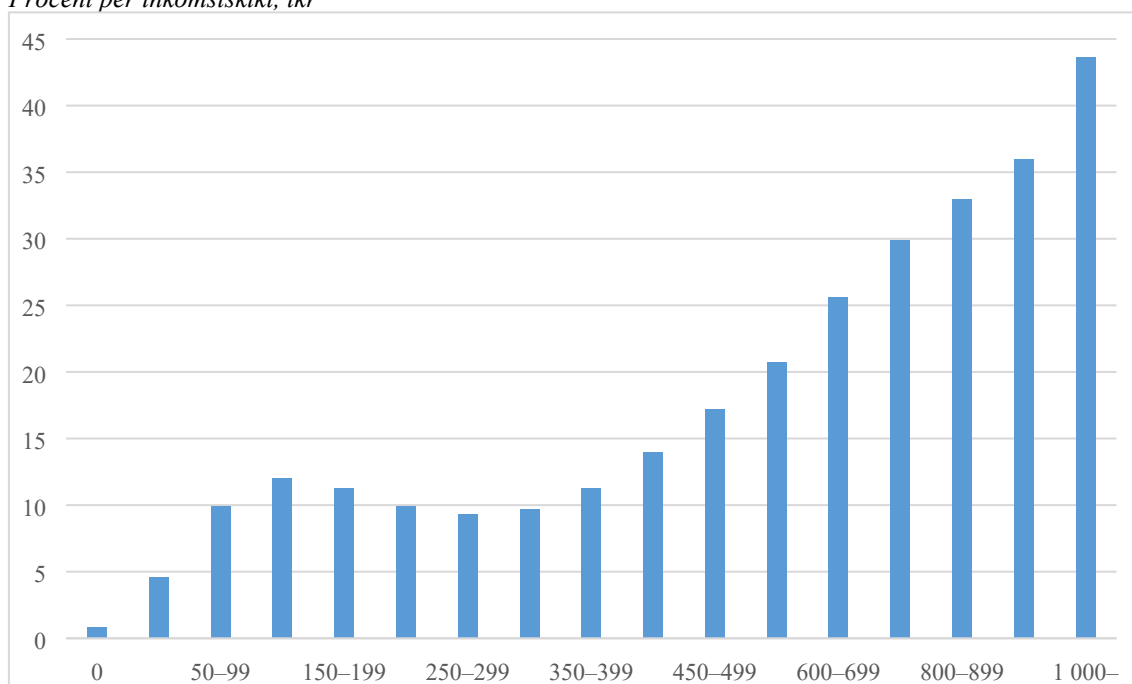
Flera andra delar av regeringens politik följer samma linje. Sedan tidigare finns en nedsättning av arbetsgivaravgifterna för arbetstagare i åldern 15–18 år och i budgetpropositionen förstärker man nedsättningen av arbetsgivaravgifterna för personer som arbetar med forskning och utveckling.

Regeringen föreslår vidare att skattereduktionen för hushållsnära tjänster (RUT-avdraget) utvidgas med fyra nya tjänster och att taket för avdraget höjs till 75 000 kronor. De nya tjänsterna inkluderar bl.a. tvätt och vård av kläder, möblering, bortforsling av bohag från bostaden samt enklare tillsyn av bostaden. Vänsterpartiet har inget emot hushållsnära tjänster. Det vi vänder oss emot är att dessa skattesubventioneras. Rutavdraget är därtill ojämnt fördelat över inkomstfördelningen. I figuren nedan visas andelen personer som 2018 utnyttjat rutavdraget efter beskattningsbar inkomst. Som framgår av figuren utnyttjas rutavdraget främst av personer i de övre inkomstskikten. Detta innebär i praktiken att låg- och medelinkomsttagare subventionerar höginkomsttagares städhjälp. Detta är inte bara orimligt och orättfärdigt, utan det är också ett slöseri med skattebetalarnas pengar.

⁸ Egelbark, J och N. Kaunitz (2013), ”Sänkta arbetsgivaravgifter för unga”, IFAU Rapport 2013:26.

Figur 8 Andel personer (20- år) som utnyttjat rutavdraget, 2018

Procent per inkomstskikt, tkr

Källa: SCB (Inkomster och skatter).

I denna motion lägger Vänsterpartiet förslag på produktivitetshöjande utbildningsinsatser samt investeringar i nya bostäder, modern infrastruktur och klimatomställning. Detta stärker Sveriges långsiktiga tillväxtförutsättningar och står i skarp kontrast till regeringen som i stället satsar miljardbelopp på ineffektiva sänkningar av arbetsgivaravgifterna, skattesubventioner av hushållsnära tjänster och köksrenoveringar och sänkt skatt för storbolagen.

6.4 Återhämtningspolitiken måste bli hållbar

Sedan coronapandemin briserade med full kraft har regeringen beslutat om tio extra-budgetar och ökade utgifter på ca 200 miljarder kronor för att kompensera samhället för coronakrisen. Därtill har Riksbanken inrättat en kreditfacilitet på 500 miljarder kronor och annonserat utökade köp av värdepapper för 300 miljarder kronor. Till stor del är det viktiga satsningar som gjorts för att trygga offentlig verksamhet, företag och jobb. Men hittills har regeringen inte ställt några tydliga krav på att insatserna ska bidra till minskade utsläpp. Det är märkligt med tanke på regeringens höga profil i klimatfrågan och att Sverige sedan den 1 januari 2018 har en klimatlag och ett klimatpolitiskt ramverk på plats. Syftet med lagen och ramverket är att alla politikområden ska verka för att våra klimatmål nås. I det klimatpolitiska ramverket finns bl.a. målet om nettonollutsläpp i Sverige senast år 2045 och att transportsektorns utsläpp ska minskas med minst 70 procent till 2030.

Samtidigt som coronakrisen pågår har vi under lång tid befunnit oss i en klimatkris. Minskar vi inte snabbt våra utsläpp kan stora delar av världen bli oboeoliga. Därför borde frågan ställas hur de enorma resurser som samhället i dag mobiliserar kan användas för att underlätta omställningen mot en hållbar ekonomi och fossilfri framtid. Frågan har bl.a. aktualiserats av Klimatpolitiska rådet som har uppmanat regeringen att återhämtningspolitiken måste bli förenlig med Sveriges klimatmål.

Vänsterpartiet delar fullt ut den uppmaningen. Vi noterar också att regeringsföreträdare vid upprepade tillfällen utlovat klimatkrav på fortsatta coronastödpaket. Dessvärre kan vi inte hitta några spår av miljö- eller klimatkrav, annat än de regelrätta klimatsatsningarna, på de medel som regeringen avsätter i statsbudgeten.

Vänsterpartiet anser att detta är en missad möjlighet. Vi rekommenderar regeringen att använda sig av de verktyg som i dag finns för att säkerställa att investeringar görs så hållbart som möjligt. Regeringen skulle kunna inspireras av de riktlinjer för hållbara investeringar som norska oljefonden använder sig av. Även de svenska AP-fonderna har kommit en bit vad gäller ramverk för hållbara investeringar. Inom EU finns den s.k. taxonomin för hållbara investeringar. För att taxonomin ska uppfyllas måste investeringen nå något av de sex hållbarhetsmålen och får inte motverka något av de andra målen. De sex målsättningarna rör områdena: begränsning eller anpassning av/till klimatförändring, förbättring av marinmiljö, satsningar på cirkulär ekonomi, åtgärder för minskade föroreningar och skydd av biologisk mångfald. Därtill får inte investeringarna bryta mot mänskliga rättigheter eller arbetsrätt. Även FN har principer för hållbara investeringar. Vänsterpartiet uppmanar regeringen att snarast möjligt säkerställa att coronainsatserna genomförs så att miljö- och klimatmålen uppnås inom alla politikområden. I de fall detta inte går bör regeringen tydligt motivera varför och uppvisa hur den eventuella miljöskadan kompenseras av tydliga förbättringar på andra områden.

6.5 Översyn av modellen för pris- och löneomräkning

Vänsterpartiet anser att dagens modell för pris- och löneomräkning har stora brister, särskilt vad gäller löneomräkningen. Olika verksamheter har mycket olika förutsättningar för att klara av en årlig effektivisering, varför det uppstår ett ständigt och svårhanterat sparbetning. Detta skapar press på arbetsförhållandena och riskerar att undergräva kvalitet och professionalitet i de statliga verksamheterna. Det beror på att omräkningen utgår från pris- och löneförändringar inom den konkurrensutsatta tillverkningsindustrin och syftar till att skriva upp myndigheternas anslag till bland annat löner i samma takt. Eftersom löneutrymme i privat sektor skapas via ökad produktivitet och effektivisering så korrigeras löneomräkningen med ett produktivitetsavdrag för myndigheterna. Produktivitetsavdragets storlek speglar privat tjänstesektors besparingar till följd av effektiviseringar och innebär enkelt uttryckt att ju mer privat sektor effektiviserar, desto mindre anslag för lön får myndigheterna. Regeringen bör därför tillse att en översyn av modellen för pris- och löneomräkning görs och därefter vidta åtgärder för att komma till rätta med dagens brister. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

7 Vänsterpartiets riktlinjer för den ekonomiska politiken

Coronapandemin har inneburit en drastisk och omvälvande förändring av tillvaron för de allra flesta människor. Olika samhällsmodeller möter kriser på olika sätt. Ett robust samhälle med en stark välfärd som garanterar ekonomisk trygghet vid sjukdom och arbetslöshet, med en välfungerande och välfinansierad sjukvård och äldreomsorg är bättre rustat att möta såväl de direkta som de indirekta konsekvenserna av corona-

virusets spridning. Sverige är bättre rustat än många andra länder. De senaste årtiondenas privatiseringar och nedskärningar i välfärden, samt nedmonteringen av trygghetsystemen har dock försämrat våra förutsättningar avsevärt. Vänsterpartiet vill vända den utvecklingen. Vi vill bygga ett starkare samhälle som klarar av att ta hand om sina invånare oavsett om krisen är global och drabbar oss alla eller om den är personlig och bara drabbar dig. I denna motion skjuter vi därför till rejäla resurstillskott till kommuner och regioner för att de inte bara ska klara den dagsaktuella situationen, utan för att de ska ha möjligheter att bygga välfärden starkare på sikt.

De ekonomiska konsekvenserna av coronapandemin är stora. Mest oroande är utvecklingen på arbetsmarknaden. Arbetslösheten har ökat med ca 115 000 personer och ligger nu på ca 9,2 procent, vilket är högre än under finanskrisen 2008–2009. Det finns därtill en påtaglig risk att arbetslösheten ökar ytterligare under hösten i takt med att korttidspermitteringarna fasas ut. Stora uppgångar i arbetslösheten riskerar också att få långsiktiga effekter när personer hamnar i långtidsarbetslöshet som är svår att ta sig ur. All politik måste därför nu inriktas på att så snabbt som möjligt vända utvecklingen på arbetsmarknaden och pressa tillbaka arbetslösheten. Arbetsförmedlingen måste få mer resurser och dess möjligheter att anvisa arbetslösa till studier inom det reguljära utbildningssystemet – med bibehållen arbetsmarknadspolitisk ersättning – måste utökas.

För att sysselsättningspolitiken ska få tillräcklig tyngd i det politiska arbetet föreslår Vänsterpartiet att särskilda sysselsättningsplaner fogas till det finanspolitiska ramverket. Regeringen bör till riksdagen två gånger per år redovisa planer för hur den avser öka sysselsättningen och minska arbetslösheten. Sysselsättningsplanerna bör innehålla olika medelfristiga mål för sysselsättningsgrad och arbetslöshet m.m. Vänsterpartiet avser återkomma i vår motion på 2021 års ekonomiska vårproposition med förslag på olika medelfristiga mål för sysselsättning och arbetslöshet.

Vänsterpartiet presenterar i denna motion en investeringsplan för framtiden. Den fyller flera funktioner. De stora offentliga investeringarna stimulerar ekonomin och skapar en mängd arbetstillfällen. Genom dessa investeringar ser vi också till att möta de stora samhällsbehov som länge har präglat stora delar av det gemensamma. Det handlar om alltifrån att se till att tågen går som de ska, till att rusta upp förskolor och äldreboenden. Investeringsplanen innehåller stora satsningar på grön omställning, bostadsbyggande, infrastruktur, energieffektivisering och ny teknik för att ställa om ekonomin i en mer klimatvänlig riktning.

Den ekonomiska ojämlikheten har i Sverige ökat mest bland alla OECD-länder under de senaste 35 åren. Med regeringens politik fortsätter dessvärre denna utveckling. Avskaffad värnskatt, nya jobbskatteavdrag, sänkta bolagsskatter, diverse nedsättningar av arbetsgivaravgifterna och utökat RUT-avdrag spär alla på utvecklingen mot allt större klyftor. Den ökade ojämlikheten sliter isär och undergräver sammanhållningen och tilliten i samhället. Vänsterpartiet föreslår i denna motion en radikal omläggning av den ekonomiska politiken. Företag och kapitalägare, de som främst varit föremål för de olika stödpaketerna, måste i större utsträckning vara med och betala för välfärden och de investeringar som måste göras. Skatt på förmögenheter, arv och gåvor införs samtidigt som miljöskatterna skärps. Skatten på stora aktieutdelningar och kapitalvinster höjs och vi föreslår att ränteavdragen trappas ned med start 2022. Det totala skatteuttaget höjs för att finansiera nödvändiga satsningar på välfärden och grön omställning. Genom höjda skatter omfördelar vi privat konsumtionsutrymme till offentligt. Det betyder att det sammantaget kan bli något färre lyxyachter men fler förskolelärare, mer resurser till att

pryda kommunens parker men kanske färre nyrenoverade villaverandor. På så sätt omfördelar vi också makt och resurser och ökar det gemensamma del av ekonomin.

Det finanspolitiska ramverket har nyligen ändrats genom att nivån på överskottsmålet sänkts från 1 procent till 0,33 procent av BNP över en konjunkturcykel. Ramverket har också kompletterats med ett s.k. skuldankare som innebär att den offentliga sektorns finansiella bruttoskuld (den s.k. Maastrichtskulden) ska stabiliseras omkring 35 procent av BNP. Det kraftiga BNP-fallet i coronapandemins spår, tillsammans med krisåtgärderna och finanspolitiska stimulanser, väntas leda till ett underskott i de offentliga finanserna på 5,5 procent i år och 3,5 procent nästa år. Detta leder till att den offentliga bruttoskulden stiger till 42,6 procent av BNP i år. De svenska offentliga finanserna är dock alltjämt mycket starka. Vi har en stor finansiell nettoförmögenhet och stor marginal till EU:s gräns om en bruttoskuld på 60 procent. För att pressa ned arbetslösheten är det viktigt att finanspolitiken förblir expansiv under flera år framåt. Enligt den finanspolitiska överenskommelsen om det nya överskottsmålet ingår att nivån på överskottsmålet löpande ska ses över. Den första översynen är planerad till slutet av nästa mandatperiod. Vänsterpartiet anser att det finns skäl att tidigarelägga denna översyn.⁹ För det första tyder mycket på att nivån på överskottsmålet och skuldankaret inte är konsistent.¹⁰ Detta eftersom räntorna är lägre än vad som antogs när det nya ramverket formulerades. Samtidigt tyder mycket på att de låga räntorna kommer att bestå för en lång tid framöver. Vidare har coronapandemin resulterat i en rekordhög arbetslöshet. Finanspolitiken behöver därför vara expansiv under flera år framåt. Det skulle vara synnerligen olyckligt att pressa fram nya överskott i de offentliga finanserna i ett läge med hög arbetslöshet och demografiska förändringar som innebär stora kostnadsökningar i regioner och kommuner.

8 Likvärdig välfärd av högsta kvalitet

Att välfärden fungerar är en förutsättning för många människors frihet. Generell välfärd ska omfatta alla som är i behov av den. Den generella välfärden innebär en solidarisk omfördelning av ekonomiska resurser mellan kvinnor och män, mellan lågavlönade och högavlönade, mellan olika perioder i våra liv och mellan friska och sjuka. För Vänsterpartiet är det en självklarhet att pengarna som är avsatta för att finansiera den gemensamma välfärden ska gå till människor som behöver stöd och hjälp och inte till kommersiella bolag som etablerat sig i välfärdssektorn.

Gemensamt finansierade tjänster som utbildning och sjukvård som är lika för alla är helt avgörande för ett jämlikt samhälle och för att personer från olika ekonomiska och sociala bakgrunder ska kunna få någorlunda lika möjligheter till studier och arbete. Väl fungerande välfärdstjänster är också avgörande för ett jämställt samhälle. Om de gemensamma omsorgstjänsterna inte byggs ut i takt med ökande behov kommer i stället behovet av oavlönat omsorgsarbete fortsätta öka. All erfarenhet visar att det i praktiken främst innebär minskat utrymme för avlönat arbete för kvinnor.

⁹ Vänsterpartiet har en rad synpunkter på det finanspolitiska ramverket, som vi utvecklat i tidigare budgetmotioner. Bland annat att överskottsmålet ska ersättas med ett balansmål, att utgiftstaken endast ska vara ettåriga och att det kommunala balanskravet ska gälla över en konjunkturcykel.

¹⁰ Se t.ex. Swedbank (2019), ”Swedbank Economic Outlook, Konjunkturprognos augusti 2019”.

8.1 Stärk kommunsektorn

Välfärden står nu inför stora utmaningar. Välfärdstjänsternas kvalitet är starkt beroende av att fler arbetar där. Det är en viktig uppgift för staten att se till att omfördela resurser till detta. Coronapandemin har resulterat i en vårdskuld när operationer och behandlingar har skjutits på framtiden och kommuner och regioner står inför ett mycket stort rekryteringsbehov. För att kommunsektorn ska lyckas med sin personalförsörjning krävs både stora utbildningsatsningar och betydande ansträngningar för att öka välfärdssektorns attraktivitet. Centralt i det sammanhanget är också att göra utbildningarna till välfärdens olika yrken mer attraktiva. Den demografiska utvecklingen, där andelen äldre ökar, innebär samtidigt att kommuner och regioner står inför stora resursbehov de närmaste åren. Vänsterpartiet redovisar i denna motion ett samlat paket för att stärka välfärden.

Först och främst måste de generella statsbidragen kraftigt öka för att kommuner och regioner ska kunna möta de kostnader som följer av den demografiska utvecklingen utan nedskärningar eller kommunala skattehöjningar. Vänsterpartiet föreslår därför att de generella statsbidragen ökas med 10, 20 respektive 30 miljarder kronor för 2021–2023. Vidare står kommuner och regioner inför stora investeringsbehov. Vänsterpartiet anser att det är viktigt att staten tar ansvar och bidrar till att viktiga samhällsfastigheter som är nödvändiga för olika välfärdsfunktioner faktiskt byggs. Vänsterpartiet anslår därför 10 miljarder kronor till ett investeringsstöd för samhällsfastigheter under 2021 och 15 miljarder kronor per år 2022–2023. För att mindre kommuner ska kunna erbjuda en välfärd på lika villkor föreslår vi också ett särskilt stöd till mindre kommuner för att dessa ska kunna jämna ut de stora regionala skillnaderna i (sammanlagd) kommunal-skatt. Vi anslår ca 1,9 miljarder kronor per år för detta ändamål.

Under förra mandatperioden drev Vänsterpartiet igenom de s.k. rättvisemiljarderna. En tioårig mångmiljardsatsning där pengarna skulle gå till kommuner med områden som karaktäriseras av exempelvis hög arbetslöshet, låg utbildningsnivå och lågt valdeltagande och användas till insatser för jobb, utbildning, service, fritid och sociala insatser. Vänsterpartiet anslår 2 miljarder kronor per år för att fortsätta denna satsning. Utöver dessa stora reformer föreslår Vänsterpartiet också en rad riktade satsningar inom sjukvården, äldreomsorgen, förskolan och fritidshemmen. I tabell 4 nedan visas Vänsterpartiets större budgetsatsningar till kommunsektorn.

Tabell 4 Vänsterpartiets budgetsatsningar mot kommunsektorn

Avvikelse mot regeringen, miljoner kronor

	2021	2022	2023
Generella statsbidrag	10 000	20 000	30 000
Investeringsstöd samhällsfastigheter	10 000	15 000	15 000
Sjukvård att lita på	5 000	5 000	5 000
Upprustningspaket äldreomsorgen	3 500	3 500	3 500
Personalsatsning förskola och fritidshem	2 500	2 500	2 500
Personalsatsning lågstadiet	1 000	1 000	1 000
Rättvisemiljarder	2 000	2 000	2 000
Riktat stöd mindre kommuner	1 917	1 917	1 917
Billigare och stärkt regional kollektivtrafik	3 000	3 000	3 000
Tillgänglighetsstöd	1 000	1 000	1 000
Lekparker, parklekar och spontanidrott	500	500	500
Summa	40 417	55 417	65 417

8.2 En sjukvård som det går att lita på

Alla har rätt till en jämlik och bra sjukvård. Den grundläggande principen är att vården ska ges utifrån människors behov, inte om man har en privat försäkring eller inte. Det ska gå att lita på sjukvården oavsett vem man är och var man bor. I dag finns det stora skillnader i Sverige, både i hälsa och i tillgång till vård. Det handlar både om var man bor i landet och om klass, kön och ålder. Vi har en orättvis vård. Därför är frågan om jämlik hälsa och vård så viktig för Vänsterpartiet.

När vinstjakten får styra vården så prioriteras de patienter som är lönsammast att behandla, i stället för de som verkligen behöver vården mest. Vi tycker inte att vinstsyftande företag ska kunna bedriva verksamhet med skattemedel i sjukvårdens kärnverksamheter. Vänsterpartiet vill satsa mer pengar för att få en bättre sjukvård. Det är viktigare än nya skattesänkningar för de som redan tjänar mest. Det enda sättet att klara framtidens vårdbehov är att slå vakt om en gemensam och skattefinansierad hälso- och sjukvård.

Pandemin drabbade en hälso- och sjukvård som redan var svårt ansträngd med brist på resurser, bemanningsproblem och strukturproblem som länge drabbat både patienter och personal. Om sjukvården varit starkare finansierad, haft fler anställda och en verklig lagerhållning av sjukvårdsmateriel, hade Sverige stått bättre rustat inför denna kris. Vänsterpartiet menar att sjukvården behöver stärkas väsentligt, vilket är ett skäl till att vi bl.a. tillför omfattande resurser till kommunsektorn i form av generella stöd (se avsnitt 8.1 ovan).

Det är genom enorma insatser som vårdpersonalen har räddat liv trots utgångsläget. Vänsterpartiet instämmer i hyllningarna, men menar att vårdanställda bör få bättre arbetsvillkor, löner och arbetsmiljö, i stället för ett tomt tack. Till följd av spridningen av coronaviruset har sjukvården behövt ställa om och fokusera helt på de patienter som drabbas hårdast av covid-19. Det har bl.a. inneburit svåra prioriteringar där operationer och behandlingar som inte är livsavgörande ställs in. Långsiktiga satsningar på personal, vad gäller löner, villkor och kompetensutveckling är förutsättningen för att vi ska ha en hälso- och sjukvård som motsvarar de behov som finns och kraven i hälso- och sjukvårdslagen.

I dag arbetar knappt 300 000 medarbetare i hälso- och sjukvården enligt Sveriges Kommuner och Regioner (SKR). Fram till 2026 beräknas att det behöver nyrekryteras ca 118 000 personer bara för att behålla samma nivå på vårdens tjänster som i dag. Vänsterpartiet vill förbättra arbetsmiljön för personalen och därmed vården för patienter. För det krävs ökad personaltäthet och ständig kompetensutveckling.

Staten har ett ansvar för att utbilda olika yrkesgrupper som kan arbeta inom hälso- och sjukvården. Arbetsgivare har ett stort ansvar för kompetensutveckling. Det är viktigt att det finns en framförhållning av framtida behov inom regioners och kommuners hälso- och sjukvård. Därtill har till exempelvis företagshälsovård och olika former av folkhälsoinsatser en viktig roll att spela. Det behövs även en kvalitetshöjning i verksamheterna. Personalförsörjningen för regioners och kommuners sjuk- och hälsovård måste säkras. Det behövs en långsiktig utbildningsplan för att tillgodose framtida rekryteringsbehov inom vård- och hälsovård med ökad kvalitet och ökad personaltäthet.

Antalet vårdplatser per invånare har mer än halverats sedan 1994. Det handlar dels om ändrade tekniska och behandlingsmässiga förutsättningar men även om personalbrist. Olika regioner har olika ekonomiska förutsättningar. Regioner med delar som omfattas av avfolkning och med många fattigpensionärer har svårt att satsa mer pengar. Andra regioner spenderar mycket pengar på konsulter och att ge vinstsyftande bolag

hög avkastning. Underskott på sjukvårdsenheter beror snarare på underfinansiering och inte på att det finns för många anställda med för bra arbetsvillkor.

Vårdplatsbristen är en av de absolut största flaskhalsar vi har i vården i dag. Vänsterpartiet har i sitt budgetförslag ökade satsningar på sjukvården och i synnerhet regioner med stor glesbygd. Det behövs en nationell strategi för tillräckligt många vårdplatser utifrån bl.a. demografiska behov, krisberedskap och långsiktiga kompetensbehov.

För att säkerställa en god och tillgänglig vård är det helt avgörande att få fler att vilja jobba där och att de som redan arbetar inom sjukvården vill stanna kvar. Vänsterpartiet vill därför bygga vidare på den satsning på förbättrad arbetsmiljö, kompetensutveckling och förbättrade arbetsvillkor som vi fick igenom i budgetsamarbetet under förra mandatperioden. I spåren av corona är denna satsning extra angelägen. Vi avsätter totalt 4 miljarder kronor per år för detta ändamål. Vi avvisar samtidigt regeringens förslag med ytterligare satsningar på de s.k. kömiljarderna, eftersom vi anser att det är fel väg att gå. Vi vill se långsiktiga lösningar där kvalitet står i fokus.

I glest befolkade regioner är det dyrare att bedriva sjukvård. I dag finns ett glesbygds-tillägg i det kommunala kostnadsutjämningsystemet. Den tekniken vill vi använda i inkomstutjämningsystemets strukturbidrag. Det blir då ett anslag som utbetalas direkt och finansieras helt av staten. Detta utan att någon annan region får minskat anslag. Vänsterpartiet föreslår därför att ett särskilt stöd om 1 miljard kronor årligen införs för att stärka hälso- och sjukvården i glest befolkade regioner.

Den psykiatriska vården behöver stärkas på bred front. Det är inte minst angeläget med anledning av coronapandemin som innebär stora risker för ökad psykisk ohälsa. Det finns en ökad risk för ångest och depression i befolkningen, framför allt bland personer med minskad inkomst och arbetslöshet eller tidigare psykisk ohälsa. Även åtgärder som social distansering och isolering kan öka risken för psykiatriska diagnoser. För barn finns en risk för ökade ångest- och depressionssymtom, framför allt i de grupper där de ekonomiska och arbetsrelaterade konsekvenserna slår hårdast. En ökad risk för våld mot barn i hemmet kan uppstå, vilket innebär både en akut och allvarlig risk för barnet och en ökad risk för framtida psykiska besvär. Regeringen föreslår en tvåårig satsning på psykiatrin. Vänsterpartiet föreslår att ytterligare 300 miljoner kronor tillförs 2021 och 2022 och därefter tillskjuter vi 1,5 miljarder kronor 2023.

Tänderna är en del av kroppen. Vänsterpartiet vill att man ska kunna gå till tandläkaren oavsett om man har hög eller låg inkomst. Det ska inte synas i munnen hur mycket pengar man tjänar. Vänsterpartiet vill införa ett kraftigare högkostnadsskydd i tandvården. Förslaget innebär att alla kostnader över 2 000 kronor subventioneras fullt ut. Detta gäller de kostnader den enskilde har under en tolv månadersperiod.

Systemet med en referensprislista behöver reformeras. Vänsterpartiet föreslår att de vanligaste behandlingarna får en bindande nationell taxa som innebär ett tak på vad respektive behandling får kosta, oavsett vårdgivare. Det kan röra sig om ett 50-tal olika behandlingar. Reformen skulle göra att det blir klart och tydligt för varje patient vilka kostnader varje enskild behandling innebär. Reformen skulle även i många fall ge billigare tandvård. Detta eftersom den nationella taxan i praktiken skulle innebära ett tak för de priser som vårdgivaren sätter. Kostnaden enligt en statistisk beräkning för båda förslagen är 4,5 miljarder kronor per år och satsningen påbörjas under 2021 för att sedan växlas upp i sin helhet 2021 och framåt.

8.3 En välfärd utan vinstintresse

När vi går till vårdcentralen vill vi vara trygga med att vi bemöts utifrån våra behov, inte utifrån hur lönsamma vi är. När vi får en behandling ska vi kunna vara säkra på att den ges för att göra oss friska, inte för att den är den mest lönsamma. När våra barn börjar i skolan vill vi att de möts som elever, inte som kunder eller vinstmöjligheter. Där vinsttänkandet styr påverkas våra relationer till varandra. Välfärden ska vara en fristad från sådant.

I dag går flera miljarder av det vi betalar i skatt för välfärd i stället till privata vinster. Inte sällan går vinsterna dessutom till riskkapitalbolag som själva gör sitt bästa för att smita från skatt. När ägare plockar ut vinster samtidigt som förskolebarn får sämre mat visar det vad vinstjakten leder till. Om en verksamhet en dag inte längre är lönsam kan ägarna låta den gå i konkurs. Sådana konkurser har drabbat tiotusentals elever.

Det som kostar mest pengar, och som är avgörande för kvaliteten i välfärden, är personal. Därför är det inte konstigt att det är personalen företagen oftast sparar in på för att göra vinst. Till exempel har privat äldreomsorg och privata skolor lägre personaltätthet än vad kommunala äldreboenden och skolor har. Då blir det mindre tid för de äldre och för eleverna. Samtidigt är lönerna lägre i de privatiserade skolorna och äldreomsorgen. Dessutom är otrygga anställningar betydligt vanligare i den privatiserade äldreomsorgen. Lägre personaltätthet ökar också stressen för de anställda.

Vinstintresset förvrider välfärdens sätt att fungera. Vårdcentraler och läkarmottagningar etablerar sig mycket oftare i områden där folk är välbeställda och relativt friska. Det gör att vårdens pengar går dit och inte räcker till vården i områden där människor har lägre inkomster och där ohälsan är högre. På liknande sätt prioriterar ofta vinstdrivna skolor att dra till sig elever från studievana hem eller att locka till sig många elever med löften och reklam som inte motsvarar kvaliteten på undervisningen. Segregationen ökar i svensk skola vilket påverkar alla elever och skolor negativt.

Coronakrisen har visat på bristerna i den privatiserade välfärden. Inom hemtjänsten har privatiseringarna resulterat i låg bemanning, många timvikarier och hög personalomsättning – en kombination som under coronapandemin fått förödande effekter där äldre tvingats ta emot i vissa fall upp till ett tjugotal olika anställda från hemtjänstföretagen under kort tid.

Vänsterpartiet motsätter sig denna utveckling. Vinstjakten i välfärden måste stoppas. Vi föreslår därför att den modell för vinstbegränsning som föreslogs i prop. 2017/18:159 Tillstånd att ta emot offentlig finansiering inom socialtjänsten, assistansersättningen och skollagsreglerad verksamhet införs.

8.4 Välfärd på lika villkor – stärk mindre kommuner

Hur mycket kommunalskatt hushållen i olika kommuner betalar varierar stort över landet. Som mest skiljer det ca 6 kronor i skatt mellan de kommuner med högst respektive lägst kommunalskatt, där en boende i Österåkers kommun betalar 29,18 procent i kommunalskatt, medan en boende i Dorotea betalar 35,15 procent.

Detta får stora effekter för det enskilda hushållets ekonomi. För ett hushåll i Dorotea med en total bruttoinkomst på 500 000 kronor innebär det en ökad skattekostnad på ca 30 000 kronor per år jämfört med ett hushåll med samma inkomst i Österåker. På individ-

nivå innebär det en ökad skattekostnad med nära 1 500 kronor i månaden för en arbetare som tjänar 25 000 kronor i månaden.

Vilka kommuner som har hög respektive låg kommunalskatt beror inte på slumpen, utan det finns ett tydligt mönster: De högsta skatterna återfinns i små glesbygdskommuner såsom Bräcke, Dorotea och Munkedal, medan de lägsta kommunalskatterna återfinns i storstadsnära pendlingskommuner såsom Vellinge, Solna och Täby.

Dessa glesbygdskommuner med hög kommunalskatt står inte sällan inför betydande demografiska utmaningar, med en åldrande befolkning och ett minskande befolkningsunderlag. Detta får flera konsekvenser: En åldrande befolkning ställer krav på en utbyggd, skattefinansierad äldreomsorg, som kostar både att bygga upp och att upprätthålla med god kvalitet. För att vända en vikande befolkningstrend och attrahera fler att flytta till kommunen, eller få folk att stanna kvar, behövs en god samhällsservice med närhet till bl.a. skola och barnomsorg. Detta är något som kostar att upprätthålla, vilket inte sällan syns i kommunalskatten, där kostnaden per invånare skulle sjunka om fler var med och betalade för att upprätthålla samhällsservicen.

Från riksdagshåll finns en uttalad vilja att skillnaden i kommunalskatt inte ska bero på faktorer såsom befolkningssammansättning och invånarantal. Trots det lyckas inte det nuvarande systemet för kommunalekonomisk utjämning skapa ekonomiska förutsättningar för kommunerna att upprätthålla likvärdig service runtom i landet. Det finns nämligen lite som tyder på att de stora skillnaderna i skatt skulle bero på att kommuner med hög skattesats skulle ha en betydligt högre servicenivå för sina invånare. I stället pekar allt på att kommuner med höga skatter har en mer pressad ekonomi p.g.a. strukturella faktorer som utjämningsystemet inte klarar av att utjämna.

Vänsterpartiet föreslår därför att små kommuner, det vill säga gles- och landsbygdskommuner, ska kompenseras med ökade statsbidrag för att jämna ut de regionala skillnaderna i kommunalskatt.

Vårt förslag innebär att kommuner med färre än 20 000 invånare 2019 får ett ökat statsbidrag för att kunna erbjuda en likvärdig samhällsservice till samma kostnad för invånarna. Vänsterpartiet ser det som prioriterat att stödet fort kommer ut till kommunerna, men menar att det framöver kan behöva justeras t.ex. utifrån den kommunala skattesatsen för att bli mer träffsäkert. Vi menar också att det kommunala utjämningsystemet måste justeras för att utjämna mer. Summan respektive kommun kan få baseras på befolkningens mängd och fördelas i enlighet med tabellen nedan.

Tabell 5 Stöd till mindre kommuner

Invånarantal	Stöd, mnkr
–15 999	12
15–15 999	11
16–16 999	10
17–17 999	9
18–18 999	8
19–19 999	7

Införs stödet rakt av skulle det innebära att 167 av Sveriges 290 kommuner får ett tillskott på mellan 7 och 12 miljoner kronor per år utifrån SCB:s befolkningsstatistik för 2019. Av dessa 167 har 131 kommuner en befolkning på under 15 000 invånare och skulle därmed få den högsta summan om 12 miljoner kronor per år. Detta antal skulle

dock kunna justeras för att stödet ska få bättre träffsäkerhet. Den totala kostnaden för staten skulle bli runt 1,9 miljarder kronor per år.¹¹

Ett liknande system finns redan i dag i Norge, där kommuner med färre än 3 200 invånare får ett ökat bidrag från staten. Även Kommuninvest föreslår ett liknande system i sin rapport Utjämning av kommunalskatterna.

8.5 Det svikna Sverige

Sverige har stora och växande regionala skillnader. Ojämligheten syns på kartor – på Sverigekartan och på stadsbuskartan. Pengarna finns i centrum, i de stora städerna och i stadskärnorna. Samtidigt lämnas landsbygden, bruksorterna och förorterna efter. Av de tio rikaste kommunerna i Sverige finns åtta i Stockholms län; alla de tio fattigaste ligger på landsbygden. Inom våra storstäder finns gigantiska klyftor och mellan ändhållplatserna i Stockholms tunnelbana skiljer det flera år i medellivslängd.

Vänsterpartiet vill skapa förutsättningar för att alla ska ha både rätten och möjligheten att bo var man själv önskar i Sverige. Det behövs en övergripande strategi som bygger på långsiktighet, en utvecklad samverkan, ett större regionalt inflytande och ett tydligt ansvar för staten att se till att grundläggande samhällsservice finns i hela landet. Tillgången till offentlig service är avgörande för att människor ska kunna bo och leva sina liv. Också statlig service måste finnas tillgänglig även på landsbygden. Vi föreslår därför en satsning på servicebussar, servicebåtar och fasta lokaler för att tillgängliggöra viktiga samhällsfunktioner i områden där det offentliga har monterats ner. Se avsnitt 12.2.4.

De svikna delarna av Sverige har en sak gemensamt. Det är när marknadskrafterna får fritt spelrum som butiker stängs och jobb försvinner. Marknaden frågar bara efter hur många som kan betala. Då dras resurserna till städerna och till centrumen. Om vi ska hålla ihop och skapa förutsättningar för utveckling i hela Sverige måste vi ha likvärdiga grundläggande förutsättningar oavsett var vi bor. Vänsterpolitik handlar om att ta ett gemensamt ansvar. De senaste årtiondena har det offentliga ofta varit först med att lämna landsbygd och förorter åt sitt öde. Vänsterpartiet vill se satsningar som berör samhällets alla delar.

Sverige har länge varit ett land med relativt låg kriminalitet. Det beror inte på att vi har haft längre straff eller fler poliser på gatorna. Det har däremot en direkt koppling till att vi haft ett starkt välfärdssamhälle med en välfungerande omsorg och skola samt tillgång till arbete och bostäder. Det gäller dock inte längre överallt. De vidgade klassklyftorna har slitit isär samhället. Det har gjort att en organiserad brottslighet med löften om snabba pengar kunnat växa fram och slå rot. Många ungdomar som inte ser någon väg framåt genom studier och arbete lockas av möjligheten att tjäna pengar och vinna anseende genom brott. En del förorter har drabbats av öppen narkotikahandel, våldsbrott och organiserad kriminalitet under många år utan att samhället har reagerat tillräckligt. På landsbygden ger 112 beskedet att det inte finns någon polis att skicka. I denna brottslighets spår finns mänskliga tragedier. Där finns människor som dödas och människor som skadas för livet. Det är Vänsterpartiets absoluta övertygelse att en stark, gemensamt finansierad och jämlik välfärd med en väl fungerande skola, fritidsverksamhet, sjukvård, socialtjänst, låg arbetslöshet och ett starkt socialt försäkringssystem är det bästa sättet att motverka klassamhället och att förebygga kriminalitet.

¹¹ RUT, dnr 2020:1137.

Samtidigt måste grov brottslighet som gängkriminalitet och våldsbejakande extremism bekämpas på ett effektivt sätt med hjälp av lagstiftning som bygger på de grundläggande rättsliga principerna i en rättsstat. I stället för att hasta igenom ny straffrättslig lagstiftning och fokusera på repressiva åtgärder, bör det förebyggande arbetet förbättras. Vidare måste de som har till uppgift att motverka, förhindra och lagföra grov brottslighet få rätt resurser för att fullgöra sin uppgift.

Forskning visar att brottsligheten i Sverige ligger på en jämn nivå även om skjutningarna dessvärre ökat. Tyvärr ger inte den kriminalpolitiska debatten sken av detta. Samtidigt visar forskningsresultat både från Sverige och från utlandet att frihetsberövande påföljder är ineffektiva. För att verkligen minska den grova kriminaliteten och stärka människors trygghet i utsatta områden krävs i stället för populistiska utspel om längre och hårdare straff en gemensam politisk vilja för att minska klassklyftorna i samhället.

Under förra mandatperioden drev Vänsterpartiet igenom de s.k. rättvisemiljarderna. En tioårig mångmiljardsatsning där pengarna skulle gå till kommuner med områden som karaktäriseras av exempelvis hög arbetslöshet, låg utbildningsnivå och lågt valdeltagande och användas till insatser för jobb, utbildning, service, fritid och sociala insatser. Vänsterpartiet vill fortfarande att rättvisemiljarderna genomförs i enlighet med det som var överenskommet och satsningen på socioekonomiskt utsatta områden möjliggörs för att bekämpa arbetslöshet, rusta bostäder och säkerställa offentlig service i de förorter, bruksorter och glesbygdskommuner som på många sätt har lämnats efter när andra har dragit ifrån. Vänsterpartiet avsätter därför 2 miljarder kronor per år för detta ändamål.

Jobben är helt avgörande för landsbygdens framtid. Staten måste ta ett övergripande ansvar för en rad åtgärder som säkrar att företag kan starta, växa och leva vidare. På landsbygden kommer t.ex. generationsväxlingen att leda till stora problem om inget görs för att underlätta för företagare att överföra sina verksamheter till unga entreprenörer.

För mindre företag kan sjuklöneansvaret ofta vara betungande. Om en anställd blir sjuk så har denne rätt till sjuklön från och med den andra sjukdagen till och med den 14:e sjukdagen. Sjuklönen betalas ut av arbetsgivaren och är 80 procent av den anställdes lön. Även om mindre företag som kollektiv har en lägre sjukfrånvaro än genomsnittet kan sjuklönekostnader ge upphov till stora problem i de enskilda företagen, exempelvis i form av avbrott i verksamheten. Vänsterpartiet föreslår därför att mindre företag med upp till 10 anställda helt ska slippa betala sjuklön; staten ska i stället ta över detta ansvar. Företag med upp till 10 anställda ska alltså omfattas fullt ut, medan en avtrappning sker i företag med 11–15 anställda. Genom förslaget avlastas företagen ekonomiskt samtidigt som utestängningseffekter på arbetsmarknaden minskar. Förslaget är tänkt att börja gälla 1 juli 2021. Vi vill också slopa karensavdraget helt, se avsnitt 10.5. Dessa förslag kostar tillsammans 1,65 miljarder kronor 2021 och 3,4 miljarder kronor från 2022 och framåt då satsningarna gäller hela året.

Det är dags att satsa på det svikna Sverige. Alla de delar av landet som sett samhällsservicen försvinna, bostäder förfalla och tryggheten gå förlorad. Där engagemanget finns, men pengar saknas. Det är hög tid att ge alla i Sverige samma chanser, att ge möjligheterna till de som under årtionden har förnekats dem. Vi ska kunna lita på att välfärdssamhället fungerar oavsett var vi bor. Avståndet till storstädernas centrum ska inte avgöra hur stark välfärden är. Offentlig service ska inte styras av marknadslogik och enbart utgå från efterfrågan. Sverige ska vara ett land som håller ihop. Våra gemensamma rikedomar skapas av hela landets resurser och hela landets arbete. Då ska fruk-

terna av det arbetet också komma hela landet till del. Vi behöver en annan politik, en politik som ger hopp och skapar förutsättningar för jobb, bostäder och god offentlig service.

8.6 Femicid-paket mot mäns våld mot kvinnor, sexköp och människohandel för sexuella ändamål

Kvinnor dominerar alltjämt som vårdnadsgivare, både i hemmen och genom betalt men lågavlönat vård- och omsorgsarbete. Vilket i förlängningen leder till låga pensioner. Samtidigt som viktiga funktioner i välfärdssamhället, såsom barnomsorg och äldreomsorg, är en förutsättning för att kvinnor och män ska kunna förvärvsarbeta på lika villkor, så är det också flest kvinnor som arbetar inom välfärden. Kvinnor är således till stor del beroende av en välfungerande välfärd både för sitt förvärvsarbete och för sin försörjning.

Ett problem med tydlig könsmaktsdimension i Sverige är att stress och psykisk ohälsa ökat bland många kvinnor, särskilt bland unga flickor. Ohälsan bland äldre lågutbildade kvinnor har bl.a. att göra med nedskärningar och ökad press i arbetslivet genom att lönearbete och jobbskatteavdrag prioriterats snarare än skattemedel till offentlig verksamhet.

Det finns mycket lite empiri som skulle tyda på att vi får rättvisa, jämställda och långsiktigt rationella satsningar genom en välfärdsmodell som är utformad som en marknad och bygger på snabba vinster och kvartalstänkande. I stället behövs en starkare och gemensamt finansierad välfärd som utjämnar skillnader mellan fattig och rik samt kvinnor och män.

En aspekt av spridningen av coronaviruset, dess samhällseffekter och konsekvensen av att allt fler är hemma med ett begränsat umgänge, är att kvinnor och barn som lever med våldsamma män riskerar att drabbas hårt. Isolering och ekonomisk kris kan trigga våldet, samtidigt som det är känt sedan tidigare att våld mot kvinnor och barn vanligtvis eskalerar under semestertider och sammanhängande ledigheter, som jul- och nyårshelgerna, när mycket tid spenderas i hemmet. Kvinnor och barn som utsätts för mäns våld måste få stöd både från det offentliga och från särskilda specialistverksamheter.

Våld mot kvinnor är ett allvarligt samhällsproblem och har förödande samt långtgående konsekvenser både för de individer som drabbas och för samhället i stort. Det finns inga fredade zoner, våldet finns i alla länder och samhällsskikt och bygger på en ojämn fördelning av makt, både i hemmet och i samhället. Våldet och dess uttryck är allt som oftast komplext och mångfasetterat. FN definierar våld mot kvinnor enligt följande: ”Varje könsrelaterad våldshandling som resulterar i, eller troligen kommer att leda till, fysisk, sexuell eller psykisk skada eller lidande för kvinnor, samt hot om sådana handlingar, tvång eller godtyckligt frihetsberövande, vare sig det sker i det offentliga eller privata livet.”

I Sverige uppskattas att ca 25 procent av alla kvinnor under sin livstid kommer att utsättas för våld av en gärningsperson de har eller haft en relation till. Våld är en maktutövning och även om det i högre grad är kvinnor som drabbas av relationsvåldet är även män utsatta. Sett till statistiken gällande våld generellt i samhället är det dock tydliga indikatorer på att kvinnor i högre utsträckning än män blir utsatta för våld av en gärningsman de har en relation till.

Det är viktigt att ha ett brett synsätt gällande bakomliggande faktorer till varför våld i nära relationer uppkommer och utförs. Det är naturligt att söka enkla svar på ett om-

fattande och söndrande samhällsproblem. Det är dock av största vikt att inte använda förklaringsmodeller där endast individens gärningar hamnar i fokus. I dagens debatt är det enkelt att prata om våldets utövare som personer med svår beroendeproblematik eller psykisk sjukdom men det riskerar att förflytta fokus från det strukturella perspektivet som måste tas i beaktande när det gäller våld. Vidare är inte heller kvinnoförtryck betingat av en viss kultur eller vissa traditioner.

Våld mot kvinnor i nära relationer har sina rötter i den rådande samhällsstrukturen där det finns en given över- och underordning kopplad till kön. I arbetet med att förhindra att kvinnor utsätts för våld av sin partner behöver man gå till botten med vad som skapar våldsamma beteenden. Det finns många föreställningar och förutfattade meningar kring både vem som slår och vilka det är som drabbas. Genom att förskjuta diskussionen till att handla om dem som utsätts bromsar det möjligheterna att förhindra våldet. Därför är det mer intressant att undersöka och utforska varför män väljer att slå och inte varför kvinnor väljer att stanna i en våldsam relation. Det våldspreventiva arbetet måste både utvecklas och trappas upp i Sverige. Om insatser endast satsas på omsorg och omvårdnad för dem som utsätts kommer vi inte att komma till rätta med våldets utbredning och konsekvenser. Det är endast genom preventivt arbete våldet kan minska i samhället. Vidare får självklart inte det arbetet ske på bekostnad av stöd och insatser för personer som utsätts.

I arbetet med att bekämpa våld mot kvinnor får inte kvinnor och män som utsätts för våld i samkönade relationer hamna i skymundan. Detsamma gäller kvinnor och män som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck. Därför behöver breda och stora insatser på området genomföras och det är politikens skyldighet att behandla våldet som det folkhälsoproblem det är.

Vi får inte glömma bort metoo. Genom metoo-rörelsen har ljuset både riktats mot det sexuella våld som kvinnor utsätts för världen över och de bakomliggande maktstrukturer som gjort att våldet kunnat fortgå. Mäns hat mot kvinnor manifesteras såväl genom våld i nära relationer och våldtäkter som köp av sexuella tjänster. Det finns fortfarande ett genomgående problem inom hela rättskedjan när det gäller hanteringen av det sexualiserade våldet. Från polisens upptagning av anmälan, säkrande av teknisk bevisning, åklagarens utredning till tingsrättens dom. Omedvetna fördomar och strukturer som inte tar kvinnors utsatthet på allvar och synen på kvinnor som brottsoffer gör att ärenden läggs på hög i polisens interna prioritering, att förundersökningar läggs ned och att domare ställer orimliga krav på brottsoffrets beteende för en fällande dom.

I stället för hårdare lagstiftning och lägre beviskrav bör hela rättskedjan kompetensutvecklas. Vi avsätter därför medel, 50 miljoner kronor för 2021, för ett femicid-paket där polis, åklagare och domare ska ingå i syfte att mäns våld mot kvinnor, sexköp och människohandel för sexuella ändamål ska hanteras med kunskap, rättssäkerhet och seriositet i hela rättskedjan. I paketet ingår även inrättandet av ett nationellt resurscentrum mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål.

8.7 Arbetsintegrerat lärande för att möta personalbristen inom utbildningssektorn

Välfärden lider i dag av personalbrist som ser ut att öka över tid. För att garantera en fungerande välfärd i hela landet vill Vänsterpartiet möta personalbristen genom fler utbildningsmöjligheter som kombinerar betalt arbete i välfärden med utbildning.

Sedan några år tillbaka kan man i Dalarna studera till lärare på deltid samtidigt som man är anställd inom skolan på deltid. Detta kallas arbetsintegrerat lärande och är en modell som fått spridning i hela landet. Högskolan i Dalarna började 2017 satsa på vad de kallar arbetsintegrerat lärande. Det innebär att när en person antas till utbildningen blir den också anställd på en skola i en av de kommuner i regionen som högskolan samarbetar med. I Dalarna innebär det arbete på 50 procent samtidigt som de studerar till lärare på 75 procent vilket ger en utbildningstid på 11 terminer.

Vänsterpartiet vill införa en modell liknande Dalamodellen i nationell skala för att möta personalbristen inom utbildningssektorns yrken, såsom lärare, förskollärare och lärare mot fritidshem. Förslaget är att avsätta pengar för att låta fler lärosäten införa denna modell i samarbete med kringliggande kommuner. Modellen ska också kunna användas för anställningar där studiedelen sker på distans. Kostnaden för utbildningen beräknas rymmas inom befintligt anslag för lärarutbildningen i och med att söktrycket i dag är lågt på många orter. Vänsterpartiet vill avsätta pengar för att staten ska stå för anställningskostnaden för dessa personer. För varje person och år blir det en kostnad på ca 324 000 kr och för hela utbildningstiden uppgår kostnaden till 1,8 miljoner per person om man utgår från snittlönen för lärare i Sverige och utbildningen pågår under 11 terminer. Förslaget föreslås finansiera 1 000 nya platser årligen. Första året kostar satsningen 162 miljoner kronor för att sedan trappas upp till 486 miljoner kronor 2022 och 810 miljoner kronor 2023. Fullt utbyggt kostar den 1,8 miljarder kronor per år.

8.8 Skapa bättre förutsättningar för personer med funktionsnedsättningar

Förenta Nationernas (FN) internationella konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning antogs av FN:s generalförsamling den 13 december 2006 och undertecknades av 82 länder, däribland Sverige, i mars 2007. I september 2019 hade konventionen ratificerats av 180 länder, inklusive EU. Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning tillhör de centrala konventionerna om mänskliga rättigheter men skapar i sig inte några nya rättigheter utan har till syfte att undanröja hinder för personer med funktionsnedsättning att åtnjuta sina mänskliga rättigheter. Utgångspunkten är att funktionshinder är en social konstruktion och att det är hinder i samhället, inte individens funktionsnedsättning, som leder till exkludering. Personer med funktionsnedsättning anses vara fullvärdiga rättighetsbärare och en del av den mänskliga mångfalden. Vänsterpartiet anser att konventionen ska implementeras i svensk lagstiftning. Vi anser vidare att konventionen inte uppfylls så länge inte LSS återupprättas. Vi kräver att LSS åter ska bli en funktionsduglig lagstiftning. Vi anser vidare att huvudmannskapet för den personliga assistansen ska förstärkas.

Det finns stora behov av att bygga om vårt samhälle så att det blir mer tillgängligt. Vi vill se moderna städer och samhällen där det offentliga rummet är byggt för oss alla och föreslår därför ett särskilt stöd för tillgänglighetsanpassning på 1 miljard kronor. Se avsnitt 12.3.5.

8.9 Gör högre utbildning och vuxenutbildning tillgänglig för fler

Komvux är en viktig andra chans för många människor. Vänsterpartiet anser inte att tjockleken på ens plånbok ska avgöra om man har råd med kurslitteratur eller inte. De

omfattande undersökningar som CSN genomför visar tydligt att äldre studerande upplever att det är svårare att få ekonomin att gå ihop. För att göra vuxenutbildningen till ett verkligt alternativ för fler vill Vänsterpartiet därför att statliga medel riktas i en satsning för att vuxenutbildningen ska kunna tillhandahålla kurslitteratur. Satsningen är utformad som ett statsbidrag med ett schablonbelopp på 300 kronor per studerande och kurs till utbildningsanordnarna för inköp av kurslitteratur i klassrumsuppsättningar. Detta föreslås införas från starten av höstterminen 2021. Förslaget har en relativt hög introduktionskostnad för inköp av böcker, men får en lägre kostnad efterföljande år. För ändamålet avsätts 300 miljoner kronor 2021.

När fler blir arbetslösa i coronapandemins spår är det viktigt att satsa på fler utbildningsplatser på högskolan, både hela program och kortare kurser för den som behöver vidareutbilda sig. Högskolans huvuduppgift är att förmedla kunskap och bildning. Den är viktig för att skapa välstånd och ett öppet och demokratiskt samhälle. Vänsterpartiets syn på kunskap som en demokratisk rättighet innebär att det är viktigt att bredda rekryteringen till högskolan. Möjligheterna till utbildning ska vara till för alla, inte bara för några få. Den sociala, könsmässiga och etniska snedrekryteringen har visserligen minskat under de senaste decennierna tack vare studiemedel, utbyggd högskola samt fler och nya utbildningar. Det finns dock stora skillnader kvar mellan såväl utbildningar som högskolor i hur väl de har lyckats att bredda rekryteringen.

Vänsterpartiet vill stärka kvaliteten på högre utbildning och föreslår därför en höjning av ersättningen per helårsstudent till lärosätena. Vänsterpartiet anslår 310 miljoner kronor till detta. För att stärka studentinflytandet och öka tryggheten för studenter anslås även 30 miljoner kronor till studentkåren.

Sommarmånaderna är ofta särskilt svåra för studenter att få ekonomin att gå ihop. Vi vill göra utbildning och kunskap tillgänglig för fler människor. Det ska inte spela någon roll hur mycket pengar du eller dina föräldrar har på banken, alla som vill ska kunna läsa vidare. För att lyckas med det, behövs ett studiestödssystem som gör det möjligt att gå runt ekonomiskt. Vänsterpartiet vill därför införa ett semestertillägg i vårterminens studiemedel. Förslaget innebär att för varje 10 veckor studiemedel som söks och beviljas på vårterminen betalas det ut en veckas studiebidrag i juni. För ändamålet avsätts 610 miljoner kronor.

Högskolan måste vara öppen och tillgänglig för alla. Vi gör därför satsningar för att fler med funktionsnedsättning ska kunna få tillträde till högre utbildning och för att alla ska få det stöd som behövs för att klara utbildningen. Vi vill även att högskoleprovet ska bli tillgängligt för fler. Totalt anslås 7 miljoner kronor för dessa ändamål 2021.

9 Goda uppväxtvillkor

Alla barn ska ha goda uppväxtvillkor och ges lika bra förutsättningar i livet. Ett ekonomiskt jämlikt samhälle skapar bättre chanser och uppväxtvillkor för alla barn. Under de senaste decennierna har många i Sverige fått det bättre, samtidigt som de sociala och ekonomiska klyftorna ökar. Den grupp som har det sämst i samhället ligger kvar på samma nivå som tidigare eller har fått det sämre. Var man bor och vad ens föräldrar tjänar får allt större betydelse för de barn som växer upp nu. Skillnaderna i hälsa ökar och hur friska vi är och hur länge vi lever beror mycket på vad vi tjänar och var vi bor. Därför behövs det en politik som gör upp med ojämlikheten och skapar en ekonomi som

funkar för alla, inte bara för de rikaste. Det krävs satsningar bl.a. på fler jobb, rätt till arbete på heltid och en fungerande sjukförsäkring, men det behövs även satsningar på saker som direkt berör barns vardag och fritid.

9.1 Stärk förskolan och fritidshemmen

Vänsterpartiet anser att förskolan ska vara en rättighet och en möjlighet för alla barn. Vi har därför genom åren medverkat till reformer av förskolan som har gett ökad tillgänglighet och förbättrad kvalitet. Bland dessa reformer kan nämnas maxtaxa, statsbidrag till personalförstärkning och andra kvalitetsförbättrande åtgärder, rätt till förskola för barn till arbetslösa och föräldralediga, allmän förskola, läroplan för förskolan, förtydligande av det pedagogiska ansvaret samt skyldighet för kommunen att erbjuda förskola.

Förskolan har långsiktiga positiva effekter på barns lärande och utveckling. Förskolan har även utjämnande socioekonomiska effekter genom att barn från resursfattiga familjer drar störst nytta av att vistas i förskola. Bra barnomsorg är lika viktig för barns utveckling som en bra skola. Därför borde också rätten till en bra barnomsorg för alla barn vara en självklarhet. Bra barnomsorg är också en förutsättning för att kvinnor och män ska kunna förvärvsarbeta på lika villkor.

Vi vill ha en pedagogisk verksamhet med så hög kvalitet som möjligt. Den målmedvetna satsningen på förskolan i Sverige har gjort att den internationellt sett intar en särställning både vad gäller tillgänglighet, kvalitet och pedagogisk utveckling. Men för att den jämlika förskolan ska fortsätta behöver barngruppernas storlek begränsas och personalens arbetsmiljö förbättras. Rätten till 30 timmars förskola behöver också utökas till alla barn.

Personalen i förskolan arbetar i allt större barngrupper, det har blivit fler barn i förskolan med allt längre vistelsetider. Dessutom har förskolepersonalen en läroplan som ska följas, med allt större krav på den pedagogiska verksamheten och dokumentation, samtidigt som de ska finnas där för alla barn och se till varje barns individuella behov.

Rådande forskning om storleken på barngrupper och anknytningsteori samt Skolverkets rekommendationer avseende barngruppsstorlekar är eniga. I en barngrupp i åldern 1–3 år bör det inte vara fler än 12 barn på 3 pedagoger och i åldern 3–5 år bör det inte vara fler än 15 barn på 3 pedagoger för att barnen ska må bra. Det finns dock inga regleringar om hur stora barngrupperna får vara i dag, vilket påverkar personalens arbetsmiljö och därmed barnens rätt till en jämlik förskola. Det finns också exempel från kommuner där barngrupperna administrativt delats upp för att det ska se bra ut på papperet men att de sedan delar på samma lokal och har verksamhet ihop. För att motverka denna utveckling tillför Vänsterpartiet 2 miljarder kronor per år i en särskild personalsatsning riktad mot förskolan, i syfte att minska barngrupperna.

Fritidshemmen är en viktig del av skolans pedagogiska uppdrag. För barn som inte får tillräcklig stimulans hemifrån kan fritidshemmen ge stöd och hjälp i skolarbetet. Men där ges också det informella lärandet ett annat utrymme än i skolan. Fritidsverksamheten skapar viktiga sammanhang för social och demokratisk utveckling och innebär ett viktigt komplement till skoldagen. Vänsterpartiet föreslår en satsning om 500 miljoner kronor årligen på fritidshemmen.

9.2 Likvärdig skola

Skolan ska ge alla elever samma möjligheter till en bra utbildning och lägga grunden för ett liv med goda möjligheter att kunna delta och påverka i det demokratiska samhället. En skola för ett modernt och demokratiskt samhälle handlar dock inte bara om att utbilda för arbetslivet – det handlar också om allas rätt till kunskap. Arbetarrörelsen byggde upp en skola för alla på 1900-talet, i strid mot en höger som ville att kunskap skulle vara ett privilegium för några få. I inget annat land var skillnaderna i resultat mellan skolor så små som här.

Nedskärningarna i den offentliga sektorn i början av 1990-talet dränerade den allmänna skolans resurser. Så gjorde också den nästan obegränsade rätten att inrätta fristående skolor – till billigt pris och på kommersiella grunder. Utvecklingen går åt fel håll, då elevers bakgrund spelar en allt större roll i dag. Hur mycket elever lär sig beror alltmer på vilken skola de hamnar i och vilka föräldrar de har. Så behöver det inte vara. Vänsterpartiet vill återupprätta den jämlika och sammanhållna skolan.

När elever med olika bakgrund och livsåskådning möts förbättras inte bara resultaten utan också sammanhållningen. Skolan kan inte avskaffa klassamhället, men jämna ut klasskillnader så att alla barn får en bra start i livet. Därför bör den tillföras mer resurser som fördelas efter behov, så att de barn som behöver stöd kan få det direkt och inte halkar efter. För att kunna kompensera för elevers olika bakgrund och behov måste skolans resurser användas rätt och i tid. För elever i behov av särskilt stöd sätts i dag de största insatserna in först i slutet av grundskolan och i gymnasieskolan, trots att all forskning visar att tidiga insatser ger bäst resultat. Vi vill ändra på detta och se till så att det finns tillräckliga resurser för särskilt stöd redan i förskolan och under de första åren i grundskolan. Vänsterpartiet avsätter därför 1 miljard kronor årligen för en personalsatsning i lågstadiet.

En mer tillgänglig och anpassad arbetsmiljö i skolan kan göra stor skillnad för arbetsro och trivsel för alla barn. Det kan t.ex. handla om möbler som är ljuddämpande eller om skärmar för att elever som behöver kunna sitta ifred ska få göra det. För att Specialpedagogiska skolmyndigheten ska kunna ge ett utökat stöd till en förbättrad arbetsmiljö i skolan avsätter Vänsterpartiet 250 miljoner kronor per år för detta ändamål.

En förutsättning för ett riktigt bra skolsystem är att det fokuserar på det viktigaste. Kvaliteten och behoven ska alltid komma i första rummet, inte möjligheten att berika sig på verksamheten. I skola och förskola ska det finnas personal så att varje barn får det stöd hen behöver, något som inte får prioriteras ned för att skapa vinstutdelning till ägarna. För att nå dit behöver skolan avkommersialiseras. Vänsterpartiet anser att skolans mål ska vara att ge eleverna den bästa kunskapen – inte att generera vinst till privata bolag. För en likvärdig utbildning behövs ett slut på vinstintresset inom skolväsendet.

Vänsterpartiet stödde kommunaliseringen av skolan i början av 1990-talet. Vi menade att ett kommunalt driftsansvar för skolverksamheten skulle ses som ett led i en ökad decentralisering och demokratisering av den offentliga sektorn. Vi lyfte dock i samband med reformen en rad farhågor. Vi var bekymrade över att statens kostnader för skolan skulle vältras över på kommunerna och att likvärdigheten mellan skolorna och kommunerna skulle minska. Att kommunerna skulle betrakta skolan som en kommunal verksamhet som alla andra som man gör besparingar på när den kommunala ekonomin kärvar. De senaste decennierna kan vi se hur underhållet av lokalerna blivit allt mer eftersatt och hur lärare fått allt fler arbetsuppgifter vilket bidragit till en försämrad

arbetsmiljö. För att kunna skapa en likvärdig och bra skola i hela landet behöver staten därför återta huvudmannaskapet för skolan.

9.3 Kultur för alla barn

Det är samhällets ansvar att ge alla barn och unga i landet lika goda möjligheter att bygga vidare på den första upptäckar- och skaparglädjen, på lusten att söka kunskap och lära sig nya saker, vidga sin värld och få del i nya sammanhang. Det är därför grundläggande att alla barn under hela sin uppväxt har tillgång till kulturella verksamheter där de själva är skapande, men också att de får uppleva professionellt utövad kultur inom alla genrer. Barns och ungas rätt till kultur begränsas ofta av familjens ekonomiska situation. När det offentliga drar sig tillbaka och de kommersiella alternativen tar över så lämnas de som inte har råd att betala utanför. Även dessa barn ska ha möjlighet att ta del av kultur.

Kulturskolan är landets största barn- och ungdomskulturverksamhet och spelar en viktig roll för barns och ungas möjlighet att själva utöva kultur. Barn som ges möjlighet att utöva kultur får ökat självförtroende, stärker sin problemlösande förmåga och blir bättre på socialt samspel. Drama, dans, bildkonst, film, musik och andra kulturyttringar är viktiga för att stärka barns möjligheter att uttrycka sig med mer än språket. Dock kan avgiften till kulturskolan vara ett stort problem som utestänger många. Vänsterpartiet föreslår därför en satsning på 300 miljoner kronor för att påbörja arbetet med att göra kulturskolan avgiftsfri. Vi vill också se ökade pengar till kulturskoleklivet för att se till att fler kulturpedagoger kan bli utbildade och att utbildningen håller hög kvalitet. Vi avsätter därför 20 miljoner kronor för ändamålet.

För många familjer innebär materialet de måste skaffa för sina barns kulturutövande en omöjlig utgift. Vänsterpartiet föreslår därför en satsning på 30 miljoner kronor per år för att kulturbanker ska kunna öppna dit privatpersoner ska kunna skänka t.ex. noter, instrument, stafflier eller teaterrekvisita som sedan lånas vidare för att möjliggöra för fler att utöva kultur. I vår ambition att kulturen ska nå alla måste den också bli mer angelägen för fler. I dag är det få elever med arbetarklassbakgrund som söker sig till kulturella yrken och få får chansen att se professionell kultur utövas.

Vänsterpartiet tycker det är viktigt med en god tillgång till bibliotek och tillskjuter därför 75 miljoner kronor 2021 för ökad tillgänglighet som t.ex. fler bokbussar och bättre öppettider. Från 2022 och framåt avsätts 150 miljoner kronor för ändamålet.

9.4 Idrott och fritid för barn och unga

För Vänsterpartiet är det centralt att det finns goda möjligheter till idrottande för människor i alla åldrar, oavsett bakgrund och ekonomiska förhållanden. Det handlar om en bred palett av insatser som behövs för att skapa de bästa förutsättningarna för människor att leva ett aktivt liv. Vänsterpartiet har länge lyft problemen med ojämlikhet när det gäller barns och ungdomars tillgänglighet till idrottsutövande. På fritiden styrs barns och ungdomars idrottsutövande av föräldrarnas ekonomiska förutsättningar. Tidigare studier visar att det som driver kostnader för barn/föräldrar är deltagaravgifter, utrustning och resor i samband med t.ex. tävlingar. Alltför många lämnar även idrotten för tidigt. Kostnaderna är ett av skälen till att barn och ungdomar lämnar idrotten. Nedan presenterar vi några av våra satsningar. Se även avsnitt 2.2.2 och 2.2.3.

Vänsterpartiet föreslår att en idrottsskola för alla barn i åldersgruppen 6–12 år införs. Idrottsskolan ska vara avgiftsfri och medlemskap i en förening ska inte krävas för deltagande och ge möjlighet att låta barn prova många olika idrotter. Att prova många idrotter ger barn möjlighet att utveckla rörelseförståelse och en större chans att hitta sina favoritidrotter. Vi avsätter 40 miljoner kronor per år för detta. Vänsterpartiet vill också se att stödet till lovaktiviteter fortsätter, alla barn ska ha rätt till en meningsfull fritid även under loven oavsett ekonomisk bakgrund. Vi avsätter 150 miljoner kronor per år för ändamålet.

Antalet idrottsanläggningar har varit relativt konstant de senaste 25 åren medan befolkningen ökat med närmare en miljon. Många av de hallar som byggdes på 1980- och 1990-talet har dessutom stora renoveringsbehov. Många föreningar uppger att de inte kan ta emot alla de barn som är intresserad av att idrotta p.g.a. svårigheterna att få tillgång till träningsplats. Vänsterpartiet vill införa ett statligt stöd om 500 miljoner kronor per år för idrottsanläggningar. Stödet ska ge kommuner ekonomiskt stöd att investera i nybyggnation eller modernisering av en befintlig idrottsanläggning. Stödet ska också kunna gå till åtgärder för att öka tillgängligheten i syfte att skapa bättre förutsättningar för svensk parasport. Var du bor ska inte avgöra tillgång till träningstider och möjlighet till idrott.

Att gå i simskola och lära sig simma tidigt har blivit alltmer av en klassfråga. Många familjer har inte råd att låta sina barn gå i simskola och många beskriver en verklighet med långa köer till simskolor och höga priser där det skapats en marknad med simskola för de som har råd att betala i stället för att behovet av simkunnighet styr. Vänsterpartiet vill fortsätta satsningen på avgiftsfri simundervisning då alla barn bör ha rätt till att lära sig simma. Vi avsätter därför 150 miljoner kronor per år för detta.

9.5 Barn ska inte behöva växa upp i fattigdom

Under de senaste decennierna har många i Sverige fått det bättre, men de sociala och ekonomiska klyftorna växer. Att leva i fattigdom har en mängd negativa konsekvenser för barn och det är väl belagt att en fattig barndom ökar risken för social utsatthet senare i livet. Sannolikheten att själv hamna i de lägre inkomstskikten ökar ju lägre inkomster ens föräldrar hade under uppväxten. Det finns tydliga kopplingar mellan fattigdom i barndomen och utbildningsresultat, etablering på arbetsmarknaden, hälsa och trygghet i det egna bostadsområdet.

Enligt Rädda Barnen lever 186 000 barn i ekonomisk utsatthet i Sverige i dag. För att minska antalet krävs det en ekonomisk politik som minskar klyftorna i samhället. Därför vill Vänsterpartiet höja inkomsterna för de som har det allra sämst ställt.

I relation till vanliga inkomstnivåer har ersättningsnivåerna för ekonomiskt bistånd successivt fått ett lägre värde över tid. Vi anser att de måste justeras. Vänsterpartiet föreslår därför en höjning av riksnormen för ekonomiskt bistånd med 700 kronor i månaden. Reformen kostar omkring 960 miljoner kronor per år.

Bostadsbidraget går till en grupp med begränsade resurser. Det är därför ett mycket träffsäkert instrument för att höja inkomsterna för de som har det sämst ställt. Vänsterpartiet beslutade tillsammans med regeringen 2017 om en successiv höjning av den bidragsgrundande inkomstgränsen i bostadsbidraget. I betänkandet Nästa steg på vägen mot en mer jämlik hälsa (SOU 2017:47) föreslogs en höjning av gränsen till 170 000. Regeringen ville inte gå så långt. Vi föreslår nu en höjning utifrån den nivån, uppräknad

och inkomstindexerad. Det innebär att den bidragsgrundande inkomstgränsen höjs till 180 000 kronor 2021, 184 611 kronor 2022 och 191 222 kronor 2023.

Genom vår föreslagna höjning av bostadsbidraget får ca 9 procent fler hushåll bostadsbidrag. Det är en ökning med ca 20 000 hushåll, till 210 000 hushåll jämfört med befintliga regler. Fler kommer att få en högre ersättning och färre kommer att bli av med det till följd av normal inkomstökning.

För att finansiera förslaget tillskjuter Västerpartiet 500 miljoner kronor till anslaget för 2021, 600 miljoner 2022 och 700 miljoner 2023.¹²

10 Tryggt arbetsliv

De flesta människor tillbringar en betydande del av sitt vakna, vuxna liv på arbetet. Man säljer sin arbetskraft och får lön i form av pengar. Man definierar därigenom mycket av sin sociala position, sina möjligheter och friheter, sitt välstånd och sin välfärd. Det spelar alltså en avgörande roll för varje samhälle, vilka förhållanden som råder i och runt arbetet: vad det är för uttalade och outtalade förväntningar som finns på den som befinner sig i ett arbete, vilka maktrelationer som etableras och vilka möjligheter man har att förändra dem.

En hög sysselsättningsgrad och en stark arbetsrätt är avgörande för arbetstagarnas trygghet på arbetsmarknaden. Det är en samhällelig angelägenhet att människor inte lämnas utanför arbetsgemenskapen. På arbetet är det viktigt att arbetsrätten ger ett grundläggande skydd mot arbetsgivarens godtycke. Så får också arbetstagarna en kollektiv styrka gentemot arbetsgivarna. Full sysselsättning och en stark arbetsrättslagstiftning bidrar således till att utjämna de i grunden ojämlika maktförhållandena mellan arbetstagare och arbetsgivare.

10.1 Arbetsförmedling och arbetsmarknadspolitik

Vänsterpartiet förespråkar en aktiv statlig arbetsmarknadspolitik med tonvikt på god matchning, kunskapshöjande insatser och funktionella stöd riktade till de individer som bäst behöver dem. Insatserna ska bidra till en väl fungerande arbetsmarknad där människors kompetens och vilja att arbeta tas till vara. En sammanhållen statlig arbetsförmedling med nationell överblick är en förutsättning för att kunna föra en aktiv arbetsmarknadspolitik. Arbetsförmedlingen ska finnas i hela landet för att garantera att alla medborgare ges ett likvärdigt stöd oavsett var man bor.

Coronapandemin har slagit hårt mot svensk arbetsmarknad och skapat allvarliga problem. Arbetslösheten har skjutit i höjden och riskerar för alltför många att bli alltför långvarig. Enligt Arbetsförmedlingens veckostatistik var 476 355 personer inskrivna som arbetslösa i slutet på augusti. Det motsvarar en arbetslöshet på 9,2 procent, en siffra som kan komma att öka ytterligare. Många av de arbetstillfällena som försvunnit under krisen kommer sannolikt inte tillbaka. Samtidigt har efterfrågan på arbetskraft ökat i en del branscher, såsom vård och omsorg, dagligvaruhandel med mera. I vissa branscher är behovet av utbildad personal mer bestående. Enligt en prognos från Arbetsförmedlingen kommer det, om fem år, att saknas 100 000 personer som har den kompetens som arbetsgivarna efterfrågar. Andra prognoser som tar hänsyn till behovet av högkvalitativa

¹²RUT, dnr 2020:742.

välfärdstjänster och ett växande antal äldre pekar på flerdubbelt större behov. Det viktigaste för att möta arbetslösheten är kraftfulla investeringar – i infrastruktur, klimat-omställning och välfärdstjänster. Det behövs även en rejäl satsning på möjligheterna att lära nytt och att ställa om.

För att motverka ytterligare omfattande och djupgående problem för individer och samhälle krävs det ett kraftfullt agerande från statens sida. Det inbegriper en arbetsmarknadspolitik för stöd och omställning som snabbt kan skalas upp. Dessvärre befinner sig den viktigaste myndigheten för att utgöra ett verktyg för en sådan politik, Arbetsförmedlingen, i ett sargat och osäkert läge redan tiden före pandemin.

Kraftiga nedskärningar i form av uppsägningar och nedläggningar av lokala kontor är ett resultat av den budget som högerpartierna drev igenom i december 2018 och som regeringen valt att inte återställa. Utöver det har regeringen, Liberalerna och Centerpartiet kommit överens om att privatisera stora delar av Arbetsförmedlingens verksamhet. Vänsterpartiet säger nej till dessa försämringar. Vi vill i stället att Arbetsförmedlingen ska reformeras i en helt annan riktning och att detta ska ske på basis av en seriös och genomtänkt diskussion om den samlade arbetsmarknadspolitiken. Det kräver förutom ändringar av Arbetsförmedlingens uppdrag även en större samverkan med andra myndigheter och instanser, där den enskildes behov och samhällets vilja att stödja står i centrum.

Vi vill att myndigheten ska fokusera på att rusta de arbetssökande och matcha dem mot de jobb som finns och växer fram. Insatserna ska vara individuellt anpassade och effektiva. Samrådet mellan Arbetsförmedlingen och arbetsmarknadens parter bör stärkas i syfte att ta till vara parternas unika kompetens om arbetsmarknadens funktionssätt. Myndighetens samverkan med kommuner, regioner och näringsliv bör utvecklas. Verksamheten ska bedrivas i offentlig regi utan vinstintresse, och antalet privata aktörer bör begränsas.

Med dagens kaotiska situation som utgångspunkt vill vi höja anslagen till myndigheten med 1,5 miljarder kronor år 2021 och behålla Arbetsförmedlingen i offentlig regi. Det är helt nödvändigt att för att Arbetsförmedlingen ska kunna hantera den snabbt stigande arbetslösheten och erbjuda de arbetslösa stöd och utbildning.

10.2 Utbildning och möjlighet till omställning

Arbetsmarknadsutbildning är ett av de viktigaste verktygen i en aktiv arbetsmarknadspolitik. Det leder i hög utsträckning till arbete och ger långsiktigt positiva effekter på deltagarnas arbetsinkomster. Trots detta har antalet deltagare i arbetsmarknadsutbildning minskat de senaste åren. Vänsterpartiet anser att fler arbetslösa borde ges möjlighet att delta i arbetsmarknadsutbildning. För att åstadkomma detta bör antalet platser utökas. Samtidigt behöver kvaliteten på utbildningarna förbättras och i högre grad än i dag riktas mot bristyrken. Särskild vikt bör läggas på att erbjuda utbildningar till kvinnor som fortfarande är underrepresenterade i arbetsmarknadsutbildningarna.

Utöver traditionell arbetsmarknadsutbildning bör Arbetsförmedlingen få utökade möjligheter att hänvisa arbetssökande till utbildningar inom det reguljära utbildningssystemet. Det ökar möjligheterna till omställning vid arbetslöshet genom att arbetssökande kan bedriva studier inom det reguljära utbildningssystemet som om det vore en arbetsmarknadsutbildning med bibehållen arbetsmarknadspolitisk ersättning (dvs. aktivitetsstöd i nivå med a-kassan). Utbildningsinsats och utbildningsnivå bör avgöras utifrån individens behov och förutsättningar att få ett varaktigt arbete. Fokus ska ligga på

utbildningar inom bristyrken och utbildningar som leder till påbyggnad av befintlig kompetens. Vänsterpartiet vill därför höja såväl Arbetsförmedlingens förvaltningsanslag som anslaget till aktivitetsstöd.

Vänsterpartiet anser även att antalet utbildningsplatser bör utökas. Många arbets-sökande saknar i dag grundläggande utbildning. Samtidigt krävs ofta minst gymnasie-utbildning för att få ett arbete, och det är även nödvändigt för att kunna studera vid en yrkeshögskola eller ett universitet. För att öka människors möjligheter på en arbets-marknad som ställer allt högre krav vill vi utöka antalet platser inom den kommunala vuxenutbildningen. Genom att satsa mer på utbildning och kunskapshöjande insatser rustar vi de arbetssökande för att bättre möta arbetsmarknadens efterfrågan. Utbild-ningen ska hålla hög kvalitet och vara anpassad efter individens behov, kompetens och förutsättningar. Utbildning ska vara både en rättighet och en möjlighet i hela landet. För att höja kvaliteten i högskolans utbildningar och för att bättre möta arbetsmarknadens behov av kompetensutveckling bör högskolans styrning och resurstilldelning ses över i linje med några av de förslag som lyfts av Styr- och resursutredningen.

För individer som står väl rustade och som har utbildning och kompetens som efter-frågas på arbetsmarknaden samt ett bra kontaktnät är insatser för matchning ofta till-räckliga. För många andra är praktik, arbetsmarknadsutbildning eller andra kompetens-höjande insatser viktiga och gör skillnad för chanserna på arbetsmarknaden.

För den som varit arbetslös länge eller har nedsatt arbetsförmåga kan arbetsmark-nadsåtgärder i form av en subventionerad anställning utgöra vägen in på arbetsmarkna-den. Vänsterpartiet anser att subventionerade anställningar är en bra och nödvändig åtgärd för att hjälpa de grupper som står längst från arbetsmarknaden att få ett jobb. Studier visar att personer som haft en subventionerad anställning i allmänhet snabbare får ett jobb utan stöd jämfört med dem som varit öppet arbetslösa (IFAU rapport 2018:14). Vänsterpartiet vill därför satsa mer på effektiva, individanpassade arbetsmarknadsåtgärder utformade efter den enskildes behov. Anställningsvillkoren ska följa, eller vara likvärdiga med, kollektivavtal. För att motverka fusk, oegentligheter och överutnyttjande bör regelverket kring subventionerade anställningar stramas upp. Oseriösa arbetsgivare ska inte kunna använda subventionerade anställningar som ett sätt att dumpa löner och villkor. Under förra mandatperioden vidtog regeringen ett antal åtgärder för att skapa ordning och reda bland de subventionerade anställningarna. Vänsterpartiet välkomnar detta men anser att det krävs ytterligare åtgärder för att stävja de problem som finns. Vi vill därför bl.a. införa en maxgräns för antalet subventionerade anställningar per arbetsgivare, skärpa för- och efterhandskontrollen av arbetsgivare som tar emot subventioner och införa sanktionsavgifter mot de arbetsgivare som missbrukar anställningsstöden.

För personer som står långt från arbetsmarknaden är det särskilt viktigt med en fungerande arbetsförmedling i offentlig regi och att insatserna på området styrs om från billiga insatser, utbildningar och anställningsformer till att fokusera på yrkesutbildning och SFI. Vänsterpartiet anser även att långtidsarbetslösa ska ha rätt till en grundläggande gymnasieutbildning med studiestöd, att de behövliga åtgärder kring subventionerade anställningar som anges ovan ska vidtas samt att rätten till omskolning efter ett antal år i yrkeslivet för att kunna gå en utbildning mot ett annat yrke ska lagfästas. Vänsterpartiet avsätter 2 miljarder kronor för arbetsmarknadspolitiska program. Vi avvisar även reger-ingens satsning på upphandlade matchningstjänster om 1 miljard kronor 2021, 1,5 miljarder kronor 2022 och 2 miljarder kronor 2023.

10.3 Satsningar på arbetsmiljöfrågor

Alla människor har rätt att arbeta i en trygg och säker arbetsmiljö som ger yrkesmässig och personlig utveckling – en arbetsmiljö som gör det möjligt att avsluta sitt yrkesliv med bibehållen fysisk och psykisk hälsa. I dag finns det stora brister i arbetsmiljön på svensk arbetsmarknad, vilket leder till skador, sjukdomar och dödsfall. För att motverka detta krävs satsningar för en bättre arbetsmiljö.

Vänsterpartiet vill därför genomföra en bred arbetsmiljö-satsning med fokus på Arbetsmiljöverkets arbete, skyddsombudsverksamheten och företagshälsovården. Arbetsmiljöverket behöver få ökade resurser till, och prioritera, arbetet med tillsyn, inspektion och kontroll. För att upprätthålla, utveckla och förstärka myndighetens viktiga arbete förstärker vi Arbetsmiljöverkets anslag. Därigenom kan fler inspektörer anställas och fler inspektioner genomföras. På så sätt garanteras långsiktigheten i arbetsmiljöarbetet.

Arbetsmiljöverket behöver även ges mer resurser till särskilda uppdrag i form av tillsynsinsatser, analyser och kunskapssammanställningar m.m. Uppdragen ger möjlighet att genomföra riktade insatser och analyser av specifika branscher och företeelser på arbetsmarknaden. Vi avsätter 100 miljoner kronor per år för detta.

Resurserna till de regionala skyddsombuden, som har en central roll i det systematiska och förebyggande arbetsmiljöarbetet, behöver öka. För att skyddsombuden ska kunna utföra sitt uppdrag behöver de ges goda förutsättningar för utbildning, vidareutbildning och fortbildning. I syfte att stärka utbildningen av skyddsombud avsätter vi 20 miljoner kronor per år för detta ändamål.

Företagshälsovården är en viktig aktör i arbetet med att motverka olika former av arbetsrelaterad ohälsa. I dag har endast 65 procent av arbetstagarna tillgång till företagshälsovård. Vänsterpartiet vill att alla arbetstagare ska ha tillgång till en högkvalitativ företagshälsovård som fokuserar på hälsa och ohälsa kopplat till arbetsförhållanden. Vi vill därför att regeringen tar initiativ till att, i samverkan med arbetsmarknadens parter, skapa en effektiv kvalitetssäkrad företagshälsovård som omfattar alla arbetstagare.

10.4 Arbetslöshetsförsäkringen

En arbetslöshetsförsäkring som ger inkomstrygghet vid arbetslöshet är en central del av den svenska arbetsmarknadsmodellen och avgörande för den enskildes trygghet och handlingsutrymme. En väl fungerande arbetslöshetsförsäkring ökar rörligheten på arbetsmarknaden, förhindrar underbudskonkurrens och upprätthåller inkomster på en anständig nivå i tider av arbetslöshet. Under den borgerliga regeringen 2006–2014 raserades målmedvetet och strategiskt viktiga delar av arbetslöshetsförsäkringen. Villkoren för att kvalificera sig till ersättning skärptes, ersättningsnivån sänktes och höjda och differentierade avgifter infördes. Som en följd av högerns kraftiga försämringar av arbetslöshetsförsäkringen ställdes en stor grupp löntagare utanför försäkringen. Under den förra mandatperioden genomförde Vänsterpartiet och regeringen vissa förbättringar av arbetslöshetsförsäkringen. Däribland höjdes ersättningsnivåerna, en ny deltidsbegränsningsregel infördes och villkoren för förtroendevalda ändrades.

Förändringarna var viktiga och nödvändiga. För att återupprätta arbetslöshetsförsäkringen som en inkomstförsäkring måste dock fler åtgärder vidtas. Vänsterpartiets mål är att 80 procent av löntagarna ska få 80 procent av sin tidigare lön vid arbetslöshet. Vi vill därför höja den högsta dagpenningen och grundbeloppet (tak och golv), indexera

ersättningsbeloppen till löneutvecklingen, höja ersättningsnivån till 80 procent för hela ersättningsperioden samt för tid med aktivitetsstöd och förbättra kvalificerings- och ersättningsvillkoren. Reformerna ska ske successivt.

I årets vårändringsbudget stärkte regeringen arbetslöshetsförsäkringen tillfälligt genom att dels höja ersättningsnivåerna, dels införa lättnader i arbets- och medlemsvillkoren. Vänsterpartiet välkomnar det, men vill samtidigt betona att det inte är tillräckligt och att arbetslöshetsförsäkringen behöver permanenta förbättringar. Behovet av en fungerande arbetslöshetsförsäkring minskar inte när den mest akuta delen av krisen har passerats. I budgetpropositionen föreslår regeringen att förstärkningen av arbetslöshetsförsäkringen ligger kvar de två kommande åren, därefter försvinner den. Vänsterpartiet föreslår däremot att höjningen av ersättningsnivåerna i arbetslöshetsförsäkringen och för aktivitetsstödet permanentas, att lättnaden i arbetslöshetsförsäkringens arbetsvillkor bibehålls samt att studerandevillkoret återinförs. Vi tillför totalt 1,5 miljarder kronor år 2021 och år 2022 och 4,1 miljarder kronor år 2023 för dessa ändamål.

I dag är mindre än 70 procent av arbetskraften medlem i en a-kassa. Bland unga är täckningsgraden ännu lägre. Om utvecklingen fortsätter urholkas förtroendet för systemet och arbetslöshetsförsäkringen förlorar i legitimitet. Icke-medlemskap riskerar att bli norm på många arbetsplatser. För att värna den svenska arbetsmarknadsmodellen och arbetslöshetsförsäkringens legitimitet är det viktigt att vi har en väl fungerande a-kassa med hög täckningsgrad. För att få fler personer att gå med i en a-kassa bör tröskeln för medlemskap sänkas. Vänsterpartiet vill därför återinföra avdragsrätten för a-kasseavgiften. Vänsterpartiet föreslår även att en skattereduktion på 25 procent av fackföreningsavgifter införs. En skattereduktion för fackföreningsavgift sänker kostnaden för fackligt medlemskap och möjliggör för fler att gå med i facket, vilket kan leda till högre organisationsgrad och en högre facklig närvaro.

10.5 En mänsklig sjukförsäkring

Alla kan bli sjuka. Alla har därför intresse av en bra sjukförsäkring. Den svenska sjukförsäkringen bygger på att personer som drabbas av sjukdom som gör dem oförmögna att arbeta fortsatt kan ha en rimlig ekonomisk situation, samt få stöd att komma tillbaka till arbete. Det finns ett starkt stöd i befolkningen för att viktiga trygghetssystem som sjukförsäkringen ska finansieras gemensamt och solidariskt.

Den tidigare alliansregeringens såväl som den nuvarande regeringens attacker mot sjukförsäkringen har lett till att många sjuka förvägras ekonomisk trygghet vid sjukdom. Sverige har blivit ett land där sjukdom för många har kommit att innebära fattigdom. Därmed urholkas legitimiteten i och förtroendet för sjukförsäkringen. Det krävs en rad förändringar för att återupprätta en sjukförsäkring som bygger på trygghet och solidaritet mellan oss alla som omfattas av försäkringen. Det regelverk som nu är styrande, med fasta tidsgränser inom sjukförsäkringen, drabbar LO-kvinnor hårdast och att systemet förstärker köns- och klassorättvisorna.¹³ Tidsgränserna har gjort försäkringen stelbent och flyttat riskerna och ansvaret för sjukdom till den enskilde.

Arbetsgivaren har en nyckelroll i att både förhindra att anställda blir sjuka och tvingas till sjukskrivning samt i rehabiliteringen och återgången till arbetet. Det är från arbetet man sjukskrivs och till arbetet man ska rehabiliteras. Vänsterpartiet anser att rehabiliteringskedjan, med stelbenta tidsgränser, bör slopas och ersättas av ett individu-

¹³ Kommunalarbetaren den 20 februari 2019, Så vill LO få bättre sjukförsäkring.

ellt anpassat system där fokus hamnar på medicinska insatser, rehabilitering och arbetsprovning utifrån förmågor hos den enskilde. Sjukförsäkringen behöver bli mer individanpassad. Vänsterpartiet anser att ersättning bör finnas i fler steg än dagens fyra för att underlätta och göra det mindre riskabelt att pröva att börja arbeta igen. Vid provning av sjukpenning och sjukersättning ska Försäkringskassan göra en helhetsbedömning som kan väga in flera saker såsom ålder, arbetslivserfarenhet och bosättningsort. Den som är sjuk måste bli prövad mot arbeten som faktiskt finns på arbetsmarknaden.

Regeringen har utrett sjukförsäkringen genom utredningen En trygg sjukförsäkring med människan i centrum och regeringens nationella samordnare för en välfungerande sjukskrivningsprocess. Utredningen och samordnaren presenterar, i sina respektive slutbetänkanden, viktiga förslag som skulle lösa en hel del problem och ta viktiga steg i rätt riktning om de genomfördes. Vänsterpartiet anser att regeringen skyndsamt bör bereda dessa förslag.

Det krävs också ytterligare förbättringar för de som är mer varaktigt sjuka och som uppbär sjuk- eller aktivitetsersättning. Centralt i sammanhanget är också att mjuka upp de väldigt hårda krav som finns i dag för att över huvud taget kunna få sjuk- eller aktivitetsersättning. Att Sverige sannolikt har de hårdaste kraven inom OECD för att få sjuk- och aktivitetsersättning är inte värdigt.

Taket för sjukpenningen och sjukersättning måste höjas för att säkra dess långsiktiga legitimitet. Sjukersättning ska utgå med 64,7 procent av den förlorade arbetsinkomsten. I praktiken får dock en person som uppbär sjukersättning på 100 procent i genomsnitt endast omkring 31 procent av sin tidigare lön. Det beror på att ersättningen beräknas utifrån en historiskt baserad antagandeinkomst. De inkomster som ligger till grund för beräkningen består ofta av andra inkomster än de senaste helårslönerna, t.ex. sjukpenning. Dessutom beräknas antagandeinkomsten som ett genomsnitt av tre tidigare inkomstår. Vänsterpartiet menar att beräkningen av antagandeinkomst bör ses över. I grunden behöver hela sjukförsäkringen ses över.

Till att börja med vill Vänsterpartiet höja inkomsterna för de med allra lägst ersättning. Vi föreslår en höjning av garantinivåerna i sjuk- och aktivitetsersättningen med 0,3 prisbasbelopp, dvs. 1 190 kronor i månaden. Förslaget innebär en höjning från 9 972 kronor per månad till 11 162 kronor per månad för den som har maximal garantiersättning. Vi avsätter 2,3 miljarder kronor för detta.

Vänsterpartiet föreslår också att bostadstillägget i sjuk- och aktivitetsersättningen justeras enligt förändringarna i bostadstillägget för ålderspensionärer i proposition (2018/19:134) Förbättrat grundskydd för pensionärer. Vi menar att den skillnad som finns i bostadstillägget för ålderspensionärer och personer med sjuk- och aktivitetsersättning är orimlig och omotiverad.

För att motivera människor att stanna hemma från arbetet vid sjukdom eller sjukdomssymptom under coronapandemin har regeringen infört en tillfällig karensersättning som i viss mån kompenserar för karensavdraget. Vänsterpartiet anser att det är otillräckligt och att karensavdraget bör slopas permanent. Sverige är det enda landet i Norden som har ett karensavdrag, och avdraget leder till sjuknärvaro som är kostsam både för individen och samhället. Vi avsätter 1,65 miljarder kronor 2021 för förslaget att slopa karensavdraget tillsammans med förslaget om att minska sjuklöneansvaret för mindre företag. För 2022 och framåt avsätts 3,4 miljarder kronor per år för dessa ändamål. Vänsterpartiets politik för en fungerande sjukförsäkring beskrivs närmare i motion En ny sjukförsäkring (2020/21:V250).

10.6 Inkludering och antidiskriminering

Vänsterpartiet vill ha ett samhälle för alla, inte bara för några få. Det kräver en politik som ger alla, oavsett bakgrund, samma möjligheter och samma rätt till god utbildning, arbete och bostad. Vi vill föra en politik för inkludering – en politik som motverkar segregation och underlättar etablering i samhället. En politik som lägger grunden för ett mer jämlikt samhälle.

Ett välfungerande flyktingmottagande är en viktig del i en inkluderande politik. Mottagandet av människor på flykt ska – från asylprocessen till boendesituationen och etableringen i samhället – präglas av att den enskilda människans rättigheter står i centrum. Permanenta uppehållstillstånd och möjlighet att leva tillsammans med sin familj förbättrar förutsättningarna för att etablera sig i samhället. Den generella välfärden är central för att upprätthålla de rättigheter som det är vår skyldighet att värna. Välfärdssamhället har historiskt visat sig vara den viktigaste och effektivaste integrationsmotorn, även i internationell jämförelse. Vi menar att inkluderingsarbetet måste inledas dag ett, direkt efter ankomsten till Sverige.

Den fattigdom som präglar tiden som asylsökande beskrivs som den främsta orsaken till bristande hälsotillstånd hos asylsökande i bl.a. Delmis rapport (2018:8) Asylsökandes möte med Sverige. Därmed ges asylsökande en dålig start på livet i Sverige som försämrar förutsättningarna för en fungerande etablering och inkludering i samhället.

Dagersättningen för asylsökande regleras i lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. och förordning (1994:361) om mottagande av asylsökande m.fl. Dagersättningen har inte höjts sedan 1994. Redan då låg den under dåvarande nivå för försörjningsstöd. Med dagens nivåer på dagsättning får en familj med två föräldrar och två barn över 10 år med bostadsersättning och där mat inte ingår i boendet 7 510 kronor per månad. En ensamstående med två barn över 10 år, med bostadsersättning där mat inte ingår i boendet får 5 480 kronor per månad.

Vänsterpartiet föreslår mot denna bakgrund att dagsättningen höjs så att den betalas ut enligt nivån på riksnormen i försörjningsstödet. Vänsterpartiet lägger samtidigt förslag om att höja försörjningsstödet med 700 kronor per hushåll och månad.¹⁴ Därmed höjs dagsättningen så att en familj med två föräldrar och två barn över 10 år, med bostadsersättning där mat inte ingår i boendet får 15 000 kronor per månad. Ensamstående med två barn över 10 år, med bostadsersättning där mat inte ingår i boendet och får 12 280 kronor per månad. Vänsterpartiet avsätter för detta ändamål 447 miljoner kronor 2021, 436 miljoner kronor 2022 och 414 miljoner kronor 2023.¹⁵

För att göra det lättare för nyanlända att komma in på arbetsmarknaden krävs flera åtgärder. För det första behövs satsningar på språkutbildning och språkträning anpassad efter individens förmåga. Många nyanlända saknar grundläggande utbildning; stora ansträngningar måste göras för att nyanlända ska kunna ta gymnasieexamen, vilket ofta är en grundförutsättning för att kunna etablera sig på den svenska arbetsmarknaden. För det tredje behövs satsningar på validering och kompletteringsutbildningar för att ta till vara individens utbildning, kompetens och erfarenhet. För det fjärde behövs satsningar på arbetsmarknadsåtgärder och praktik för att ge arbetslivserfarenhet och erbjuda en väg in på arbetsmarknaden. Satsningarna ska vara individuellt anpassade, effektiva och av hög kvalitet.

¹⁴ Kostnaden för att höja försörjningsstödet med 700 kronor per person och månad är 960 miljoner kronor per år, RUT dnr 2020:707.

¹⁵ RUT, dnr. 2020:376.

Under förra mandatperioden genomförde Vänsterpartiet och regeringen flera viktiga satsningar för bättre etablering och mottagande såsom språkträning, språkundervisning och effektivare validering. Vi vill genomföra ytterligare satsningar i denna riktning i syfte att underlätta för nyanlända att snabbare än i dag etablera sig på arbetsmarknaden. Ensamkommande barn och unga har drabbats hårt av de senaste årens omsvängning av migrationspolitiken.

Införandet av den tillfälliga begränsningslagen, Migrationsverkets långa handläggningstider och turerna kring gymnasielagen har berövat en stor del av gruppen den rätt till skydd de hade när de kom hit. Fler tvingas leva som papperslösa, under omfattande lidande och stor stress till följd av den nuvarande politiken. När självmord och självskadebeteende bland ensamkommande ökar samtidigt som rättssäkerheten brister inom asylprövningen och de åldersbedömningar som används möter skarp kritik är en amnesti nödvändig. Det handlar om att denna grupp som blivit en del av samhället ska få kunna träda in i det på riktigt. Vänsterpartiets förslag att införa en amnesti för ensamkommande beskrivs närmare i motion Papperslösa (2020/21:V240). De ekonomiska effekterna av förslaget fördelas mellan utgiftsområde 8 och 13. Sammantaget ökar kostnaderna för staten med 800 miljoner kronor under 2021.¹⁶

En fungerande inkludering kräver dessutom aktiva insatser mot diskriminering. Diskriminering är ett stort strukturellt problem som hindrar människor från att bli delaktiga i samhället fullt ut. Diskrimineringen i arbetslivet är särskilt allvarlig. Personer med utländsk bakgrund utestängs från arbetsmarknaden och har i många fall svårt att få jobb som motsvarar deras utbildning och kvalifikationer. Det är inte bara djupt orättvist, det är också ett enormt slöseri med resurser. För att komma till rätta med diskrimineringen krävs ett systematiskt och långsiktigt arbete. Det måste vara kostsamt att diskriminera, men även förebyggande åtgärder och insatser för att beivra diskriminering behövs. Vänsterpartiet vill därför bl.a. tillsätta en kriskommission mot diskriminering och skärpa straffen för diskriminering. På längre sikt bör det utredas om en separat lagstiftning om diskriminering i arbetslivet, där aktiva åtgärder kan tas in i kollektivavtal och därmed konkret följas upp av fack och arbetsgivare.

11 Värdig ålderdom – upprusta äldreomsorgen

Coronapandemin har på ett mycket tydligt sätt blottat den svenska välfärdens brister. Ett särskilt tydligt exempel på det är den fragmenterade äldreomsorgen som präglas av otrygga anställningar, låga löner, låg personaltäthet och på vissa håll en allt för låg utbildningsnivå. Det är därför hög tid att rusta upp äldreomsorgen så att vi får en äldreomsorg som vi kan lita på. Alla människor ska mötas med trygghet, omsorg och värdighet. Ett land som anser sig ha råd med skatteavdrag för städning i hemmet för friska personer i arbetsför ålder måste även ta sig råd med en bra och värdig äldreomsorg.

Utbredningen av RUT-tjänster har förstärkt ojämlikheten bland äldre. Vänsterpartiet vill utveckla framtidens äldreomsorg och satsa på ökad personaltäthet och fortbildning inom äldreomsorgen men också på att utveckla moderna och välfungerande boenden, bra mat och stärka förutsättningarna för stimulerande sociala aktiviteter. Den som levt ett långt liv ska i äldreomsorgen finna både gemenskap och underhållning och det ska finnas gott om aktiviteter att ägna sig åt.

¹⁶ RUT, dnr 2019:561.

År av skattesänkningar har dränerat välfärden på resurser. Besparingar och privatiseringar har lett till en underdimensionerad sjukvård och äldreomsorg, med brist på såväl personal som utrustning och skyddskläder. Inom hemtjänsten är bemanningen låg och antalet timvikarier och personalomsättning hög – en kombination som under coronakrisen fått förödande effekter där äldre i vissa fall tvingats ta emot upp till ett tjugotal olika anställda från hemtjänstföretagen under kort tid.

En bra äldreomsorg är inte bara en välfärdsfråga, det är också en viktig jämställdhetsfråga. Det är framför allt kvinnor med låga inkomster som avstår hemtjänst när de blir äldre och tar hjälp av sina döttrar i stället. Kvinnor är klart överrepresenterade både bland personal och bland de anhöriga som tar ett stort ansvar för äldre familjemedlemmar. En utbyggd och välfungerande äldreomsorg är en förutsättning för att kvinnor ska kunna delta fullt ut på arbetsmarknaden. För att få en jämlik äldreomsorg behöver kommunerna tillföras tillräckliga resurser och arbetsvillkoren för äldreomsorgens personal förbättras.

Vänsterpartiet instämmer i hyllningen av de anställda inom äldreomsorgen som nu gör stora och avgörande insatser, men anser att de bör tackas med bättre arbetsvillkor och bättre arbetsmiljö. Att förbättra arbetsmiljön och arbetsvillkoren samt att säkerställa att det finns tillräckligt med personal inom äldreomsorgen är det mest akuta just nu.

Vänsterpartiets mål är en jämlik äldreomsorg och en äldreomsorg som utgår ifrån de äldre. Det är dags att göra upp med det marknadstänk som allt för länge dominerat omsorgen för våra äldre. Det går inte att tillämpa idéer för hur varuproduktion fungerar inom äldreomsorg. Att i alla skeden alltid försöka minska kostnader och skapa en ekonomisk effektivitet dränerar omsorgen på mänsklig värdighet. Våra äldre måste ses som individer med egna behov, inte som enheter som ska generera ett ekonomiskt överskott till aktieägarna i privata företag. Livskvalitet kostar och tar tid. Därför behöver marknadstänk och kommersiella intressen bort från äldreomsorgen. Det är behoven som ska styra både omsorgens innehåll och verksamhetens organisering.

Äldreomsorgen är en kommunal angelägenhet, men Vänsterpartiet anser att staten har ett stort ansvar för att alla äldre ska garanteras en god äldreomsorg. Det är därför rimligt med en ökad statlig medfinansiering. Vänsterpartiet anser även att fördelningen av statsbidragen till äldreomsorgen behöver spegla verkligheten och de behov som finns. En kommun med en stor andel äldre med låga pensioner eller sämre hälsa p.g.a. exempelvis tungt eller statiskt kroppsarbete har ett större behov av äldreomsorg, till skillnad från kommuner med en stor andel välbärgade och friska äldre.

För att möjliggöra en upprustning av äldreomsorgen såsom vi föreslår avsätts 3,5 miljarder kronor per år från 2021 och framåt. Dessa medel avser att finansiera satsningarna nedan på personal respektive utvecklande fritid och sociala aktiviteter. I avsnitt 12.2.1 presenterar vi ett investeringsstöd till samhällsfastigheter som till stor del avses att finansiera satsningen på framtidens äldreboenden.

11.1 Satsa på personalen

En miljon kvinnor arbetar inom välfärden i Sverige i dag. Under lång tid har de fått en allt tuffare arbetsbelastning till följd av effektiviseringar och nedskärningar. Detta är också något som syns i sjuktalet. Kvinnor som jobbar inom välfärden drabbas oftare av psykisk ohälsa än andra grupper.

Äldreomsorgen, där 87 procent av de anställda är kvinnor, är en tuff arbetsmiljö, både när det kommer till belastning och stress. Äldreomsorgen präglas av otrygga

anställningar. Var fjärde som jobbar inom den kommunala äldreomsorgen är tillfälligt anställd och var femte är timanställd. I den privata äldreomsorgen är andelen visstidsanställda ännu högre. Dessutom tvingas många inom äldreomsorgen att jobba delade turer, med ett långt obetalt hål mitt på dagen.

Den rådande situationen inom äldreomsorgen är varken bra för de äldre eller de anställda. Vänsterpartiet instämmer i hyllningarna av de anställda inom äldreomsorgen som både innan och nu under pandemin gör stora och avgörande insatser. Vi anser att de bör tackas med fler kollegor, bättre arbetsvillkor och bättre arbetsmiljö. Personalen är nyckeln för att det ska vara möjligt att upprätthålla en hög kvalitet på äldreomsorgen.

Vänsterpartiet förslag syftar till att möjliggöra för följande personalsatningar:

11.1.1 Trygga fasta anställningar på heltid

Äldreomsorgen präglas även av otrygga anställningar. Var fjärde som jobbar inom den kommunala äldreomsorgen är tillfälligt anställd och var femte är timanställd. I den privata äldreomsorgen är andelen visstidsanställda ännu högre. Vi vill att heltid ska vara norm och att allmän visstidsanställning avskaffas.

11.1.2 Ökad personaltäthet och satsning på fortbildning

Personalen är grunden för en bra, värdig och trygg äldreomsorg. Det är personalen som bygger äldreomsorgen. Bra bemanning är en förutsättning för att personalen ska få tid för möten med de äldre och göra ett bra jobb. Vi vill därför satsa på ökad personaltäthet och mer fortbildning i äldreomsorgen. Det är pengar som ska gå till att både anställa fler och att ge fler anställda möjligheten att utvecklas inom sitt yrke. För att skapa yrkesutveckling och karriärvägar för omsorgspersonalen behövs fler utbildningsmöjligheter. Det är också en viktig del i att attrahera fler att söka sig till och stanna kvar inom äldreomsorgen.

11.1.3 Frivilligt med delade turer – betalt hela dagen

Inom äldreomsorgen råder ofta tuffa arbetsvillkor och många anställda jobbar delade turer, med ett långt obetalt hål mitt på dagen. Det är inte rimligt att arbetstagare tvingas betala med sin hälsa och fritid för att tillgodose arbetsgivares behov av flexibilitet och precisionsbemanning, så som sker vid delade turer. Det systemet måste bort.

I Söderhamn t.ex. har kommunen kommit överens med Kommunal om en modell där delade turer är frivilligt och väntetiden, dvs. uppehållet, betald. Efter första timmen får arbetstagaren ut 70 procent av timlönen. Det har inneburit att enbart de som vill arbeta delade turer gör det och att de dessutom får betalt för den tid de tvingas vänta mellan passen.

De försök som berörda fackförbund har gjort för att begränsa delade turer genom avtal har varit bra men det behövs även stöd i lagstiftningen, exempelvis genom någon typ av förbud, som kan utgöra grund för förhandlingar och avsteg i kollektivavtal.

Till dess att ett sådant förbud kommit till stånd vill vi driva på för en modell där det ska vara frivilligt att arbeta delade turer och den som väljer det ska få betalt under uppehållstiden. För att fler kommuner ska tillämpa detta upplägg avsätter vi därför medel för kommuner som vill införa liknande arbetsätt.

11.1.4 Stärkt medicinsk kompetens

Äldreomsorg handlar inte enbart om omsorg, utan ofta handlar det även om krävande äldresjukvård. Den absoluta majoriteten av personer i särskilda boenden och de med hemsjukvård, har en omfattande och komplicerad sjukdomsbild. Utvecklingen med att fler blir allt äldre och att vårdbehoven bland de äldre därmed också ökar, har inte åtföljts av medicinsk kompetens bland omsorgens personal eller ledning. Bristen på geriatriker, geriatrisk kompetens och medicinsk ledning i många kommuner leder till helt ohållbara brister i den kommunala äldresjukvården. Flertalet av de som bor på särskilt boende har demenssymtom, där är tidiga insatser viktiga och kräver personal med rätt kunskap. Antalet geriatriker är försvinnande litet och av de sjuksköterskor som arbetar med vård och omsorg av äldre har endast en liten andel specialistutbildning riktad mot äldres sjukdomar. För att kommunen ska kunna axla sitt ansvar som rör äldresjukvården så behöver den medicinska kompetensen inom den kommunala verksamheten stärkas. Det är även viktigt att varje boende har tillgång till en fast läkarkontakt.

11.2 Utvecklande fritid och sociala aktiviteter

Det ska vara möjligt att fortsätta med sina fritidsintressen, delta i sociala aktiviteter och utveckla nya intressen efter egen vilja och förmåga i livets alla skeenden. Tillvaron ska inte behöva bli trist och tomt på sociala aktiviteter bara för att man blir äldre.

Det finns många goda exempel på träffpunkter och kulturhus med teatergrupper, sångköror, vinprovning, föredrag osv. som vi vill ska komma fler till del. Äldreboenden har pub, trivselträffar med olika teman, tv-spel, dans, gymnastik, nobelfester och utflykter. På vissa håll har äldreomsorg och barnomsorg på olika sätt integrerats. Det finns äldreboenden med tillgängliga trädgårdar med blommor och odling där äldre kan njuta, promenera samt odla och skörda själva. Många äldreboende digitaliseras. För alla som bor på äldreboenden ska det vara en självklar möjlighet att kunna kommunicera med sina vänner och familj via exempelvis Skype eller Facetime.

Begränsade möjligheter till utevistelse upplevs av många äldre som en stor brist. Vi ser positivt på projekt som "Vind i håret" där kommuner köpt in cyklar med vagn fram till som de äldre sedan skjutsas i till naturnära områden samt vill stärka förutsättningarna för fler kommuner att köpa in utflyktsbussar. Utflyktsbussarna kan användas av alla vård- och omsorgsboenden i kommunen, för att de boende ska kunna åka på utflykter, delta på kulturevenemang, besöka museum eller kanske gå på restaurang. Det finns också exempel på kommuner som har bussar som hämtar upp äldre som bor på landsbygden och tar dem på utflykter och till mötesplatser.

Politikens roll är inte att detaljstyra utan att ge äldreomsorgen bra förutsättningar för att kunna bedriva en god omsorg och meningsfull verksamhet. Bäst blir det om det finns tid och utrymme för de äldre och personal att gemensamt planera för aktiviteterna samt att det lokala kultur- och föreningslivet, kommunen och andra kommunala verksamheter och fristående aktörer involveras och engageras både vid planering och genomförande av olika aktiviteter. Den äldre och hans behov och vilja ska vara i centrum. Utifrån det får utbud och stöd anpassas för att varje äldre ska få möjlighet att fortsätta med sina fritidsintressen, bibehålla sociala kontakter och också kunna träffa nya bekanskap och testa på nya saker.

11.3 Framtidens boende

Hur vi bor betyder mycket för hur vi trivs och hur vi mår. Det handlar om trivsel med bostaden och platsen vi bor på och möjligheterna att kunna göra det vi vill och behöver göra. Bostaden ska passa ditt liv, dina intressen, din hälsa och din ekonomi. Under senare delen av livet förändras ofta hälsan för oss själva eller personer i vår närhet. Det är därför viktigt att boendesituationen kan anpassas utefter de specifika behov som kan uppkomma, för att alla ska kunna bo bra även på äldre dagar.

Samtidigt som antalet äldre i befolkningen har ökat, har antalet äldreboendeplatser minskat och kommunerna har i stället satsat på att fler ska bo hemma med hemtjänst. Det är ett sätt att hålla nere kostnadsökningarna när antalet äldre ökar. Denna utveckling är negativ för kvaliteten inom äldreomsorgen och går ut över de äldres behov samt begränsar äldres möjligheter till inflytande och valfrihet. Äldre ska kunna bo hemma så länge de själva vill, men när behovet av stöd ökar och de vill flytta måste det finnas möjlighet till det. Den som levt ett långt liv ska i äldreomsorgen finna både trygghet, gemenskap och gott om aktiviteter att ägna sig åt.

Vänsterpartiet ser ett stort behov av att både rusta upp befintliga boenden och bygga nya äldreboenden. Vi vill att framtidens äldreboenden, trygghetsboenden och plusboenden ska utformas utifrån befintlig forskning och tillsammans med bl.a. arkitekter och forskare. Det ska vara boenden där den äldre kan mötas med de resurser som krävs utifrån behov. När det behövs mer vårdintensiv hjälp under ålderdomen ska man inte behöva åka ut och in på sjukhus eller flyttas runt mer än nödvändigt. Därför ska samarbete mellan kommun och region kring mellanvårdsformer, som placeras inom eller i anslutning till äldreboendet efter sjukhusvistelse eller i form av exempelvis hospice, prioriteras.

På framtidens äldreboende vill vi att maten tillagas på plats och den som vill får gärna hjälpa till. Vi vet att en stor del av vardagen kretsar kring mat, både för unga och gamla. Det är ett slöseri på potential att inte göra mer av maten som tillagas just till människor som levt ett långt liv, där minnen av smak och lukt ofta har en enorm betydelse. Matsalen ska vara en trivsamt plats där man gärna spenderar långa stunder tillsammans.

Det finns flera exempel runt om i landet där äldreboenden och förskolor placeras i samma hus. Gamla och barn får mötas och kommuner kan utnyttja lokaler mer effektivt. Det finns många fördelar med det men det är även viktigt att komma ihåg att möten mellan barn och äldre inte alltid blir så bra. Barn har sina behov av att leka och vara högljudda medan många äldre kanske vill ha lugn och ro. För att det ska bli en bra miljö och möten som är intressanta för såväl barn som äldre så är det dels viktigt att de olika verksamheterna både har egna vardagsytor och gemensam yta, så att de äldre som inte vill träffa barn inte behöver det. Vänsterpartiet ser gärna att detta och dylika koncept med exempelvis kombinerade student- och äldreboenden utvecklas.

I avsnitt 12.2 presenterar vi ett investeringsstöd till samhällsfastigheter som till stor del avses att användas för att bygga och upprusta framtidens äldreboenden.

11.4 Pensioner som det går att leva på

Det nuvarande pensionssystemet cementerar ojämlikheten på arbetsmarknaden. Det fungerar omfördelade från lågavlönade till högavlönade genom att de som kan jobba länge, och därmed betala in pensionsavgift länge, premieras. För de som inte kan det,

t.ex. p.g.a. fysiskt tunga arbetsuppgifter, finns ingen kompensation. Den som har haft goda arbetsvillkor och en stor grad av kontroll i sitt arbete har lägre risk för sjukskrivning, vilket ger högre pension. Det är framför allt personer med sådana arbeten som kan och vill fortsätta att arbeta efter 65 år och därmed får högre pension. Den som däremot har haft avbrott för sjukskrivningar och arbetslöshet eller går i pension tidigare p.g.a. att kroppen är utsliten av ett hårt arbetsliv får lägre pension. Systemet premierar därmed högre tjänstemän och akademiker som kommer in i systemet sent och kan jobba länge medan LO-grupper som börjar jobba i tidig ålder och slits ut tidigt straffas med lägre pensioner.

Pensionssystemet tar ingen hänsyn till att klyftorna i utbildning och inkomst även skapar klyftor i medellivslängd. Pensionssystemet och den förda politiken har också medfört att Sverige i dag har en högre andel fattigpensionärer än övriga Norden. Pensionssystemet förstärker också de könsorättvisor som finns på arbetsmarknaden. Kvinnor har i genomsnitt 69 procent av mäns pension och skillnaden ökar med åldern. Hälften av alla kvinnor tvingas ta ut garantipension till någon del för att klara sig. Systemet kompenserar inte för föräldradighet och sjukpenningdagar på ett tillfredsställande sätt.

I det nuvarande pensionssystemet riskerar en allt större andel av framtidens pensionärer att bli fattiga. Kommunalarbetare och industriarbetare får ca 47 procent av sin slutlön i pension. För att inte riskera fattigdom brukar en pensionsnivå på 60–70 procent av slutlönen anses nödvändig. Även med inräknad tjänstepension ligger många arbetaryrken långt under detta. För den som i dag är ung och planerar att gå i pension vid 65 kommer slutlönen att bli ännu lägre. Dagens 80-talister riskerar att få pensioner som ligger en bit under 45 procent av lönen om systemet inte förbättras.¹⁷

Dagens pensionssystem är underfinansierat och oförutsägbart. Vänsterpartiet vill ha ett nytt pensionssystem som ger alla människor möjlighet att leva på sin pension, inte bara de som varit höginkomsttagare. Pensionssystemet måste ge alla ekonomisk trygghet, och man ska i god tid kunna räkna ut hur stor pensionen blir. Vi vill också ha en öppen och demokratisk process kring pensionerna i stället för den nuvarande icketransparenta Pensionsgruppen.

Tills vi har ett nytt pensionssystem kommer Vänsterpartiet att verka för att förbättra det befintliga systemet. Vi har under lång tid drivit på för en höjd garantipension. Förra året skedde en höjning genom proposition 2018/19:134 Förbättrat grundskydd för pensionärer, även om vi hade önskat en betydligt större satsning.

Eftersom garantipensionen är prisindexerad i stället för inkomstindexerad har de som lever på garantipension halkat efter den övriga befolkningen. Sedan garantipensionen infördes 2003 har pensionärer med garantipension i genomsnitt haft en real inkomstökning på 15,7 procent i jämförelse med 44,6 procent för förvärvsarbetare. Vänsterpartiet menar att garantipensionen bör inkomstindexeras så att de som lever på garantipension inte halkar efter den övriga befolkningen ytterligare. För att åtgärda den stora klyftan som växt fram sedan 2003, mellan de som lever på garantipension och den övriga befolkningen, krävs en rejäl höjning av garantipensionerna. Vänsterpartiet menar att garantipensionärer inte ska behöva riskera fattigdom och att inkomstutvecklingen för gruppen på sikt behöver hålla jämna steg med den allmänna löneutvecklingen. Vi föreslår en höjning av garantipensionen med drygt 800 kronor per månad (0,207 prisbasbelopp) som ett första

¹⁷ Pensionssveket – En rapport om ett ohållbart pensionssystem, Katalys 2017.

steg, utöver den höjning om ca 200 kronor i månaden som började gälla 1 januari 2020. För ändamålet avsätts 6 miljarder kronor år 2021.

I dagens system tvingas den som inte klarar av att arbeta de sista åren före pensionen ta ut sin pension i förtid, vilket kan leda till en väldigt låg pension. Det drabbar framför allt arbetare med slitsamma yrken. För att komma åt detta problem vill Vänsterpartiet införa en möjlighet att avsluta sitt arbetsliv tidigare, utan att pensionen påverkas negativt. Vi menar att det bör införas en särskild åldersfaktor i sjukersättningsystemet, som skulle innebära att många slipper ta ut inkomstpensionen i förtid och att kravet på omställning förändras vid 61 års ålder. Den försäkrade kommer då endast att prövas mot arbete inom ramen för det yrke denne har, inte mot hela arbetsmarknaden som i dag. Förslaget innebär även att den som inte kan jobba fram till pension ska ha möjlighet att få sjukersättning upp till 67 års ålder. Utredningen En trygg sjukförsäkring med människan i centrum lägger fram ett liknande förslag, men med andra åldersgränser som följer den riktålder som infördes i pensionssystemet januari 2020. Vänsterpartiet anser att regeringen bör gå vidare med förslag för att lösa den ovan beskrivna problematiken. Vänsterpartiets politik för ett bättre pensionssystem beskrivs närmare i motion Förbättringar i pensionssystemet (2020/21:V251).

12 En grön och jämlik väg ut ur krisen – investeringsplan för en bättre framtid

Coronakrisen visar hur skört vårt samhälle är. År av skattesänkningar har dränerat välfärden på resurser. Besparingar och privatiseringar har lett till en underdimensionerad sjukvård och äldreomsorg, med små marginaler och brist på såväl personal som utrustning. Mycket av det offentliga är så hårt nedbantat att även små störningar leder till stora problem. Centrala samhällsuppgifter har splittrats upp och överlåtits på olika privata företag utan blick för det gemensammas bästa.

Coronakrisen visar också att när vi gör saker tillsammans står vi starkare än när vi gör saker var och en för sig. Gemensamma problem kräver gemensamma lösningar. Därför vänder sig människor till det offentliga och till myndigheterna när det verkligen gäller, medan idén om att marknaden löser alla problem i dag är hopplöst passé. Under lång tid har politiken förhållit sig passiv till samhällets långsiktiga utveckling; den tiden måste nu vara över.

För att möta krisen bör Sverige starta ett omfattande statligt investeringsprogram. Det skulle fylla flera funktioner på samma gång, alla direkt nödvändiga. Genom att staten över lång tid satsar stora summor på investeringar skapas en mängd arbetstillfällen. Det sker såväl direkt i arbetet med investeringarna som indirekt genom att dessa jobb i sin tur får fart på ekonomin. Genom dessa investeringar ser vi också till att komma ifatt de stora samhällsbehov som länge har präglat mycket av det gemensamma. Det handlar om alltifrån att se till att tågen går som de ska till att barnen på förskolan får tillbringa sina dagar i vackra och funktionella lokaler. Tillsammans kan vi se till att stad och landsbygd håller ihop och att fungerande samhällsservice är en självklarhet oavsett var i landet man bor. Vi skapar ett robustare samhälle som står starkt också när det blåser.

En investeringsplan på 2020-talet måste även ta sig an större uppgifter än så. Det ligger på vår generation att ställa om hela samhället för att klara klimatet. Det är mycket

konkret – Sverige behöver byggas om. Vi måste göra det för att nå nollutsläpp och göra det möjligt att leva bra och rika liv på ett hållbart sätt.

Vänsterpartiet vill att Sverige gör massiva investeringar de kommande åren för att skapa jobb, möta nödvändiga behov och ställa om för klimatet. Över tid handlar det om hundratals miljarder kronor som behöver satsas på statlig nivå. Det bör ske i form av en tydlig investeringsplan där prioriteringar, kostnader och tidsperspektiv finns redovisade. En sådan plan är viktig inte minst ur ett demokratiperspektiv. Hur vill vi att samhället utvecklas? Vilka områden ska prioriteras och vad ska få stå tillbaka? Det är beslut som bör formars öppet och demokratiskt av medborgarna, inte överlåtas åt marknadskrafternas jakt på vinst. Till exempel ser vi gärna att det ordnas breda samverkansmöten mellan civilsamhälle och myndigheter för att komma fram till vilka avvägningar och prioriteringar som ska göras. Här pekar vi ut några områden som vi menar bör ingå i en sådan investeringsplan. Vårt förslag omfattar totalt en satsning på ca 30 miljarder kronor år 2021. För en översikt hur satsningarna fördelas över tid, se bilaga 2.

12.1 Ett grönt samhällsbygge

Världen befinner sig i ett klimatnödläge. Vänsterpartiet anser att regeringens budgetförslag är otillräckligt för att minska utsläppen i enlighet med våra nationella klimatmål. För att i tid genomföra en omställning till ett grönt samhällsbygge behöver de gröna investeringarna kraftigt öka och samtliga samhällsinvesteringar bidra till ökad ekologisk och social hållbarhet.

Vänsterpartiets huvudmål med energipolitiken är stora reformer som syftar till att bygga ut den förnybara energin och som innebär steg på väg i omställningen från fossila bränslen till förnybara. Inom energiområdet finns utrymme för satsningar som inte bara är viktiga för klimatomställningen utan även för att få fart på ekonomin.

Det finns i dag en underproduktion i södra Sverige och en överföringsproblematik från norra Sverige som sätter stopp för omläggning av energisystem. En viktig del i att hantera detta är att använda de resurser som finns vid och runt Gotland. I dag är det inte möjligt att bygga ut vindkraften där, då de befintliga kablarna inte klarar en större produktion. En sådan uppbyggnad skulle också hjälpa en av våra största utsläppare, Cementa, att påskynda sin omställning. Redan 2009 beslutades det om att en tredje kabel till Gotland skulle byggas, vilket senare stoppades av Svenska kraftnät då man ansåg att det blev för dyrt. Vi kräver att Gotlandskabeln byggs omgående. Vi vill även se en utbyggnad av elnätet.

För Vänsterpartiet är det väsentligt att infrastrukturen för energisystemet, dvs. elnätet, är ägt av samhället genom exempelvis stat eller kommun. Den avreglering som gjordes har inte lett till vare sig lägre priser eller större trygghet för konsumenterna, tvärtom. Det är tydligt att elmarknaden behöver göras om i grunden. Elproduktionen behöver ses som en del av samhällets infrastruktur, som vi gemensamt bygger upp utifrån samhälleliga mål.

Vattenfall som ett av de absolut största energibolagen och dessutom statligt ägt bör gå före i omställningen till förnybart. I dag gör det avkastningskrav som bolaget fått från sina ägare, dvs. staten, att vinst måste sättas före nya investeringar. Vi vill se ett utökat uppdrag för Vattenfall att öka sina investeringar i vindkraft på bekostnad av avkastningskravet.

Vänsterpartiet vill fasa ut fossilberoendet bl.a. genom en omfattande elektrifiering av transportsektorn och industrin och genom att styra om så att en större andel av

godstransporterna sker via järnväg. De största utmaningarna i att minska utsläppen i Sverige återfinns inom bl.a. basindustrin, och en ökad styrning måste gå hand i hand med stärkt konkurrenskraft. För att transportsektorn ska nå klimatmål till 2030 krävs intensifierade satsningar på ett transporteffektivt samhälle och ökat utrymme för hållbart resande inom kollektivtrafiken. Det behövs vidare ekonomiska incitament för framför allt industrin och bostadssektorn att investera i energieffektivisering. Satsningar på energieffektivisering och förnybar energi innebär förutom de miljömässiga vinsterna en stor möjlighet att skapa många arbetstillfällen.

För att underlätta omställningen vill Vänsterpartiet att Sverige före 2022 ska ha inrättat en grön statlig investeringsbank med minst 100 miljarder kronor i kapital. Ur den ska stora och små företag kunna låna pengar för gröna investeringar till låg ränta.

12.1.1 Hållbara, jämlika och transporteffektiva städer

Vänsterpartiet menar att nuvarande kris också ger möjligheter. Med coronapandemin, som slagit hårt mot världens städer, har stora beteendeförändringar varit nödvändiga. Under pandemin har människor runt om i världen kunnat erfara hur ett liv också kan levas. Plötsligt går luften att andas, fågelkvitter hörs i våra städer, människor slipper slösa bort timmar i ringlande bilköer och bergen kan för första gången på länge skönjas utanför stadsgränsen. Ledarna för många större städer har lovat sina medborgare att återstarten efter corona inte ska bli en återgång till trafikinförors och luftföroreningar. I städer som Milano, Rom, London, Paris och Barcelona har miltals med bilväg gjorts om till gång- och cykelvägar. I Paris har nio långa cykelstråk från förorter in till city börjat byggas. Milano är i full färd med att skapa 35 km gång- och cykelväg, sannolikt den största konverteringen av bilstråk till gång- och cykelväg. New York, Seattle och London är exempel på städer där trottoarer har byggts eller vidgats för att underlätta för gående samt minska risken för trängsel och smittspridning. Parkeringsplatser har tagits bort, bl.a. Paris har beslutat att ta bort 72 procent av parkeringsytan till förmån för annat. Städer som Milano, Bryssel och Paris har infört sänkt bashastighet i stadskärnorna. Inför lättandet på coronarestriktionerna i början av maj lanserade London enligt The Guardian en av världens största bilfria zoner.

Sverige har stor potential att följa denna globala trend och bygga transporteffektiva städer som minskar utsläppen och stärker jämlikheten. Genom konsekventa satsningar som minskar utrymmet för bilismen, och därmed de med höga inkomster, kan vi ge förutsättningar för en mer jämlik tillgång till det offentliga rummet och allas rätt till tillgängligt hållbart resande. Detta kommer att gynna alla invånare i samhället, men i synnerhet arbetarklass och låginkomsttagare, grupper som i dag drabbas värst av utsläpp och buller. Det ger oss möjlighet att bygga moderna städer som minskar bilberoendet och ger barn och vuxna, oberoende av inkomst, goda möjligheter att ta sig till arbete och aktiviteter i en miljö utan luftföroreningsproblem och med låg klimatpåverkan. Genom att skapa ekologiskt och socialt hållbara, jämlika och transporteffektiva lösningar i våra städer kan vi minska utsläppen av växthusgaser, bidra till bättre folkhälsa och överlag bättre liv för miljontals människor. Vi vill genom satsningen Hållbara, jämlika och transporteffektiva städer ge ökat utrymme efter coronapandemin för människor att gå, cykla, dela tillgång på bil i stället för att äga egen, samt resa kollektivt. Det är satsningar som gynnar de ekonomiskt mest utsatta och minskar klimatutsläppen. Med vår satsning vill vi även frigöra utrymme i städerna för att stärka allmänhetens tillgång till lokaler och investera i åtgärder för att lokalerna blir energisnåla och med låg klimatpåverkan.

Förslaget innebär också ett statligt stöd till kommuner för klimatanpassade och grönare städer, bl.a. för att bättre rusta våra städer mot extremväder. Statligt bidrag ges för utveckling av befintlig stadsgrönska samt etablering av stadsgrönska för att främja dagvattenhantering och biologisk mångfald samt minska risken för översvämning och skydda mot hetta. Anslaget ska bl.a. möjliggöra åtgärder för att omvandla hårdgjorda ytor genom att anlägga vattenfördröjande åtgärder som växtbäddar men även satsningar på stadsodlingar. Gemensamt för åtgärderna är att de ska främja klimatanpassning samt miljö kvalitetsmålen God bebyggd miljö och Ett rikt växt- och djurliv.

Vi avsätter totalt 3 500 miljoner kronor per år under tre års tid för att främja följande ändamål:

- Utbyggnad av gång- och cykelbanor. Detta kan göras antingen som tillfälliga s.k. pop-up eller permanenta.
- Omdaning av parkeringsplatser till grönområden enligt principen om nature-based solutions¹⁸ alternativt områden för gång, cykel och kollektivtrafik.
- Stöd till cykelpooler, bilpooler/bildelning genom gratis parkering, informationsinsatser, erbjudande till anställda.
- Stöd till bilfria städer/områden. Stöd ska kunna ges till ombyggnad, skyltning, informationsinsatser.
- Smarta och hållbara urbana godstransportlösningar. Upprättande av smarta logistikcenter, IT-lösningar för koordinering av transporter.
- Stöd till intelligenta trafikljus för att motverka köbildning/folksamlingar vid övergångsställen. Stöd till inköp av IT-system och nya trafikljus.
- Ombyggnad av kontor till bostäder eller andra lokaler för allmänt nyttjande. När distansarbetet ökar minskar i förekommande fall behovet av kontor. Många kontor ligger i centrala lägen och har hög attraktivitet som bostäder, alternativt allmänna lokaler som förskolor, skolor, äldreboenden och annan offentlig service. Stöd ges till ombyggnation av kontor till bostäder och allmänna lokaler.
- Klimatanpassade och gröna städer.

12.1.2 Klimatsmart stadsplanering

Klimathänsyn ska finnas med redan i stadsplaneringen, både i större och mindre städer. Vänsterpartiet vill se klimatsmarta stadsdelar där man rustar hus att vara mer klimatsmarta, väljer grön el, gör gatorna bilfria och startar odlingar till området och liknande. Det gör våra städer mer hållbara och skapar förutsättningar för var och en att tillsammans kunna bidra till omställningen. Vi vill se en satsning i form av en pott för försöksverksamhet där olika aktörer får söka stöd för sina projekt. Aktörerna kan både vara kommuner och kommunala bostadsbolag, intresseföreningar och privata aktörer som är involverade i byggprojekt som syftar till att bygga hela stadsdelar. För detta ändamål avsätter vi 100 miljoner kronor år 2021, 200 miljoner kronor 2022 och 300 miljoner kronor år 2023.

¹⁸ Nature-based solutions är en metod för naturvård som länkar samman naturvårdsåtgärder med människors välbefinnande, i arbetet med hållbar utveckling och anpassning till klimatförändringar.

12.1.3 Sol- och vindkraft på offentliga byggnader

Det allmänna ska gå före i energiomställningen. Vänsterpartiet satsar därför på att offentliga byggnader såsom sjukhus och skolor ska få möjlighet att installera sol- och vindkraft. Satsningen uppgår till 1 miljard kronor per år.

12.1.4 Grön omställning inom pappersindustrin

Den svenska pappersindustrin har stora möjligheter att bidra ytterligare till produktionen av förnybar energi, det handlar om produktion av produkter från tallolja och svartlut, men också framställning av biogas, fjärrvärme och el. För det enskilda pappersbruket kan detta dock handla om betydande investeringar, vi vill därför utveckla ett program för grön omställning av pappersindustrin där den kan få stöd för investeringar som innebär energieffektivisering samt ökad produktion av förnybara bränslen. Vänsterpartiet avsätter 600 miljoner kronor för ett tvåårigt program för detta ändamål.

12.1.5 Klimatstöd för ett fossilfritt Sverige

Klimatkrisen är akut och effekterna av coronakrisen kräver ekonomiska stimulansåtgärder som främjar sysselsättningen. Det ger oss goda förutsättningar att främja hållbara investeringar för en grön omställning.

Internationella energimyndigheten (IEA) har nyligen konstaterat att storskaliga investeringar för att främja utveckling, spridning och integrering av klimatvänlig teknik bör vara en central del av regeringarnas planer, då det kommer både att stimulera ekonomin och skynda på omställningen till förnybara energikällor. Vänsterpartiet delar den uppfattningen. Vår uppfattning är att näringen själv bör bära en väsentlig del av omställningskostnaderna men att det inte minst i skuggan av coronakrisen krävs skyndsamma statliga åtgärder för att medverka till en omställning med minskade utsläpp och gröna jobb.

Inom ramen för Fossilfritt Sverige har ett antal branscher tagit fram egna färdplaner för hur respektive bransch ska bli fossilfri med stärkt konkurrenskraft som följd. Färdplanerna innehåller konkreta förslag på åtgärder för både aktörerna och politiken. Hittills har 21 färdplaner färdigställts från branscherna. Färdplaner har bl.a. tagits fram för Bygg- och anläggningssektorn, Sjöfartsnäringen och Återvinningsindustrin m.fl.

Vänsterpartiet föreslår att ett nytt nationellt klimatstöd riktat till branscherna med statligt stöd för investeringar, utveckling och forskning för ett fossilfritt Sverige. Några av de områden som Vänsterpartiet anser särskilt lämpligt att stödet används till är:

- Stöd för ökad elektrifiering inom vägtrafiken.
- Inför generella ekonomiska incitament som gör återvunnet material mer konkurrenskraftigt på marknaden.
- Statligt stöd för tillgång till fossilfria drivmedel och energikällor inom sjöfarten.
- Statligt stöd för program för forskning och utveckling om fossilfri ståltillverkning.

Åtgärderna som stödet ska användas till ska bidra till minskade utsläpp av växthusgaser samt i harmoni med våra övriga nationella miljö kvalitetsmål. För 2021 avsätts 1 miljard kronor för detta ändamål, satsningen trappas sedan upp till 1,5 miljarder kronor 2022 och 2 miljarder kronor 2023.

12.2 Det gemensamma är det bästa

Vänsterpartiet vill ha en demokratisk, jämlik och hållbar stad där medborgarna har möjlighet att påverka stadsplaneringen. Vi eftersträvar levande miljöer där vi erbjuds det mesta vi behöver i våra liv, oavsett om vi bor på landsbygden, i en mindre ort eller i en större stad. Det handlar om olika typer av bostäder, arbetsplatser, tillgång till offentlig service som barnomsorg, skola, fritids, vårdcentraler, äldreboende och kommunala förvaltningar. Men också dagligvaruhandel, kollektivtrafik, icke-kommersiella möteslokaler och grönområden och natur. Ytor för spontanidrott och tillgängliga samlingslokaler ska finnas med redan i samhällsplaneringen. I kommunerna finns omfattande behov av investeringar i nya offentliga lokaler, såsom förskolor, skolor, gruppboenden och äldreboenden, för att möta den demografiska utvecklingen. Det finns också stora behov av investeringar för att upprätthålla standard och för att möta förändrade arbets sätt. Enligt de demografiskt betingade behoven skulle det enligt SCB behöva byggas ca 719 förskolor, 398 grundskolor, 278 gymnasieskolor, 700 äldreboenden samt 93 vårdcentraler fram till 2026. Flera kommuner har för perioden 2021–2023 redan planerade investeringar. Det fanns redan före coronapandemin en stor diskrepans mellan vad som behövs, vad som är planerat och vad som verkligen byggs. Just nu är dessutom osäkerheten mycket stor om hur kommunerna kommer att hantera sina planerade investeringar i år och kommande år. Vänsterpartiet föreslår:

12.2.1 Investeringsstöd för samhällsfastigheter

Investeringsbehoven som följer på den demografiska utvecklingen har medfört ökad skuldsättning för både kommuner och regioner. Vänsterpartiet anser att det är viktigt att staten tar ansvar och bidrar till att viktiga samhällsfastigheter som är nödvändiga för olika välfärdsfunktioner faktiskt byggs. Det är en viktig investering för framtiden. Det föreslagna stödet är både ett sätt att bistå kommuner och regioner i en svår tid och att bidra till ett bättre samhällsbygge för oss alla.

Etableringen av new public management och konsulttjänster inom välfärden har inneburit ett minskat inflytande för de som arbetar i verksamheten. Nybyggnation och renovering av befintliga byggnader måste ske i samarbete med de som sedan ska arbeta i lokalerna och se till att välfärden fungerar på bästa möjliga sätt.

Det finns ett stort behov både av nya förskolor och skolor. Det beror på en kombination av kraftigt ökande barn- och ungdomskullar och av att många av dagens skolor är slitna, bristfälligt underhållna och inte anpassade för ett modernt lärande. Många skolor är i akut behov av nya lokaler vilket gör att man bl.a. använder sig av tillfälliga lokaler eller tvingas utöka antal elever per klass. Det är både förskolor, grundskolor, men även gymnasieskolor som behöver byggas.

Det finns ca 2 miljoner personer som är 65 år eller äldre. Av dessa bor ca 5,1 procent på särskilda boenden för äldre. Andelen äldre förväntas öka framöver. Enligt SCB beräknas drygt 7 procent av befolkningen vara 80 år eller äldre år 2030. Det ställer krav på kommunerna att erbjuda moderna äldreboenden som svarar mot behoven.

Det finns också stora investeringsbehov gällande byggnader avsedda för hälso- och sjukvård hos regionerna. I det ingår också att bygga om sjukhus, vårdcentraler och andra vårdinrättningar både för att motsvara krav och riktlinjer för en modern vård och för en god arbetsmiljö.

Som ett svar på ett omfattande behov i en tid av kris föreslår vi ett tillfälligt stöd under tre år där staten står för en del av investeringskostnaderna. Kommuner och

regioner ska kunna söka stödet som innebär en statlig medfinansiering om 10 procent för upprustning och 20 procent för nybyggnation. Det ska även ställas krav på energiförbrukning och klimatåtgärder för att få ta del av stödet. Stödet, nivån på medfinansieringen och det fortsatta behovet av stödet bör utvärderas för att eventuellt justeras och fortsätta längre än den föreslagna treårsperioden.

För detta ändamål avsätter vi 10 miljarder kronor 2021 och sedan 15 miljarder kronor för 2022 respektive 2023.

12.2.2 Tillgängliga lokaler och öppen fritidsverksamhet

Tillgången till lokaler är en förutsättning för att föreningslivet och den ideella sektorn ska kunna bedriva olika typer av verksamhet. Det kan handla om allaktivitetshus, eller om att tillhandahålla skollokaler på kvällstid och helger. I flera kommuner finns dessutom s.k. ungdomens hus och andra former av öppen fritidsverksamhet. Öppen fritidsverksamhet är inte ett lagstiftat område och därför drabbas verksamheterna ofta av nedskärningar vid sparkrav i kommunerna.

Förutsättningarna för vilken typ av verksamhet som kan bedrivas varierar dock. Förslaget innebär därför ett stöd till kommuner och föreningar i syfte att tillgängliggöra lokaler och spontan fritidsverksamhet. Det kan t.ex. handla om att hålla skollokaler öppna efter skoldagens slut och/eller integrera biblioteks- och kulturskoleverksamhet med annan verksamhet. Ytterligare ett exempel är hur man på mindre orter kan använda sig av ”den rullande bygdegården”. Många orter har ingen fritidsgård, men däremot en bygdegård eller hemgård som skulle kunna användas även för ungdomsverksamhet. ”Den rullande bygdegården” är en släpvagn med material för olika aktiviteter som sport, teater, spel, filminspelning och annat. Stödet är i form av en pott som kommuner och föreningar kan söka pengar från. Vi avsätter 100 miljoner kronor per år för detta ändamål.

12.2.3 Lekparker, parklekar och spontanidrott

Det offentliga rummet ska inkludera barn och unga. Det innebär bl.a. att det måste finnas tillgång till ickekommersiella mötesplatser i närmiljön oavsett var man bor. Det kan handla om attraktiva lekplatser, bemannade parklekar med pedagogisk verksamhet eller om ytor för olika typer av spontanidrott. Det är viktigt att planeringen utgår både från flickor och pojkars intressen. Vänsterpartiet föreslår ett stöd i form av en pott som kommunerna kan söka pengar från för investeringar i lekparker, parklekar och ytor för spontanidrott. För att få ta del av stödet måste man uppnå krav på tillgänglighet. Det ska också göras en konsekvensanalys utifrån tydliga jämställdhetsmål. Vi avsätter 500 miljoner kronor per år för detta ändamål.

12.2.4 Servicebussar för det svikna Sverige

Vänsterpartiet vill återuppbygga samhällsservicen i glesbygden och förorten. Därför vill vi bl.a. satsa på särskilda bussar som ska tillgängliggöra viktig samhällsservice till områden där det offentliga har monterats ner. Genom bussen ska det t.ex. vara möjligt att få varor beställda från exempelvis apoteket, Systembolaget eller lanthandeln och att få hjälp och service med digitala tjänster till andra myndigheter. Personal från exempelvis Försäkringskassan, Skatteverket och Arbetsförmedlingen kan turas om att åka med. Till

boende i skärgården ska båtar leverera det som behövs och i storstädernas förorter kan det inrättas fasta lokaler.

Ett första steg är att genomföra pilotsatsningar. Genom att testa verksamhet på ett par orter från varje kategori, dvs. glesbygd, förort och skärgård, ges större underlag kring vilken typ av service som det finns samma behov av och hur de kan skilja sig åt. Stödet beräknas räcka till att täcka kostnaderna för uppsökande service på heltid i en tredjedel av Sveriges kommuner. Medlen utbetalas till Tillväxtverket/länsstyrelsen i samarbete med kommunerna och näringsidkarna. Vi avsätter 120 miljoner kronor per år för detta ändamål.

12.3 Bostadsbyggande och upprustning

Rådande bostadspolitik måste ersättas av en politik som kan möta de olika utmaningar vi står inför i form av bostadsbrist, bostadssegregation och klimatomställning – en bostadspolitik som tar ansvar för att bygga bort bostadsbristen, bryta bostadssegregationen och minska bostadssektorns klimatpåverkan. Vi menar att ett boende med god standard till en rimlig kostnad är en rättighet.

Vänsterpartiet vill att bostadsbyggandet ska öka, även på landsbygden. Människor ska ha både rätten och möjligheten att bo var man själv önskar i Sverige. Det kräver en bostadspolitik med högre ambitioner där staten och kommunerna tar ett större ansvar jämfört med i dag. Det råder bostadsbrist i en majoritet av landets kommuner. Enligt Boverket behöver det byggas omkring 64 000 bostäder per år de närmaste åren. Samtidigt sjunker nu bostadsbyggandet.

Dagens bostadsmarknad är ojämlig. I dag kan den som är tillräckligt rik ge sitt barn en lägenhet samtidigt som hen inte betalar någon gåvoskatt för det. Den som har en tillräckligt god inkomst kan beviljas bolån för vilka man får ränteavdrag. Blir suget på ett nytt kök för stort kan man renovera och få ROT-avdrag för det. För den som inte orkar eller vill städa finns RUT-avdrag för att göra städningen billigare. På det allmännas bekostnad. Den som är rik har således stora fördelar på dagens bostadsmarknad. För den som inte är rik och står utanför bostadsmarknaden är situationen mycket annorlunda.

Bristen på bostäder begränsar människors frihet och i förlängningen samhällets utveckling. Det saknas framför allt hyresrätter med rimliga hyror, något marknaden inte klarar av att bygga på egen hand. Bostadsbristen ska byggas bort med en politik för ökat bostadsbyggande, med fokus på miljövänliga hyresrätter med rimliga hyror. För det krävs att staten tar ett större ansvar för finansieringen och att kommunerna lever upp till sitt bostadsförsörjningsansvar. Vänsterpartiet vill åstadkomma detta genom att bl.a. införa statliga topplån, höja investeringsstödet för att stimulera byggandet av hyresbostäder samt stärka stödet till renovering och energieffektivisering. Svårigheterna med att bygga på landsbygden behöver ses över. En avgörande fråga är finansieringen och möjligheten att få lån.

För att åtgärda det omfattande behov av renovering och energieffektivisering som präglar stora delar av det befintliga flerbostadshusbeståndet krävs ytterligare satsningar. I Danmark, som har liknande upprustningsbehov, har Folketinget beslutat om ett renoveringspaket där fokus ligger på allmännyttiga hyresbostäder. Målet är dels att genomföra nödvändiga renoveringar och energieffektiviseringar och dels att skapa nya arbetstillfällen och därmed bidra till den danska ekonomins återhämtning. Det danska bostadsbeståndet ser annorlunda ut än det svenska och är i större behov av upprustning. Men även om det skiljer sig åt mellan länderna så är behoven omfattande även i Sverige.

Vänsterpartiet anser att förslaget är intressant och att en liknande satsning bör genomföras i Sverige. Att renovera befintliga hus och bygga nya bostäder är ett väl beprövat sätt att få igång ekonomier efter en kris. Behovet att renovera t.ex. miljonprogrammen fanns förvisso långt innan coronakrisen, men en satsning nu skulle även ge just den välbehövliga omstart av svensk ekonomi som behövs, genom skapande av arbetstillfällen. Utöver detta öppnar förslaget en möjlighet för staten att skapa större balans i de ekonomiska villkoren för renoveringar i de olika upplåtelseformer. Något det länge funnits ett behov av. Det är hög tid att staten på allvar stöder även hyresbostäders upprustning.

Vänsterpartiet vill även se ett investerings- och renoveringsstöd för idrottsanläggningar, detta för att skapa förutsättningar för att alla barn och ungdomar ska ha en jämlik tillgång till idrottsanläggningar över hela landet.

Under lång tid har villaägare fått bidrag för renovering, ombyggnad och tillbyggnad via ROT-avdraget. ROT-avdraget kan i vissa lägen vara lämpligt som konjunkturåtgärd, men inte som en permanent skattereduktion. ROT-avdraget har också ändrat karaktär till att i mångt och mycket subventionera dyra köksrenoveringar m.m. när det gått ifrån att vara en konjunkturåtgärd till att bli en permanent skattesubvention. Vänsterpartiet anser att ROT-avdraget på sikt ska ersättas av ett upprustningsprogram för hyresrätter.

12.3.1 Statliga topplån för byggande av hyresbostäder

För att bygga de bostäder som behövs, dvs. hyresbostäder med rimliga hyror, måste staten ta ett större ansvar för finansieringen. För att ytterligare stimulera byggandet av hyresbostäder, i synnerhet i en tid då byggtakten sjunker, bör staten ta över delar av risken för hyresrättens finansiering genom att erbjuda topplån med låg ränta som ersätter större delen av det egna kapitalet för byggbolagen. Ambitionen är att de statliga topplånen utgör 25 procent av investeringen, vilket innebär att det då återstår 5 procent för investeraren att skjuta till. Resterande 70 procent ska som i dag finansieras av banksektorn. Därmed ges fler aktörer möjlighet att ta sig in på marknaden vilket stärker konkurrensen i byggbranschen. Förslaget innebär att man förbinder sig att bygga hyresrätter med rimliga hyror. Det statliga topplånet ges inte till aktörer som fått investeringsstöd för byggande av hyresrätter. Mot bakgrund av detta föreslår vi 10 miljarder kronor 2021 i ökad upplåning för staten respektive 15 miljarder kronor 2022 och 20 miljarder kronor 2023. Det innebär en beräknad kostnad för staten om 200 miljoner kronor 2021, 300 miljoner kronor 2022 samt 400 miljoner kronor 2023.

12.3.2 Utökad investeringsstöd för byggande av hyresbostäder

Investeringsstödet bidrar till att stimulera nyproduktion av hyresbostäder med rimliga hyror. Det ger fler människor med normala inkomster en möjlighet att få en bostad och minskar därmed såväl bostadsbrist som bostads ojämlikhet. Krav ställs på att byggnaderna ska ha låg energianvändning, vilket bidrar till grön omställning. Vänsterpartiet välkomnar att regeringen tillför medel till investeringsstödet, men konstaterar att det inte är tillräckligt. För att upprätthålla en hög byggtakt och minska bostadsbristen föreslår vi därför en ytterligare ökning av investeringsstödet. Vi avsätter 2 miljarder kronor per år för ändamålet. Investeringsstödet ges inte till aktörer som beviljats statligt topplån.

12.3.3 Utökat stöd för energieffektivisering och renovering av flerbostadshus och utomhusmiljöer

Stöd till renovering och energieffektivisering bidrar till att rusta upp och energieffektivisera flerbostadshus med hyresrätt. Utan ett statligt stöd för detta riskerar många flerbostadshus att förfalla och energieffektivisering utebli, vilket påverkar såväl hyresgäster som klimat. Det finns även en risk att oseriösa aktörer köper upp dessa fastigheter, genomför kortsiktiga renoveringar och höjer hyrorna kraftigt vilket leder till s.k. renoveräkning. Det ska vara möjligt att få ett boende till en rimlig kostnad som fortfarande håller en hög standard. Stödet stärker således förutsättningarna för såväl grön omställning, genom energieffektivisering, och jämlikhet, genom krav på att de renoveringar som genomförs inte ska resultera i kraftiga hyreshöjningar – varmed hyresgästerna kan bo kvar.

Vänsterpartiet välkomnar regeringens förslag om att tillföra medel till ett nytt stöd för energieffektivisering och renovering av flerbostadshus. Mot bakgrund av de omfattande behoven av renovering och energieffektivisering i det svenska flerbostadshusbeståndet bör dock staten ta ett större finansiellt ansvar. Vänsterpartiet vill därför utöka stödet ytterligare och avsätter ytterligare 1 miljard kronor per år.

12.3.4 Investerings- och upprustningsstöd för idrottsanläggningar

I dag råder det brist på idrottsanläggningar i många kommuner. Ett stort antal befintliga anläggningar är dessutom i behov av upprustning. Investerings- och renoveringskostnaderna är ofta mycket stora. Alla kommuner har inte råd att bygga nya och renovera gamla idrottsanläggningar. Det drabbar idrottsrörelsen, i synnerhet barn- och ungdomsidrotten, och riskerar att förstärka ojämlikheten inom idrotten. För att åstadkomma en jämlik och rättvis tillgång till idrottsanläggningar i hela landet, oberoende av vilken kommun man bor i, bör staten ta ett större ansvar för finansieringen. Stödet ska också kunna gå till åtgärder för att öka tillgängligheten i syfte att skapa bättre förutsättningar för svensk parasport. Vänsterpartiet föreslår därför att ett nytt investerings- och upprustningsstöd för idrottsanläggningar inrättas. För ändamålet avsätts 500 miljoner kronor per år.

12.3.5 Tillgänglighetsstöd

Vårt samhälle behöver bli mer tillgängligt. Det gäller allt från tillgången till möteslokaler, badplatser, lekplatser, offentliga rum, idrottsytor, parker, naturområden, kulturlokaler m.m. I dessa tider behöver vi också investera för att stimulera ekonomin så fler jobb skapas och klimatpåverkan minskas. I det sammanhanget är det rimligt att det finns ett särskilt stöd för tillgänglighetsanpassning. Kommuner ska ha planer för hur de ska tillgänglighetsanpassa kommunen och arbeta med eller vilja utveckla sitt arbete för tillgänglighet. Arbetet ska ske i dialog med handikapprörelsen.

Moderna städer och samhällen bör utformas och utvecklas utifrån universell design. Det skulle leda till ett mer tillgängligt samhälle för oss alla, förebygga och skjuta upp andra insatser som annars skulle behövas. Det kan handla om att äldre får lättare att hålla sina förmågor vid liv, att de kan klara sig bättre själva i längre utsträckning, att barnfamiljer får större livsutrymme och möjligheter till ett rikare liv, men framför allt skulle det innebära att människor med funktionsvariationer skulle få tillgång till samhället på mer likvärdiga villkor. Bättre möjligheter till ett självständigare liv, arbete,

rikare fritid, större tillgång till det gemensamma livsutrymmet, bättre hälsa såväl fysiskt som psykiskt.

Det handlar om vilket samhälle vi vill leva i tillsammans, om värdighet, demokrati och levnadsvillkor. Därför föreslår vi att ett tillgänglighetstöd införs 2021. Syftet är att stimulera fram ett mer tillgängligt samhälle som dessutom i krisen skulle innebära en stimulans av ekonomin. Projekt som redan planerats och initierats ska kunna ansöka men framför allt vill vi att nya ansökningar ska komma in. Vi vill att det ska synas i samhället att vi lever här tillsammans. För ändamålet avsätts 1 miljard kronor per år.

12.4 Fossilfria och pålitliga transporter

Utsläppen inom transportsektorn står för en tredjedel av Sveriges utsläpp. Sverige har som målsättning att utsläppen från inrikes transporter ska minska med minst 70 procent senast 2030. Målet nås dock inte med dagens beslutade åtgärder och kommer att kräva omfattande åtgärder i form av nya styrmedel och investeringar för att uppnås. I den klimatomställning som måste till är utbyggd järnvägstrafik en central komponent. Godstrafiken behöver i ökad omfattning flyttas från väg till räls och vatten. För att nå nödvändiga utsläppsminskningar måste även transporteffektiviteten öka genom att förutsättningarna för att gå, cykla och resa kollektivt förbättras. Privatbilismen måste minska, inte minst i våra städer och tätorter. För att öka andelen resande med kollektivtrafik och järnväg måste staten ta ett ökat ansvar för att stärka tillgängligheten i hela landet och göra de klimateffektiva färdalternativen billigare än de klimatbelastande. Staten måste med åtgärder och styrmedel stärka järnvägens och kollektivtrafikens konkurrenskraft och förbättra transporteffektiviteten i samhället. Resor med kollektivtrafik kan inte vara ett färdalternativ för alla i glesbygden, men genom stärkt stöd för anpassad kollektivtrafik kan tillgängligheten stärkas för många grupper som saknar möjlighet att färdas med bil eller som i dag saknar hållbara alternativ till bilresor. En utbyggd kollektivtrafik på landsbygd och i glesbygd skapar förutsättningar för minskade klimatutsläpp och stärkta förutsättningar att bo och leva även i glesbygd.

Vänsterpartiet vill storsatsa på järnväg i hela landet, för att rädda klimatet och för att göra det möjligt för människor att bo, leva och arbeta i hela Sverige med tillgång till hållbart resande. Nya stambanor med snabba tåg möjliggör klimatsmart resande med tåg i stället för flyg och bil samt frigör utrymme för ökade godstransporter på järnväg. Vänsterpartiet kan konstatera att norra Sveriges infrastruktur länge har lämnats efter. Vi vill öka investeringarna för att byggandet av Norrbotniabanan ska färdigställas 2030, vilket är tidigare än vad som föreslås i den nationella planen 2018–2029. Vänsterpartiet vill även se en snabb utbyggnad av dubbelspår mellan Gävle och Härnösand.

Vart femte hushåll har i dag bristande bredband. En ökad digitalisering minskar även de fysiska transportbehoven och därmed klimatpåverkan och stärker förutsättningarna för småföretagare utanför våra tätorter. Takten i utbyggnaden av bredband har de senaste åren stannat av då man alltmer närmar sig områden där det inte är ekonomiskt lönsamt för aktörer. Vänsterpartiet anser att det är mycket angeläget att den digitala klyftan minskas och att även landsbygden ges digitala förutsättningar för framtida välfärd och stärkt beredskap inte minst i kristider. Vänsterpartiet vill därför se större statliga satsningar på utbyggnad av bredband för att möjliggöra att de allra flesta hushåll ska ha tillgång till ett stabilt och fungerande bredband.

12.4.1 Upprustning av de regionala och lågtrafikerade järnvägsspåren

På ett antal lågtrafikerade järnvägsbanor har man lagt ned underhållet helt och många lågtrafikerade banor får inte heller något investeringsstöd i den antagna nationella planen 2018–2029. Förutom att bristande underhåll av dessa banor är ekonomiskt oförsvarbart ger bristande satsningar på dessa banor negativa effekter för landsbygden i form av bristande kapacitet för hållbara person- och godstransporter. Vi ser därför ett behov av riktat ökat stöd för dessa järnvägar på sammanlagt 1,2 miljarder kronor under perioden 2021–2023.

12.4.2 Statligt stöd till regionala kollektivtrafiken

Vänsterpartiet anser att staten har ett ansvar för en fungerande och tillgänglig regional kollektivtrafik. Vi föreslår ett statligt stöd om 3 miljarder kronor årligen till de regionala kollektivtrafikmyndigheterna (RKM) för att möjliggöra billigare och stärkt utbud av kollektivtrafik i regionerna med syfte att öka andelen kollektivtrafikresenärer. Stödet kan även användas till drift av kollektivtrafik i gles- och landsbygd i form av t.ex. anropsstyrd kollektivtrafik, byabussar och där så är lämpligt även linjetrafik. Stödet uppgår till 3 miljarder kronor miljoner kronor per år och fördelas via Trafikverket och kan användas för både för drift och för investeringar i t.ex. nya el- och biogasbussar.

12.4.3 Ökade järnvägsinvesteringar

För att uppnå ett transportsystem med låga klimatutsläpp måste investeringsnivåerna öka för hållbara person- och godstransporter på järnvägen. Vänsterpartiet föreslår ökade investeringar och resurser för planeringskostnader för att byggandet av Norrbotniabanan ska färdigställas tidigare än vad som föreslås i nationella planen 2018–2029. Vänsterpartiet anser att Norrbotniabanan ska färdigställas till 2030. Vi vill även intensifiera satsningar på Nya Ostkustbanan. Vi föreslår en ökning av anslaget för ökade järnvägsinvesteringar med en miljard kronor jämfört med regeringens förslag 2021. För perioden 2021–2023 anslår vi sammanlagt 4,2 miljarder kronor i ökat anslag för järnvägsinvesteringar jämfört med regeringens förslag. Finansiering av nya järnvägar under planperioden 2018–2029 bör enligt Vänsterpartiet till viss del ske genom omdisponering av medel som i nuvarande plan läggs på byggande av nya motorvägar.

12.4.4 Åtgärda underhållsskulden samt tidigareläggning av järnvägsunderhåll

Det finns stora behov av att upprusta järnvägsinfrastrukturen. Eftersom spåren allt som oftast är trafikerade är det svårt att få tillgång till dem för underhållsinsatser. Corona-krisen har dock resulterat i att många tåg har ställts in och det kommer sannolikt att se ut på liknande vis under en tid framåt. Därmed ökar möjligheterna att genomföra välbehövliga åtgärder. Rälsbyten, sliperbyten, rässlipning, växelreparation, vegetationsröjning, dränering, säkerhetshöjande åtgärder som t.ex. siktröjning vid vägar och byte av kontaktledningar är några exempel på arbeten som snabbt skulle kunna utföras och som också skulle få en direkt positiv effekt för järnvägssystemet.

Vänsterpartiet anslår därför medel för att under de kommande tre åren nå en nivå som åtgärdar det eftersläpande underhållet. Vi vill också tidigarelägga satsningar på Inlandsbanan. Det samlade stödet uppgår till 1,5 miljarder kronor 2021, 2 miljarder kronor 2022 och 3,2 miljarder kronor 2023.

12.4.5 Öka investeringarna i nattågsfordon

Fler och bättre nattåg skulle göra det lättare för människor att resa längre sträckor. Tyvärr är många av de nattågsfordon som finns i dag ålderstigna och slitna. Svenska nattåg saknar dessutom möjligheten att köras i Europa. För att underlätta resandet med tåg och för att fler ska kunna välja tåget i stället för flyget när man åker på semester vill Vänsterpartiet se ökade investeringar i nattågsfordon. Vi föreslår därför en satsning på 370 miljoner kronor år 2021 och 740 miljoner kronor 2023.

12.4.6 Statlig finansiering av ERTMS-ombordutrustning

ERTMS är ett nytt signalsystem för järnvägen. Syftet är dels att ersätta en sliten anläggning och att förenkla trafikledning och underhåll, men också att på sikt underlätta för järnvägstrafik mellan länder. För att göra det lättare för tågoperatörerna att ställa om till det nya signalsystemet föreslår Vänsterpartiet att staten delvis bör finansiera kostnaden för ombordutrustning för ERTMS. Vår satsning innebär 500 miljoner kronor årligen.

12.4.7 Flexibel investeringspott för hållbara godstransportlösningar

Det finns ett stort behov av hållbara godstransporter för näringslivet. Coronakrisen har visat att förutsättningarna kan förändras under en mycket kort tidsperiod. För att möjliggöra sådana investeringar, som inte tillgodoses eller uppmärksammas i gällande nationella plan 2018–2029, föreslår Vänsterpartiet en flexibel investeringspott om 200 miljoner kronor per år, utöver nuvarande näringslivpott, för stöd till kombiterminaler/omlastningscentraler, triangelspårsutbyggnader (rondell för tåg) eller andra investeringar som underlättar ökad överflyttning av godstrafik till sjöfart och järnväg samt investeringar som bidrar till mer hållbar inhemsk åkerinäring.

För närvarande finns 1,2 miljarder kronor för näringslivsåtgärder på järnväg för trimningsåtgärder under planperioden 2018–2029 för att med kort varsel kunna genomföra mindre åtgärder med stor nytta då behov uppstår av ökad kapacitet och effektivitet. Trafikverket har inom ramen för sitt uppdrag mandat att besluta om resurser till lönsamma marknadsdrivna anpassningar av infrastrukturen. Ett anslag för näringslivsåtgärder skapar en mer snabbfotad beslutsordning. Det är för närvarande ett anslag av jämförelsevis mindre storlek, i genomsnitt 100 miljoner kronor per år under planperioden. Vårt förslag skulle komplettera detta stöd genom att ge utrymme för större investeringar samt för att även inbegripa sjöfart och klimatanpassade godstransporter på väg.

12.4.8 Ökad utbyggnad av fiberbredband i landsbygd

Utbyggnadstakten för utbyggnad av fiberbredband har de senaste åren stannat av då man alltmer närmar sig områden där det inte är ekonomiskt lönsamt för aktörer. Stödbehovet för att en absolut majoritet ska få tillgång till tekniken beräknas till mellan 10 och 20 miljarder kronor. Vänsterpartiet anser att det är mycket angeläget att den digitala klyftan minskas och att även landsbygden ges digitala förutsättningar för framtida välfärd och stärkt beredskap inte minst i kristider. Vart femte hushåll har i dag bristande bredband. En ökad digitalisering minskar även de fysiska transportbehoven och därmed klimatpåverkan och stärker förutsättningarna för småföretagare utanför våra tätorter. Vänsterpartiet föreslår att samtliga stöd för utbyggnad av fiberbredband i landsbygden

förstärks och samlas under PTS. För detta ändamål avsätter vi 900 miljoner kronor 2022 samt 1,3 miljarder kronor 2023.

12.5 Trygga livsmedel

Coronapandemin visar med tydlighet behovet av åtgärder som gör vårt samhälle robust och hållbart för att klara kriser. Att trygga vår tillgång på livsmedel som producerats ekologiskt hållbart i vår närhet måste vara centralt i det åtgärds paket som krävs. En grön omställning inom vår livsmedelsproduktion skapar nya gröna jobb och gör vårt jordbruk bättre klimatanpassat.

För att rusta för en grön omställning anser Vänsterpartiet att Sverige måste stärka sin självförsörjningsgrad av livsmedel som i dag endast ligger runt 50 procent. Sverige bör därför anta en långsiktig nationell målsättning om att självförsörjningen bör uppgå till minst 80 procent. Kan Finland uppnå det så kan även vi. För några decennier sedan hade även vi en självförsörjning i nivå med vårt grannland.

12.5.1 Inför beredskapslager för livsmedel

Sverige saknar i dag beredskapslager för livsmedel. Så har inte alltid varit fallet. Sverige börjande successivt avveckla lagren på 1990-talet, bl.a. med anledning av inträdet i EU, för att i stället förlita sig på att marknaden garanterar tillgång på livsmedel även i kris-tider. Tidigare hade Sverige hundratals lager och tusentals ton med exempelvis potatis, socker, kaffe, bönor och linser. Organisationen Civilförsvarsförbundet har bedömt att Sverige i nuläget skulle klara sig i ungefär en vecka om importen av mat upphörde. Vi föreslår ett anslag på 300 miljoner kronor för att inleda arbetet med att åter upprätta beredskapslager för livsmedel och bränsle i Sverige. I de delar det bedöms lämpligt och möjligt ska beredskapslager även upprättas i samarbete med våra grannländer. För ändamålet avsätts därmed 300 miljoner kronor 2021 och för 2022 respektive 2023 400 miljoner kronor.

12.5.2 Genomför försök med regionala center för fossilfritt producerade beredskapslivsmedel

I Naturvårdsverkets Fördjupad utvärdering av miljömålen 2019 presenterade ett flertal myndigheter genom samverkan ett antal förslag till regeringen för att stärka möjligheterna att nå våra miljömål. Myndigheterna, däribland Naturvårdsverket, Skolverket, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap och Försvarsmakten, föreslår att en pilotstudie bör genomföras där naturbruksgymnasier testar att producera beredskapslivsmedel löpande på ett hållbart sätt baserat på de lokala kretsloppen. Förslaget motiveras av att en fossil- och giftfri livsmedelsproduktion baserad på inhemsk tillverkning av insatsmedel dramatiskt skulle minska importberoendet och därmed öka motståndskraften mot störningar. De tekniska lösningarna för att ställa om till ett fossilfritt lantbruk finns i dag men det produceras inte tillräckliga mängder av vare sig alternativa drivmedel eller gödsel för att genomföra en omställning. Genom förslaget bedömer Naturvårdsverket att positiva effekter för miljön kan uppnås genom att det, förutom att lokal fossil- och giftfri produktion stimuleras, även kan stimulera genetisk mångfald samt användande av alternativa brukningsmetoder. Vänsterpartiet föreslår att 50 miljoner kronor årligen tillförs Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) för att i samarbete med berörda myndigheter inleda en pilotstudie för regionala center för

beredskapslivsmedel. Vi ser även positivt på om en sådan studie skulle genomföras tillsammans med våra grannländer.

12.5.3 Inför investeringsstöd för att klimatanpassa jordbruket

Klimatförändringen leder till förändrad nederbörd. Risken för skyfall ökar, samtidigt som längre perioder av torka blir vanligare. Detta kommer att ställa andra krav än tidigare på jordbrukets vattenhantering, som diken, dränering, invallningar, bevattningssystem och även i förhållande till grundvatten, naturliga vattendrag, småvatten och våtmarker. Ökade kostnader för jordbrukets vattenhantering är en konsekvens av ett förändrat klimat. Dagens vattenanläggningar inom jordbruket är ofta byggda efter tidigare rådande klimatförutsättningar. Vänsterpartiet vill därför införa ett nytt statligt stöd för investeringar och åtgärder inom jordbruket som stärker jordbrukets vattenhantering i ett förändrat klimat och som därmed bidrar till att stärka vår självförsörjningsgrad gällande livsmedel. För ändamålet avsätts 100 miljoner kronor 2021 och 200 miljoner kronor 2022 respektive 2023.

12.5.4 Främja produktion av växtbaserade livsmedel

Vänsterpartiet vill genom åtgärder främja produktion och förädling av växtbaserade livsmedel. Detta kan ske genom utveckling av nya livsmedel, nya odlingsmetoder samt stärkt produktionsstöd för växtbaserade livsmedel. Ett förändrat klimat möjliggör även odling av nya grödor, och en mångfald av grödor minskar risker och jordbrukets sårbarhet. En ökad konsumtion av växtbaserade livsmedel samt minskad köttkonsumtion har stor betydelse för klimatomställningen och stärkta nationella produktionsvillkor kan därmed möta en växande efterfrågan genom stärkt självförsörjningsgrad av dessa livsmedel. Vänsterpartiet föreslår därför ett nytt stöd för produktion av växtbaserad mat, som uppgår till 50 miljoner kronor 2021 och sedan 100 miljoner kronor 2022 och 150 miljoner kronor 2023.

12.5.5 Öka stödet för betesmarker med särskilda värden

Det finns ca 450 000 hektar betesmarker i Sverige. Ungefär 150 000 av dessa är betesmarker med särskilda värden för biologisk mångfald. Med ökat stöd stärks våra möjligheter att nå ett flertal miljömål och det stärker förutsättningarna för ökad självförsörjningsgrad av livsmedel. Stöden är en viktig del av lönsamheten för de som har nötköttproduktion. Vänsterpartiet vill öka miljöersättningen för dessa marker och föreslår en ökning av anslaget om 200 miljoner kronor per år för betesmarker med särskilda värden.

12.5.6 Stärk stödet för ekologisk produktion och omställning

Det ekologiska jordbruket har stora miljöfördelar då kemiska bekämpningsmedel och konstgödsel inte används. Vänsterpartiet vill därför främja en ökad omställning från konventionellt jordbruk till ekologiskt. Det stärker vår nationella produktion av ekologisk mat och främjar ett hållbart jordbruk med bevarad biologisk mångfald, stärkt djurvälstånd och minskad spridning av kemikalier. Vänsterpartiet föreslår en årlig ökning av anslaget för omställning till ekologisk produktion med 50 miljoner kronor och en årlig ökning av anslaget för produktionsstöd till ekologisk odling med 100 miljoner kronor

jämfört med regeringen. Sammantaget tillförs årligen ett ökat stöd med 150 miljoner kronor.

12.5.7 Investeringsstöd till lokala slakterier och mobila slakterier

Många djur transporteras en gång i sina liv och det är till slakt. Därför är satsningar på fler slakterier en del av svaret för att kunna korta transporterna. Mindre svenska slakterier har det däremot ofta tufft. I Västerbotten finns t.ex. bara ett slakteri kvar sedan andra lagt ner. Trycket att hålla ner priser p.g.a. import av billigt kött och konkurrens från stora slakterier är några faktorer. Men även brist på utbildad personal. Genom att förbättra tillgången till lokala slakterier kan vi minska behovet av längre djurtransporter och stärka förutsättningarna för lokal produktion och förbättrad nationell självförsörjningsgrad på livsmedel. Vänsterpartiet föreslår därför ett nytt investeringsstöd på 10 miljoner kronor årligen för fler lokala slakterier och mobila slakterier.

13 Coronakrisen och internationell solidaritet

Coronavirusets spridning över världen har fått stora konsekvenser. Effekterna slår särskilt hårt mot de redan mest utsatta och kommer att förstärka den redan ojämlika världsordningen. Enligt FN:s utvecklingsprogram UNDP förväntas inkomstförlusterna till följd av pandemin överstiga 220 miljarder dollar i utvecklingsländer, och nära hälften av alla jobb i Afrika riskerar att försvinna. Remitteringarna väntas minska med 100 miljarder dollar i år, vilket även det kommer att slå oerhört hårt.

Knappt hälften av jordens befolkning uppskattas ha något socialt skyddsnät. Globalt saknar en stor del av alla arbetstagare någon form av arbetslöshetsförsäkring. Dessutom arbetar två miljarder människor i den informella sektorn där många står utan tillgång till sjuklön. Det är människor för vilka en ekonomisk kris får mycket kännbara följder. Eftersom kvinnor världen över är hårdare drabbade av fattigdom än män riskerar pandemin även att öka ojämlikheten även mellan män och kvinnor. Kvinnor får dessutom betala ett högt pris när t.ex. mäns våld mot kvinnor ökar och SRHR får stå tillbaka i spåren av pandemin.

Särskilt allvarlig är situationen för de miljontals människor som befinner sig på flykt eller i flyktingläger runt om i världen. I fattiga eller krigsdrabbade länder där bristen på såväl rent vatten som mediciner är alarmerande och där trångboddheten är stor riskerar konsekvenserna av coronapandemin att bli förödande. Världshälsoorganisationens (WHO) uppmaningar om social distansering och om att tvätta händerna ofta för att undvika smitta blir meningslösa när man tvingas leva på en mycket liten yta och när basala förutsättningar för hygien och sanitet brister.

Världsbanken befarar att fattigdomsbekämpningen i och med coronavirusets spridning inte kommer att kunna ske i tillräckligt snabb takt för att det globala målet om att utrota den extrema fattigdomen till 2030 ska kunna uppnås. Decennier av fattigdomsbekämpning riskerar nu att gå förlorade. Behoven av samarbete mellan världens länder för att hantera coronapandemin och de ekonomiska effekterna av den är mycket påtagliga. Det inkluderar inte minst skuldavskrivningar för de fattigaste länderna och ett tydligt stöd för internationella institutioner som WHO.

Hittills har regeringen bara flyttat runt pengar inom biståndsbudgeten för att kunna ge stöd till insatser mot spridningen av covid-19. Vid en global pandemi är det naturligt att

man behöver göra nya avvägningar och prioriteringar. Men för att inte viktiga åtgärder ska tvingas stå tillbaka p.g.a. coronaviruset föreslår Vänsterpartiet ett additionellt coronabistånd på 1 miljard kronor som syftar till åtgärder för att minska smittspridningen och för att möta akuta sjukvårdsbehov. Pengarna kan t.ex. användas till inköp av skyddsutrustning eller medicinsk utrustning eller till att anställa personal, men också till t.ex. omställning i syfte att få igång nya näringar för att möta arbetslösheten eller till SRHR som riskerar att få stå tillbaka i skuggan av coronapandemin.

Den pågående coronapandemin kräver exceptionella åtgärder. Samtidigt har det blivit tydligt hur auktoritära ledare använder restriktioner mot smittspridning i syfte att inskränka de mänskliga rättigheterna. Viss lagstiftning har en direkt koppling till arbetet för en minskad smittspridning medan annan införs just nu enbart för att det är svårt att mobilisera ett motstånd mot den. Det gäller exempelvis yttrandefriheten, rättssäkra rättegångar och aborträtten. Hur olika länder agerar under den pågående krisen kommer att påverka miljontals människors demokratiska fri- och rättigheter under lång tid. Därför är det extra viktigt att stå upp för demokratiska principer och värderingar och att värna rättsstaten.

Extrema väderhändelser, som torka och översvämningar, slår redan i dag hårt mot människor i stora delar av världen. Trots att det är den rika delen av världen som står för den största delen av utsläppen är det den fattiga som drabbas hårdast. Coronakrisen har återigen påmint oss om den klimatkris som pågår runt om i världen. Bristen på vatten märks t.ex. tydligt nu när människor saknar möjligheten att följa grundläggande råd om hygien och handtvätt. Vänsterpartiet vill se ett nytt klimatbistånd som utjämnar klyftor och som ger världen bättre förutsättningar att möta kommande kriser och katastrofer. Vi avsätter 500 miljoner kronor år 2021, 750 miljoner kronor år 2022 och 1 miljard kronor 2023. Klimatbiståndet ska användas till förebyggande klimatåtgärder som motverkar konsekvenserna av de klimatförändringar vi redan ser. Pengarna ska bestå av nya additionella medel och bör användas för omställning till ekologiskt hållbara jordbruk, teknikutveckling eller utbyggnaden av förnybar energi.

I och med coronapandemin har många länders ekonomi prövats hårt och handeln har sjunkit både inom och mellan länder. Handelspolitiken kan fungera som en del i återhämtningen efter pandemin. För att det ska lyckas krävs samarbete och rättvisa villkor länder emellan. Det krävs klimatsmarta investeringar, satsningar på framtidsbranscher och att handelspolitiken faktiskt gynnar de processer som satsar på att bygga en mer hållbar värld. Vänsterpartiet vill se rättvisa handelsavtal som utgår från en långsiktigt hållbar produktion och där goda arbetsvillkor och löner säkerställs. Svensk handelspolitik ska bidra till minskade klyftor inom och mellan länder, till ökad jämställdhet och hållbar utveckling.

14 Ett rättvist skattesystem

14.1 Målen för skattepolitiken

Målsättningen med Vänsterpartiets skattepolitik är att trygga välfärden, öka jämlikheten, få fler människor i arbete och skapa förutsättningar för en hållbar utveckling. En hög sysselsättning är en förutsättning för att få resurser till den offentligt finansierade välfärden. Skatt ska betalas efter bärkraft och fördelas efter behov. Skatteflykt och

skattebrott ska bekämpas kraftfullt och principen om lika skatt vid lika inkomst ska återupprättas. Regeringens krisåtgärder har gynnat storföretagen och kapitalägande. Vid utformningen av skattepolitiken efter krisens akuta fas måste de som gynnats av krispolitiken vara med och finansiera nödvändiga satsningar på välfärden och den gröna omställningen av ekonomin som snabbt måste till för att möta klimatkrisen. Vänsterpartiet lägger därför i denna motion förslag på en rad skärpningar av kapital- och egendomsskatterna. Vi föreslår också en extra välfärdsskatt på inkomster över 85 000 kronor i månaden.

14.2 Inkomstskatterna

Vänsterpartiet lägger i denna motion förslag på höjd skatt för höginkomsttagare och sänkt skatt för låg- och medelinkomsttagare. Vi föreslår att två nya skiktgränser för statlig inkomstskatt införs. Dessa innebär ett påslag om 5 procentenheter på inkomster över 62 000 kronor per månad och ett ytterligare påslag med 5 procentenheter på inkomster över 85 000 kronor per månad. Vi föreslår att jobbskatteavdragen trappas av på inkomster över 40 000 kronor i månaden och lägger förslag på att brytpunkten för statlig inkomstskatt sänks till 42 000 kronor per månad för 2021.

En viktig skatteprincip bör vara att lika inkomster ska beskattas lika. Denna princip slogs sönder av den borgerliga regeringen i och med införandet av de olika jobbskatteavdragen. Detta eftersom jobbskatteavdragen endast omfattar arbetsinkomster. Detta innebär att den som t.ex. är arbetslös och får 20 000 kronor i månaden från a-kassan betalar ca 1 400 kronor mer i skatt varje månad än den som har en arbetsinkomst på 20 000 kronor i månaden.¹⁹ I budgetpropositionen lägger regeringen förslag som sluter skattekllyftan för ålderspensionerna. Det är välkommet, men för de andra inkomsterna återstår skattekllyftan. Samtidigt ökar man skattekllyftan ytterligare genom ett nytt tillfälligt jobbskatteavdrag.

I denna motion lägger Vänsterpartiet förslag på att helt sluta skattekllyftan för alla inkomster. De medel regeringen anslår till ett nytt jobbskatteavdrag använder vi för att sänka skatten lika mycket i kronor på alla inkomster upp till 30 000 kronor per månad. Vår skattereduktion är utfasad vid inkomster över 40 000 kronor per månad. Vi gör detta redan från 2021 och det blir ett välkommet tillskott för personer med knappa marginaler som är arbetslösa, sjukskrivna, föräldralediga eller som uppbär sjuk- och aktivitetsersättning. För en person med sjukpenning på 18 000 kronor per månad innebär detta sänkt skatt med 1 370 kronor per månad.²⁰

I figuren nedan visas utredningstjänstens fördelningsanalys av ovan nämnda inkomstskatteförslag. Låg- och medelinkomsttagare får sänkt skatt medan personer i de fyra översta inkomstskikten får höjd inkomstskatt. Fördelningsanalysen visar också att gruppen kvinnor ökar sin disponibla inkomst med i genomsnitt 200 kronor, medan männens disponibla inkomst minskar med 3 100 kronor per år.²¹

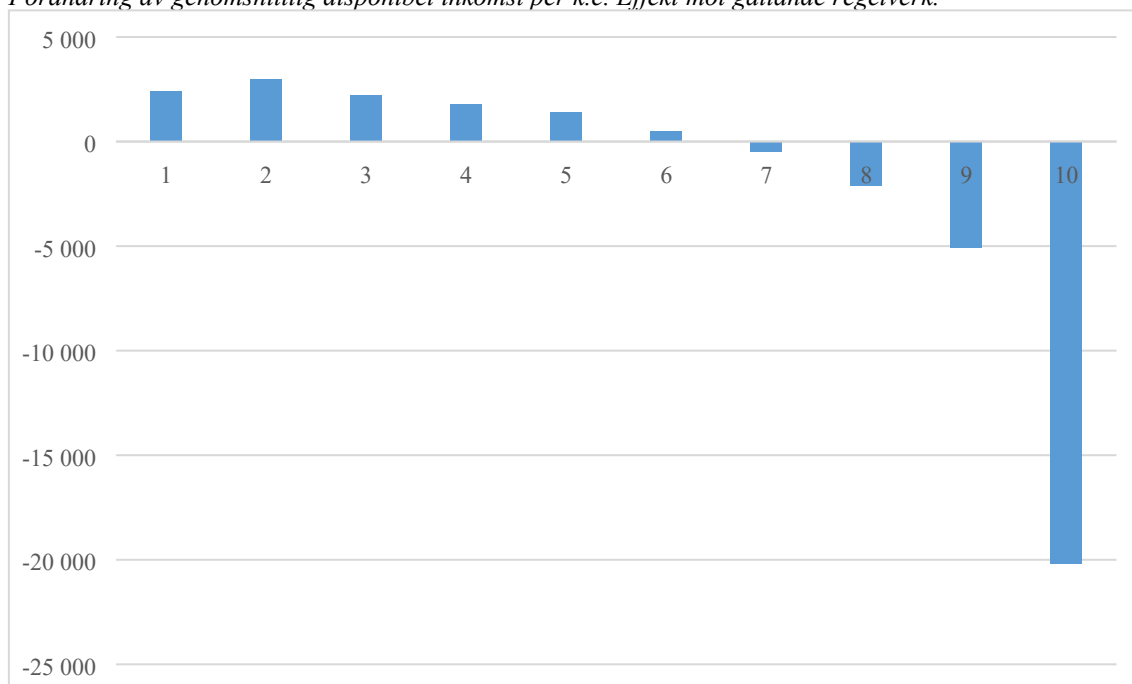
¹⁹ RUT, dnr 2020:1326.

²⁰ Ibid.

²¹ Ibid.

Figur 9 Fördelningsanalys av vissa inkomstskatteförändringar, 2021

Förändring av genomsnittlig disponibel inkomst per k.e. Effekt mot gällande regelverk.

Källa: RUT, dnr 2020:1326.

Vänsterpartiet föreslår att en skattereduktion på 25 procent av fackföreningsavgifter införs. En skattereduktion för fackföreningsavgift sänker kostnaden för fackligt medlemskap och möjliggör för fler att gå med i facket, vilket kan leda till högre organisationsgrad och en högre facklig närvaro. Därmed kan den svenska arbetsmarknadsmodellen stärkas som historiskt tjänat såväl löntagarkollektivet som samhällsekonomin väl. Av samma skäl bör en skattereduktion på 25 procent för avgifter till arbetslöshetskassorna införas.

Regeringen föreslår vidare att skattereduktionen för hushållsnära tjänster (rut-avdraget) utvidgas med fyra nya tjänster och att taket för avdraget höjs till 75 000 kronor. Vänsterpartiet föreslår att skattereduktionen för hushållsnära tjänster avskaffas. Rutavdragen är koncentrade till de översta inkomstskikten (jmf figur 8 avsnitt 6.3). Det innebär i praktiken att låg- och medelinkomsttagare subventionerar höginkomsttagares städhjälp. Detta är inte bara orimligt och orättfärdigt, utan det är också ett slöseri med skattebetalarnas pengar. Av samma skäl är vi emot skattereduktionen för renovering, ombyggnad och tillbyggnad (det s.k. rotavdraget). Det kan i vissa lägen vara lämpligt som konjunkturåtgärd, men inte som en permanent skattereduktion. Rotavdraget har också ändrat karaktär till att i mångt och mycket subventionera dyra köksrenoveringar m.m. när det gått ifrån att vara en konjunkturåtgärd till att bli en permanent skattesubvention. Med tanke på konjunkturläget väljer vi att avskaffa skattereduktionen för ROT-tjänster först 2022. För 2021 föreslår vi halverat tak för skattereduktionen.

Vänsterpartiet vill också ta bort skattereduktionen för gåvor till ideella organisationer. Vi har en positiv syn på ideell verksamhet som vi menar utvecklar demokratin. De ekonomiska bidrag som enskilda ger till dessa organisationer behöver enligt vår mening inte ge skattefördelar. Sådana spelar knappast någon roll för enskildas vilja att ge stöd, utan riktas i praktiken främst till kommersiellt gångbar sponsring. Vi anser därtill att väl fungerande statliga och kommunala stöd till ideella organisationer är viktiga sätt att

stödja denna sektor. I tabell 9 i avsnitt 14.7 redovisas de offentligfinansiella effekterna av de i detta avsnitt föreslagna inkomstförändringarna.

14.3 Företagsskattefrågor

14.3.1 Bolagsskatten

Genom riksdagens beslut (rskr. 2017/18:398) röstade riksdagen våren 2018 igenom nya skatteregler för företagssektorn. Kärnan i de nya reglerna var att en generell ränteavdragsbegränsning infördes samtidigt som bolagsskatten sänktes från 22 procent till 20,6 procent. Vänsterpartiet välkomnade införandet av den generella ränteavdragsbegränsningsregeln då en sådan minskar den skattemässiga skillnaden mellan finansiering med eget och lånat kapital samt att möjligheterna till skatteplanering/skatteflykt minskar. Däremot avvisade vi förslaget om sänkt bolagsskatt. Den svenska bolagsskatten har sänkts i flera steg under de senaste 10 åren. 2009 sänktes den från 28 till 26,3 procent och 2013 sänktes den till 22 procent. Den svenska bolagsskatten ligger därmed under OECD-snittet på 23,4 procent.²² Till det ska läggas att de svenska avskrivningsreglerna är mycket förmånliga i ett internationellt perspektiv. Vänsterpartiet anser att bolagsskatten bör återgå till 22 procent, men av konjunkturella skäl skjuter vi på skattehöjningen till 2022. Förslaget stärker de offentliga finanserna med ca 7,9 miljarder kronor 2022.²³

För att stimulera till nya investeringar samt att tidigarelägga planerade investeringar föreslår regeringen i budgetpropositionen att en tillfällig skattereduktion för investeringar införs. Förslaget ska ses mot bakgrund av det osäkra ekonomiska läge som många företag befinner sig i med anledning av coronapandemin. Vänsterpartiet anser att företagens investeringar bör stimuleras i det nuvarande osäkra ekonomiska läget. Vi menar dock att skattereduktionen bör begränsas till små och medelstora företag. Många av de större företagen uppvisade mycket goda vinster i samband med sina Q2-rapporter, bl.a. som ett resultat av de olika statliga krisstöden. Vi finner därför ingen anledning varför staten ska subventionera deras investeringar. Vänsterpartiet avsätter 3 miljarder kronor för skattereduktionen av investeringar i små och medelstora företag.

Regeringen föreslår i budgetpropositionen också nya regler om koncernbidragssparade underskott m.m. Vänsterpartiet anser, i likhet med Skatteverket, att de nya reglerna ökar komplexiteten i ett redan komplext system. Vi avslår därför förslaget vilket stärker de offentliga finanserna med 2,4 miljarder kronor för 2021.

14.3.2 3:12-reglerna

Vidare behöver skattereglerna för delägare i fåmansbolag (de s.k. 3:12-reglerna) reformeras. Bakgrunden till 3:12-reglerna är Sveriges duala skattesystem som innebär att förvärvsinkomster beskattas enligt en progressiv skatteskala och att kapitalinkomster

²² Bolagsskattesatsen ger emellertid långt ifrån en uttömmande bild av det samlade skatteuttaget på företagande i olika länder. En annan metod är att ta ett samlat grepp kring dels skattesatser, dels andra regler som påverkar skatten, som avskrivningsregler och andra avdragsregler. Denna metod kallas för kapitalkostnadsmetoden och det man mäter med denna metod är den "effektiva marginalskatten på företagsinvesteringar". I rapporten "Svenska skatter i internationell jämförelse" (2019) refererar Konjunkturinstitutet till länderjämförelser som enligt denna metod visar att skatten i Sverige är jämförelsevis låg i ett OECD-perspektiv.

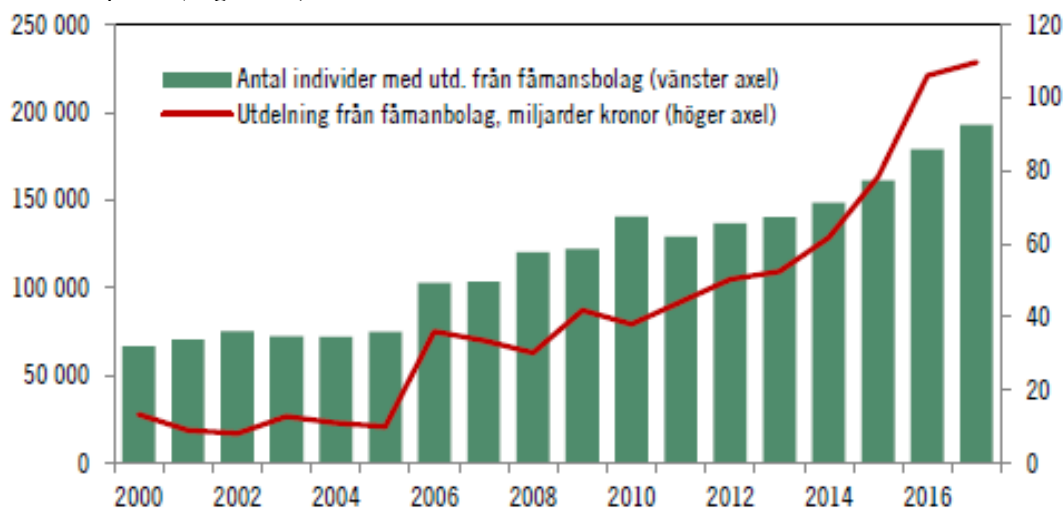
²³ RUT, Dnr 2020:828.

beskattas med en proportionell skatt. Syftet med 3:12-reglerna är bl.a. att förhindra en omvandling av högre beskattade förvärvsinkomster till lägre beskattade kapitalinkomster. Reglerna syftar också till att på ett schablonmässigt sätt försöka uppskatta vad som är förvärvsinkomster och vad som är kapitalinkomster.

Sedan 3:12-reglerna infördes har en rad ändringar gjorts som sammantaget lett till att regelverket blivit alltmer generöst. Dagens 3:12-regler har kommit att utnyttjas för det som de var tänkta att motverka, nämligen inkomstomvandling. Som exempel kan nämnas att utdelningarna till delägare som har kvalificerade andelar ökade med ca 400 procent under perioden 2004–2013 samtidigt som lönerna för delägarna under samma tidsperiod utvecklades svagare än för arbetskraften i stort.²⁴ Utdelningarna från fåmansbolagen har fortsatt att öka, och uppgick år 2017 till ca 110 miljarder kronor, se figur 10 nedan.

Figur 10 Utdelningar från fåmansbolag, 2000–2017

2019 års priser (höger axel)

Källa: Lager, N, och A, Swahn (2020), ”3:12 Arbeta eller kapital”.

Utdelningarna från fåmansbolagen tas främst ut av höginkomsttagare. Som framgår av tabellen nedan är förekomsten av utdelningsinkomster från fåmansbolagen betydligt vanligare i den högsta inkomstdecilen jämfört med den övriga befolkningen och den genomsnittliga utdelningen är dessutom betydligt högre.

Tabell 5 Utdelningsinkomster från fåmansbolag

	Förekomst av utdelningsinkomster från fåmansbolag, andel individer per inkomstgrupp (procent)			Utdelning från fåmansbolag, genomsnitt per inkomstgrupp (1000-tal kr, 2019 års priser)		
	p1-p50	p51-p90	p91-p100	p1-p50	p51-p90	p91-p100
2014	0,7	4,3	19,5	0,2	1,7	55,2
2015	0,7	4,6	20,9	0,2	2	70,2
2016	0,7	4,9	23,8	0,2	2,3	96,5
2017	0,8	5,1	25,5	0,2	2,6	97,7

Källa: Långtidsutredningen 2019, Huvudbetänkande, s. 78.

Reglerna för delägare i fåmansbolag har drivit på de ökade inkomst- och förmögenhetskillnader som vi beskrivit i denna motion.²⁵ Den rikaste procenten hade 2017 ca 230

²⁴ Lagrådsremiss, ”Förändrade skatteregler för delägare i fåmansföretag”.

²⁵ Se t.ex. Långtidsutredningen 2019.

miljarder kronor i kapitalinkomster, varav ungefär en tredjedel av inkomsterna kom från lågt beskattade utdelningar från fåmansbolag.²⁶ I rapporten ”3:12 Arbete eller kapital” bedömer rapportförfattarna att fåmansbolagens gynnsamma beskattning ledde till ett skattebortfall på mellan 9 och 29 miljarder kronor under 2017.²⁷

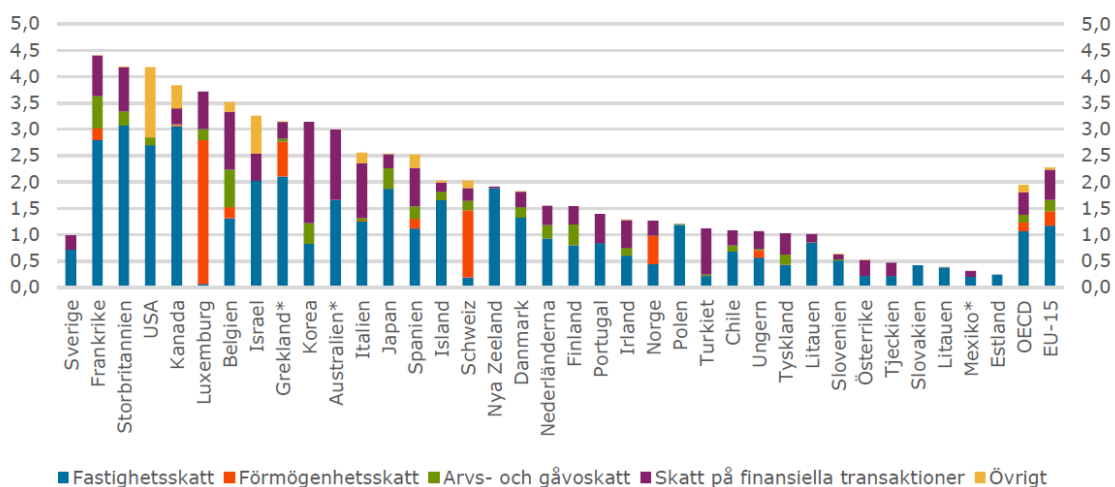
Det som beskrivits ovan var bakgrunden till utredningen Översyn av skattereglerna för delägare i fåmansföretag (SOU 2016:75). Utredningen ledde fram till lagrådsremissen Förändrade skatteregler för delägare i fåmansföretag. Lagrådsremissen innehöll olika förslag i syfte att minska inkomstmvandlingen, bl.a. förslag om att höja skattesatsen för utdelning och kapitalvinst. Tanken var att förslagen i lagrådsremissen skulle läggas i budgetpropositionen för 2018. Regeringen valde emellertid, efter hot om misstroendeförklaring mot finansminister Magdalena Andersson från de borgerliga partierna och Sverigedemokraterna, att dra tillbaka förslaget. Vänsterpartiet föreslår att 3:12-reglerna i ett första steg reformeras i enlighet med förslagen i nämnda lagrådsremiss. Förslagen beräknas stärka de offentliga finanserna med ca 3 miljarder kronor.²⁸

14.4 Kapital- och egendomsskatter

Sverige hör till ett av få OECD-länder som varken har en förmögenhetsskatt, arvs- och gåvoskatt eller en fastighetsskatt som är kopplad till bostadens (fulla) värde. Konjunkturinstitutet har på SNS:s uppdrag studerat de svenska skatterna i en internationell jämförelse. Figuren nedan visar egendomsbeskattningen i OECD. Egendomsskatter utgörs, enligt OECD:s klassificering, av fastighetsskatter (och avgifter), förmögenhetsskatt, arvs- och gåvoskatt samt skatt på transaktioner av ägande (främst stämpelskatt). De svenska egendomsskatterna ligger klart under genomsnittet jämfört med såväl OECD som EU15. Sveriges egendomsskatter motsvarar 1 procent av BNP, medan inkomsterna från egendomsbeskattningen inom OECD och EU15 motsvarar ca 2 respektive 2,25 procent av BNP.

Figur 11 Skatt på egendom i OECD-länderna 2017

Procent av BNP

Källa: Konjunkturinstitutet (2019), ”Svenska skatter i internationell jämförelse”.

²⁶ Lager, N, och A, Swahn (2020), ”3:12 Arbete eller kapital”. Underlagsrapport nr 2 till arbetarrörelsens skattepolitiska skuggutredning. LO/Tankesmedjan Tiden.

²⁷ Ibid, s. 39.

²⁸ RUT, dnr 2019:631.

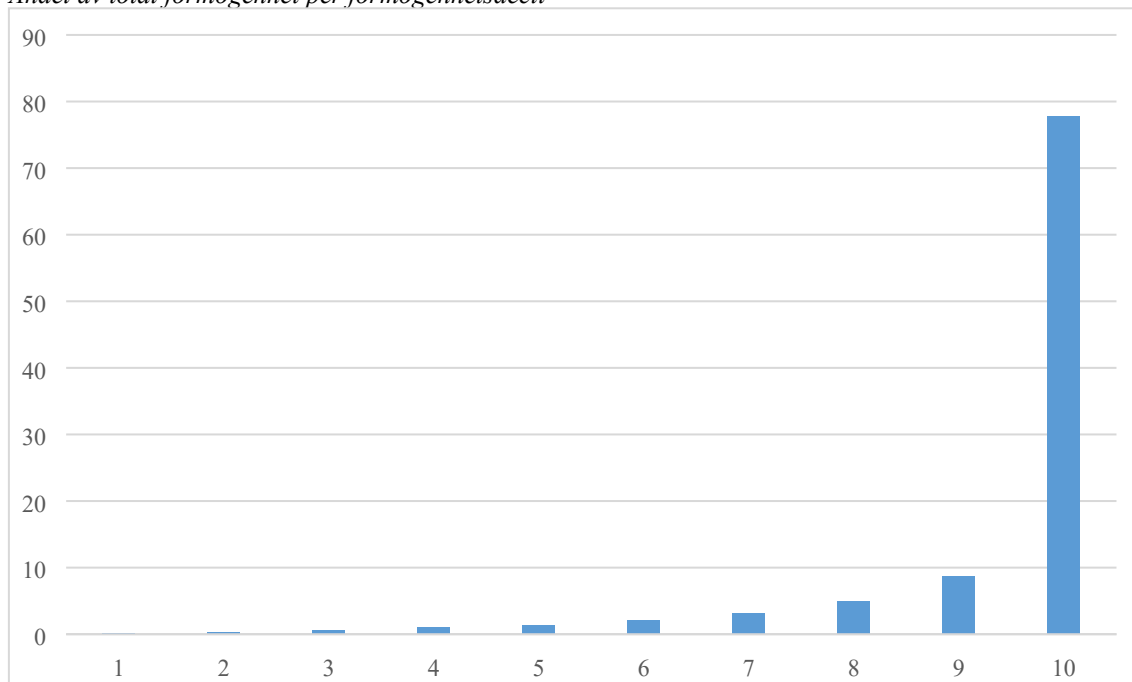
Sveriges obefintliga eller låga skatter på kapital och förmögenheter är en viktig förklaring till varför det svenska skattesystemet har gått från att vara ett av de länder vars skattesystem omfördelar mest till att ha det minst omfördelade skattesystemet inom EU:s kärnländer.²⁹ Skattesystemets minskade omfördelning är i sin tur en viktig förklaring till de växande ekonomiska klyftorna i Sverige. I de följande avsnitten lägger Vänsterpartiet fram en rad förslag på ändrade kapital- och egendomsskatter för att få ett mer rättvist skattesystem.

14.4.1 Förmögenhetsskatt

De ökande inkomstskillnaderna som vi beskrivit i denna motion påverkar naturligtvis förmögenhetsfördelningen. Dessa är betydligt mer ojämlikt fördelade än inkomsterna. I figuren nedan visas en beräkning av förmögenhetsfördelningen indelat utifrån förmögenhetsdeciler. Den tiondel av befolkningen som har de största förmögenheterna beräknas äga nästan 78 procent av den sammanlagda privata förmögenheten i Sverige, varav den rikaste procenten äger 42 procent³⁰.

Figur 12 Förmögenhetsfördelningen i Sverige, 2017

Andel av total förmögenhet per förmögenhetsdecil

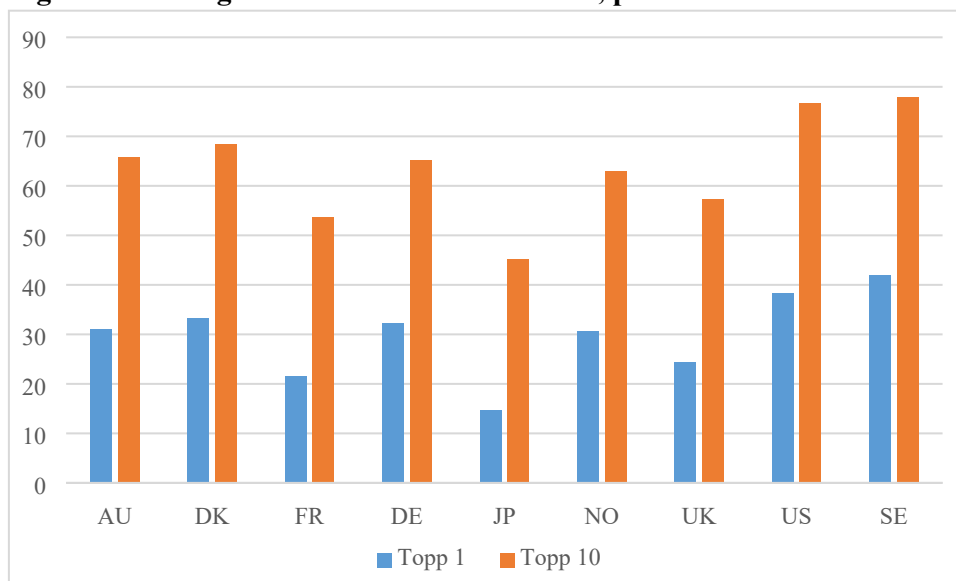
Källa: Ifo DICE Report, 2/2018. "Wealth and Inheritance Taxation: An Overview and Country Comparison".

Den svenska förmögenhetsfördelningen hör till de mest ojämlika bland jämförbara länder. I en länderjämförelse från det tyska forskningsinstitutet och tankesmedjan Ifo har Sverige den högsta ojämlikheten avseende förmögenhetsfördelning bland de studerade länderna, se figur 13 nedan. Den svenska förmögenhetsfördelningen är alltså mer ojämn än i länder som USA och Storbritannien.

²⁹ Verbist, G & Figari, F. (2014), "The redistributive effect and progressivity of taxes revisited: An International Comparison across the European Union", EUROMOD Working Paper No. EM 6/14. Studien har 1999 och 2008 som jämförelseår. Med EU:s kärnländer avses de 15 länder som ingick i EU 1998.

³⁰ Ifo DICE Report, 2/2018. "Wealth and Inheritance Taxation: An Overview and Country Comparison".

Figur 13 Förmögenhetsandelar i olika länder, procent

Källa: Ifo DICE Report, 2/2018. "Wealth and Inheritance Taxation: An Overview and Country Comparison".

För att minska ojämlikheten och få in pengar till nödvändiga reformer föreslår Vänsterpartiet att en ny förmögenhetsskatt införs i Sverige. Förmögenhetsskatten ska gälla på hushållsnivå och appliceras på hushållets nettoförmögenhet. Nettoförmögenheter under 6 miljoner kronor undantas från skatt. Följande skattesatser och gränsvärden föreslås.

Tabell 6 Vänsterpartiets förslag till ny förmögenhetsskatt

Gränsvärden, mnkr	Skattesats %
6–10	1,5
10–20	3
20–	5

Vi tänker oss att i princip alla tillgångar ska inkluderas i skattebasen. Eventuellt bör man konstruera någon form av begränsningsregel för fastigheter som används som fast boende. Förmögenhetsskatten beräknas stärka de offentliga finanserna med 10,7 miljarder kronor, men beräkningarna är behäftade med betydande osäkerhet.³¹

14.4.2 Fastighetsskatt

Vänsterpartiets principiella hållning är att fastigheter är tillgångar som ska beskattas. Fastigheter är också en viktig och stabil skattebas. Vi menar att beskattningen måste utformas med krav på förutsägbarhet, men också uppfattas som rättvis. Därför bör marknadsvärdet tillåtas slå igenom mer i beskattningen av ägda bostäder än vad det gör i dag. Dagens kommunala fastighetsavgift är djupt orättvis. Den tas ut som en avgift på 0,75 procent av taxeringsvärdet, med ett tak på (för 2020) 8 349 kronor. Taket medför att den procentuella skattesatsen blir lägre ju högre taxeringsvärdet är. Fastighetsavgiften är därmed starkt regressiv. SVT har i en granskning visat att i en majoritet av landets kommuner betalar husägare mer i fastighetsavgift i dag, än vad de gjorde när fastighetsskatten togs bort 2007. Framför allt är det boende i landsbygdskommuner som är förlorarna medan vinnarna främst återfinns i välbärgade kommuner som t.ex. Täby och Nacka.³²

³¹ RUT, 2020:811.

³² <https://www.svt.se/nyheter/ekonomi/landsbygden-betalar-for-skattesankning-i-storstader>.

Vänsterpartiet vill därför komplettera den kommunala fastighetsavgiften med en statlig fastighetsskatt. Skatten ska tas ut med 1,5 procent på den del av taxeringsvärdet som överstiger 4 miljoner kronor och med 2,5 procent på den del av taxeringsvärdet som överstiger 7 miljoner kronor. Vi föreslår också att dagens begränsningsregel, som innebär att pensionärer inte ska behöva betala mer än 4 procent av sin inkomst i avgift, utökas till att omfatta alla. Vårt förslag till ny fastighetsbeskattning innebär också att de avgiftslättnader som i dag finns för nybyggda hus avskaffas. Detta ska gälla för nybyggda hus med ett värdeår från det att regeländringen träder i kraft. Förslaget ska med andra ord inte gälla retroaktivt. Vänsterpartiets förslag till statlig fastighetsskatt i den del där taxeringsvärdet överstiger 7 miljoner kronor eller mer berör 39 000 fastighetsägare. Totalt förstärker vår föreslagna fastighetsskatt de offentliga finanserna med 5,1 miljarder kronor 2021.³³

I tabellen nedan visas utredningstjänstens fördelningsanalys av vårt förslag till ny fastighetsbeskattning, dels för samtliga individer, dels för endast de personer som träffas av vår fastighetsskatt.

Tabell 7 Fördelningsanalys av Vänsterpartiets fastighetsskatt

Förändring av ekonomisk standard, diff i kr per år (2020)

Inkomstdecil	Alla individer	Berörda individer
1	-60	-1 550
2	-30	-1 250
3	-70	-1 980
4	-100	-2 650
5	-150	-3 350
6	-230	-4 610
7	-370	-5 530
8	-630	-6 700
9	-1 100	-8 740
10	-4 310	-18 300

Källa: RUT, Dnr 2020:1168.

Bostadsrätter omfattas inte av vårt förslag till ny fastighetsbeskattning. Vänsterpartiet kommer att arbeta med att ta fram en modell för hur bostadsrätter ska kunna beskattas på liknande sätt som småhus.

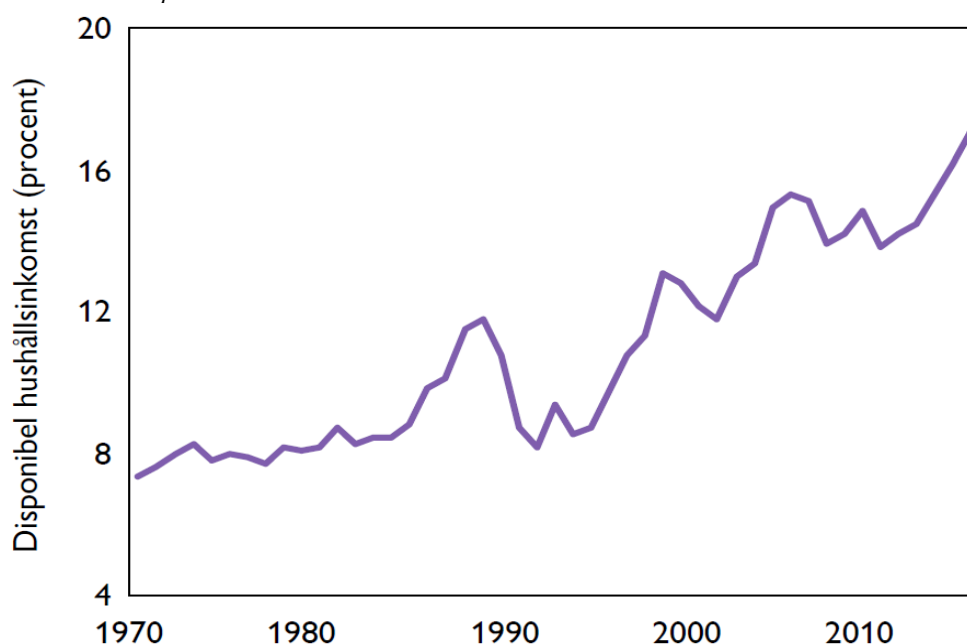
14.4.3 Arvs- och gåvoskatt

Arv är ett tydligt exempel på hur kapital påverkar en individs livschanser. Arvsflödena har dessutom ökat i betydelse i Sverige, framför allt under de senaste 25–30 åren, se figur 14 nedan. Sedan 1990-talet har de mer än fördubblats.

³³ RUT, Dnr 2020:1168.

Figur 14 Årligt beräknat arvsflöde i Sverige

Procent av disponibel hushållsinkomst

Källa: SNS (2018), Konjunkturrådets rapport 2018, "Kapitalbeskattningens förutsättningar".

I likhet med vad som är fallet i många OECD-länder föreslår Vänsterpartiet att en arvs- och gåvoskatt införs i Sverige. Vi tänker oss ett fribelopp på 3 miljoner kronor, dvs. arvs- och gåvobelopp upp till den gränsen ska inte beskattas. Riksdagens utredningstjänst har emellertid inte kunnat beräkna offentligfinansiella effekter av de olika förslag som vi har berett, detta eftersom ett samlat underlag beträffande dödsbonds skulder och tillgångar saknas. I nämnda rapport från SNS görs bedömningen att den aggregerade årliga överföringen av arv och gåvor i Sverige uppgick till ca 370 miljarder kronor 2016. Vi anser det rimligt att införa en arvs- och gåvoskatt som motsvarar 1 procent av detta flöde. Skatten skulle således inbringa ca 3,7 miljarder kronor per år.

14.4.4 Skatt på kapitalinkomster

I avsnitt 6.2 konstaterade vi att en viktig förklaring till den ökade ojämlikheten i Sverige beror på kapitalinkomsternas ökade betydelse och dess ojämna fördelning. År 2018 uppgick de sammanlagda kapitalinkomsterna till drygt 350 miljarder kronor och 56 procent av dessa gick till den hundradel av befolkning som hade de högsta inkomsterna. Normalskattesatsen för kapitalinkomster är 30 procent, vilket är klart under den högsta skattesatsen för arbetsinkomster. Mot denna bakgrund föreslår Vänsterpartiet att skatten på stora aktieutdelningar och kapitalvinster på värdepappersförsäljning höjs enligt följande gränsvärden och skattesatser.³⁴

³⁴ Sparande som sker inom ramen för ISK eller kapitalförsäkring omfattas inte av förslaget. För att göra förslaget symmetriskt borde skatten på höga kapitalvinster som sker inom ramen för ISK och sparandet i kapitalförsäkring omfattas. Men beskattningen av dessa sparformer sker i form av s.k. schablonbeskattning på kontots värde i stället för på den vinst man gör. Detta gör det svårt att hitta en lösning som inte träffar småspararna. Vårt förslag om höjd skatt på sammanlagd aktieutdelning och kapitalvinst börjar ju gälla först vid kapitalinkomster på över 75 000 kronor.

Tabell 8 Höjd skatt på sammanlagd aktieutdelning och kapitalvinst

Gränsvärden, tkr	Skattesats %
75–150	32
150–300	34
300–1 000	40
1 000-	45

De två översta stegen i vårt förslag beräknas inbringa 9,5 miljarder kronor år 2021.³⁵ Drygt 2 000 personer med vinst av aktieutdelning och kapitalvinster över 5 miljoner kronor beräknas stå för ca två tredjedelar av detta belopp, vilket åskådliggör kapitalinkomsternas ojämna fördelning. Sammantaget stärker vårt förslag om progressiv kapitalvinstskatt på stora aktieutdelningar och kapitalvinster vid värdepappersförsäljning de offentliga finanserna med 11,4 miljarder kronor 2021.³⁶

14.4.5 Ränteavdragen

Ett annat område som behöver reformeras är ränteavdragen. Ränteutgifter ingår i kapitalförluster. Kapitalförluster får kvittas mot kapitalinkomster och kapitalvinster. Avdragsrätten för ränteutgifter gäller för alla typer av lån, både blacolån och bostadslån. Den som har kapitalutgifter som överstiger kapitalinkomsterna kan få skattereduktion på upp till 30 procent av räntebeloppet. För ränteutgifter upp till 100 000 kronor kan avdrag göras med 30 procent. För den del av ränteutgifterna som överstiger 100 000 kronor får avdrag göras med 21 procent.

Den stora delen av underskott av kapital utgörs av räntor på bostadslån. Ränteavdragen har bidragit till att blåsa upp bostadspriserna. Ränteavdragen har därtill en tveksam fördelningsprofil. Den tiondel av hushållen som har de högsta inkomsterna erhåller större ränteavdrag än de 40 procent av hushållen som finns i den andra änden av inkomstfördelningen.³⁷

Av konjunkturella skäl föreslår Vänsterpartiet att avtrappningen av ränteavdragen införs först 2022. Förslaget innebär att ränteavdragen trappas ned till 28 procent 2022 och till 26 respektive 25 procent för 2023 och 2024. Vi föreslår också att avdragsrätten för ränteutgifter begränsas till maximalt 100 000 kronor, dvs. avdragsrätten för ränteutgifter därutöver avskaffas. Förslaget stärker de offentliga finanserna med 1,8 miljarder kronor 2022 och 3,9 miljarder kronor för 2023.³⁸

14.4.6 Inför en exitskatt

En grundläggande skatterättslig princip – inte bara i Sverige – är att de vinster som har uppstått när en person är skattskyldig i ett land också beskattas i det landet. En rad länder har regler om särskilda beskattningskonsekvenser för fysiska personer som flyttar ut. I Sverige kommer den principen till uttryck genom den s.k. tioårsregeln i inkomstskattelagen. Det är dock känt att tioårsregeln har betydande brister. Skatteverket gjorde 2007 en studie om försäljning av aktier efter utflytning. I studien konstaterades att ett stort antal personer utvandrade för att därefter sälja aktier och andelar med i Sverige upparbetade vinster skattefritt eller med förmånligare beskattning, samt att den typen av

³⁵ RUT, dnr 2020:814.

³⁶ Ibid.

³⁷ SCB (HEK).

³⁸ RUT, dnr 2020:879.

skattedriven utflyttning tenderade att öka. I studien noterades att den som skaffar sig en överblick av den interna lagstiftningen hos ett antal stater, hade en uppsjö av möjligheter att undvika att kapitalvinster på aktier och andelar beskattades i Sverige. I rapporten identifierades ett antal olika upplägg. I vissa fall såldes andelarna direkt, i andra fall gick man via utländska holdingbolag som avyttrade andelarna. Studien konstaterade också att ett flertal av Sveriges skatteavtal saknade utflyttningsregler.

Under förra mandatperioden uppdrog regeringen åt Skatteverket att ta fram ett förslag om utflyttningskatt. Uppdraget redovisades i Skatteverkets promemoria Exitbeskattning för fysiska personer (2017). Promemorian var detaljrik och innehöll konkreta lagförslag. Förslaget mötte dock stark kritik från näringslivets olika lobbyorganisationer, varpå regeringen drog tillbaka förslaget. Vänsterpartiet anser att en exitskatt bör införas i enlighet med det förslag som Skatteverket tagit fram. På sikt beräknas skatten stärka de offentliga finanserna med ca 1 miljard kronor per år.³⁹ Under de första åren är förstärkningen dock mindre, eftersom skatteintäkterna från exittillgångarna p.g.a. anstånden kommer in efter hand under flera år framåt. För 2021 beräknas förslaget stärka de offentliga finanserna med 220 miljoner kronor.⁴⁰

14.4.7 Övrigt

Fysiska personer som köper andelar i ett mindre företag i samband med företagets bildande eller vid en nyemission, kan få göra ett investeraravdrag upp till hälften av andelskostnaderna. Investeraravdraget har kritiserats för sina fördelningspolitiska effekter och för att det kan skapa nya vägar för skatteplanering. Av fördelningspolitiska skäl föreslår Vänsterpartiet att investeraravdraget avskaffas. Ett avskaffande av investeraravdraget beräknas medföra en offentligfinansiell förstärkning på ca 30 miljoner kronor per år.⁴¹

14.5 Sociala avgifter m.m.

I budgetpropositionen föreslår regeringen att arbetsgivaravgifterna sänks för arbetstagare i åldern 19–23 år. De nedsatta arbetsgivaravgifterna är tänkta att gälla från 1 april 2021 till 31 mars 2023 och bedöms sammantaget kosta ca 18 miljarder kronor.

Nedsättningar av arbetsgivaravgifterna för denna grupp har prövats förr, med skralt resultat. Regeringen Reinfeldt sänkte skatten första gången 2007 med drygt 10 procentenheter för personer i åldern 19–25 år. Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU) kom i sin utvärdering av reformen fram till att intäktsbortfallet per jobb av sänkningen uppgick till mellan 1 och 1,6 miljoner kronor, vilket då var omkring fyra gånger högre än den genomsnittliga anställningskostnaden för 19–25-åringar.⁴² Regeringens förslag torde ha ytterst begränsade sysselsättningseffekter. Den största effekten av skattesänkningen blir ökade vinster för företag med en stor andel unga arbetstagare. Vänsterpartiet avvisar förslaget av fördelningspolitiska och offentlig-

³⁹ Skatteverket (2017), "Exitbeskattning för fysiska personer – beskattning av realiserade kapitalvinster som upparbetas i Sverige".

⁴⁰ RUT, dnr 2020:1251.

⁴¹ RUT, dnr 2020:827.

⁴² Egelbark, J och N. Kaunitz (2013), "Sänkta arbetsgivaravgifter för unga", IFAU Rapport 2013:26.

finansiella skäl. Detta stärker de offentliga finanserna med drygt 7 miljarder kronor under 2021.⁴³

Sedan tidigare finns också en nedsättning av arbetsgivaravgifterna för ungdomar 15–18 år. Flera av remissinstanserna befarade att förslaget skulle bli ineffektivt, däribland Arbetsförmedlingen, ESV, Konjunkturinstitutet, IFAU och LO. Vänsterpartiet delar denna farhåga. Som nämnts ovan pekar tidigare studier av sänkta arbetsgivaravgifter för unga på att det inte kommer att få några betydande långsiktiga effekter på sysselsättningen. Vänsterpartiet föreslår därför att nedsättningen av arbetsgivaravgifterna för unga i åldern 15–18 år slopas. Förslaget stärker de offentliga finanserna med 800 miljoner kronor för 2021.⁴⁴

Den 1 januari 2017 infördes en tillfällig nedsättning av arbetsgivaravgifterna för enskilda näringsidkare som anställer en första person. Sedan dess har regelverket i flera steg gjorts mer generöst och permanentats. I budgetpropositionen går nu regeringen vidare och föreslår att stödet tillfälligt utvidgas till företag som inte har någon anställd och som anställer ytterligare en eller två personer samt till företag med en anställd och som anställer ytterligare en person. Vänsterpartiet stod bakom det ursprungliga regelverket, men vi ser inga skäl att göra det mer generöst eller att permanenta det. Vi avvisar således de ändringar i stödet som gjorts och som föreslås i budgetpropositionen. Detta stärker de offentliga finanserna för 2021 med 240 miljoner kronor.⁴⁵

I budgetpropositionen för 2020 föreslog regeringen att den nedsättning av arbetsgivaravgifterna som i dag finns för personer som arbetar med forskning och utveckling skulle förstärkas. Dessa förändringar trädde i kraft den 1 april i år. I budgetpropositionen för 2021 föreslår regeringen ytterligare lättnader i regelverket. Vänsterpartiet har svårt att se några sakliga skäl vare sig till förslagen i budgetpropositionen för 2020 eller till förslagen i budgetpropositionen för 2021. Vi avvisar således dessa förslag, vilket sammantaget stärker de offentliga finanserna med 920 miljoner kronor under 2021.⁴⁶

I budgetpropositionen föreslår regeringen också ytterligare lättnader för utländska experter. Vänsterpartiet ser inga sakliga skäl att ytterligare sänka skatten för en redan privilegierad grupp och avvisar förslaget. Regeringens förslag bedöms inte ha några offentligfinansiella effekter 2021 och 2022. För 2023 beräknas förslaget försvaga de offentliga finanserna med 30 miljoner kronor. Den varaktiga offentligfinansiella effekten av förslaget beräknas till –290 miljoner kronor.

14.6 Miljöskatter

Klimatförändringen är ett akut hot för människans framtida livsmöjligheter. I kapitel 12 En grön och jämlik väg ut ur krisen – investeringsplan för en bättre framtid, redovisas vår syn på en omställning för klimat och ekologiskt hållbar utveckling. För att genomföra omställningen måste det offentliga göra det möjligt för individer att göra klimatvänliga och hållbara val. För klimatomställningen kommer det att krävas stora investeringar i infrastruktur, förnybar energi, energieffektivisering och andra utsläppsminskande åtgärder. Principen om att förorenaren betalar för sin miljöpåverkan har

⁴³ Se BP21.

⁴⁴ RUT, dnr 2020:831.

⁴⁵ RUT, dnr 2020:1317.

⁴⁶ RUT, dnr 2020:1318.

länge varit och bör fortsatt vara ett riktmärke i den svenska miljö- och klimatpolitiken. Utsläppspriset ger en tydlig styrande signal till alla aktörer och gör det mer lönsamt att investera i åtgärder som minskar utsläppen. Koldioxidskatten är ett centralt styrmedel i vår nationella klimatpolitik.

Beskattning av drivmedel är ett viktigt verktyg för att minska transportsektorns klimatpåverkan. Men den är också ett exempel på trubbigt verktyg som inte gör skillnad på höginkomsttagare med god tillgång till kollektivtrafik och en låginkomsttagare i glesbygd utan tillgång till alternativ till bilen. Vänsterpartiet anser det angeläget att träffsäkra styrmedel utformas för att minska klyftor mellan stad och landsbygd och att det vid behov införs kompensatoriska åtgärder för att beakta rättviseperspektivet när t.ex. skatter ger negativa fördelningseffekter. För att möta en ökad elektrifiering av vägtrafiken med stärkt regional rättvisa anser vi det angeläget att arbetet med en reform av vägtrafikbeskattning redan nu inleds.

Den tunga lastbilstrafiken betalar i dag inte för den påverkan den har genom sina externa kostnader för samhället i form av t.ex. miljö- och klimatpåverkan och slitage på vägarna. Vänsterpartiet har under lång tid förespråkat en avståndsbaserad skatt på tunga lastbilar som träffsäkert ska vara möjlig att differentiera. Förutom den klimatnytta en sådan beskattning skulle kunna medföra ser vi stora vinster med att svenska och utländska lastbilar skulle kunna beskattas på lika villkor och att myndigheter skulle ges bättre möjligheter, genom automatiserat avläsningsbart system, att upptäcka den illegala lastbilstrafiken. Promemorian En ny inriktning för beskattning av tung lastbilstrafik har remitterats och därmed har redan en god grund lagts för att ett förslag på avståndsbaserad beskattning av tung lastbilstrafik bör kunna läggas fram i riksdagen i närtid. Regeringen bör skyndsamt återkomma med förslag på avståndsbaserad vägslitageskatt av tung lastbilstrafik.

Användning av konstgödsel, dvs. gödsel framställt genom industriella processer, bidrar till övergödningen och ger upphov till utsläpp av växthusgaser. Det finns därför starka skäl att begränsa användningen av handelsgödsel. Sverige hade skatt på konstgödsel under 25 år men detta avskaffades plötsligt av den borgerliga regeringen 2009. Vänsterpartiet föreslår att en beskattning av konstgödsel i likhet med den som avskaffades 2009 införs, men med en något högre beskattning på kvävekomponenten för att minska läckaget av kväve. Skattesatsen på kväve höjs med 10 procent i vårt förslag jämfört med den gamla skatten. Vänsterpartiets förslag till ny skatt på konstgödsel bedöms stärka de offentliga finanserna med 320–340 miljoner kronor per år.⁴⁷ Pengar som vi återför till jordbruket för att möjliggöra omställning.

Under 2017 sänktes energiskatten för datorhallar i Sverige. Med en kostnad upp till 230 miljoner kronor per år har satsningen inte lett till de ökade antalet anställda som utlovades. Under våren rapporterades om hur stödet mestadels verkar ha hamnat i några av världens största företags fickor. Vänsterpartiet menar att det finns rimligare sätt att använda dessa resurser och avvisar därför energiskatteavdraget för datorhallar. Förslaget stärker de offentliga finanserna med 230 miljoner kronor 2021.⁴⁸

⁴⁷ RUT, dnr 2020:825.

⁴⁸ RUT, dnr 2020:1285.

14.7 Vänsterpartiets skatteförslag

Tabell 9 Vänsterpartiets skatteförslag 2021–2023

Avvikelse mot regeringen, offentligfinansiella effekter, mnkr

	2021	2022	2023	Källa/referens
Inkomstskatter				
Höjd skatt för höginkomsttagare	10 100	10 500	10 900	RUT 2020:1326
Avtrappat jobbskatteavdrag	6 100	6 500	7 000	RUT 2020:1326
Sänkt skiktgräns för statlig inkomstskatt	8 600	10 000	11 500	RUT 2020:1326
Nej till nytt jobbskatteavdrag	5 000	5 000		BP21
Sänkt skatt för låg- och medelinkomsttagare	-5 000	-5 000	-5 000	RUT 2020:1326
Lika skatt vid lika inkomst	-9 600	-9 300	-9 000	RUT 2020:1326
Skattereduktion för fackföreningsavgift	-2 500	-2 600	-2 600	RUT 2020:824
Skattereduktion för avgift till a-kassan	-1 400	-1 400	-1 400	RUT 2019:620
Sänkt tak/avskaffa ROT	2 000	10 800	11 300	RUT 2020:822
Avskaffa RUT-avdraget				RUT
	6 550	6 850	7 150	2020:821/BP21
Nej till skattereduktion för gåvor	250	250	250	RUT 2020:832
Nej till lättnader expertskatt			30	BP21
Sociala avgifter				
Nej till sänkta arbetsgivaravgifter unga (19–23 år)	7 520	8 950	1 430	BP21
Nej till sänkta arbetsgivaravgifter unga (15–18 år)	800	800	800	RUT 2020:831
Nedsättning arbetsgivaravgifter FoU	930	1 150	1 140	RUT 2020:1318
Arbetsgivaravgifter de första två anställda	240	570	610	RUT 2020:1317
Företagsskatter				
Höjd bolagsskatt		7 900	7 900	RUT 2020:828
Nej till ökade avdragsmöjligheter räntenetto m.m.	2 400	2 000	1 600	BP21
Nej till investeraravdrag för storbolagen	2 500			BP21
Ändrade 3:12-regler	3 000	3 000	3 000	RUT 2019:631
Kapitalbeskattning				
Höjd skatt på aktieutdelning och kapitalvinst	11 400	12 500	13 000	RUT 2020:814
Ny förmögenhetsskatt	10 700	10 700	10 700	RUT 2020: 811
Fastighetsskatten	5 100	5 200	5 200	RUT 2020:1168
Ny arvs- och gåvoskatt	3 700	3 700	3 700	SNS (2018)
Avtrappade ränteavdrag		1 800	3 900	RUT 2020:879
Tak och uppskovsränta avyttring bostad	2 620	2 720	2 720	RUT 2020:1144
Exitskatt/utflytningsbeskattning	220	320	420	RUT 2020:1251
Avskaffa investeraravdraget	30	30	30	RUT 2020:827

	2021	2022	2023	Källa/referens
Miljö- och energiskatter				
Konstgödselskatt	340	330	320	RUT 2020:825
Energiskatt datorhallar	230	220	220	RUT 2020:1285
Summa	71 830	93 490	86 820	

15 Utgiftsramar och fördelning av utgifter i statsbudgeten

Tabell 10 Vänsterpartiets förslag till utgiftsramar för 2021

Tusental kronor

Utgiftsområde	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
01 Rikets styrelse	15 907 564	-97 000
02 Samhällsekonomi och finansförvaltning	17 501 844	10 000
03 Skatt, tull och exekution	12 413 921	±0
04 Rättsväsendet	56 430 577	340 000
05 Internationell samverkan	1 999 265	53 000
06 Försvar och samhällets krisberedskap	71 153 370	-1 441 000
07 Internationellt bistånd	46 828 602	1 500 000
08 Migration	9 268 385	-553 000
09 Hälsovård, sjukvård och social omsorg	101 941 904	3 955 000
10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning	98 410 400	3 850 000
11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom	37 715 888	3 700 000
12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn	103 578 007	400 000
13 Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering	7 790 741	1 900 000
14 Arbetsmarknad och arbetsliv	105 724 319	4 325 000
15 Studiestöd	28 313 111	610 000
16 Utbildning och universitetsforskning	92 077 789	4 431 500
17 Kultur, medier, trossamfund och fritid	17 790 875	902 700
18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik	5 578 679	5 382 000
19 Regional utveckling	4 173 425	30 000
20 Allmän miljö- och naturvård	16 202 213	1 450 000
21 Energi	4 514 129	1 000 000
22 Kommunikationer	73 916 227	12 015 000
23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel	22 581 344	1 220 000
24 Näringsliv	15 355 253	422 000
25 Allmänna bidrag till kommuner	153 452 049	26 169 000
26 Statsskuldräntor m.m.	165 200	±0
27 Avgiften till Europeiska unionen	45 037 439	±0
Summa utgiftsområden	1 165 822 520	71 574 200

Utgiftsområde	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
Minskning av anslagsbehållningar inkl. SSR	-7 766 074	±0
Summa utgifter	1 158 056 446	71 574 200
Riksgäldskontorets nettoutlåning	14 881 025	±0
Kassamässig korrigerings	278 004	±0
Summa	1 173 215 475	71 574 200

Tabell 11 Vänsterpartiets förslag till utgiftsramar 2022–2023

Miljoner kronor

Utgiftsområde	Avvikelse från regeringen	
	2022	2023
01 Rikets styrelse	-93	-93
02 Samhällsekonomi och finansförvaltning	10	10
03 Skatt, tull och exekution	±0	±0
04 Rättsväsendet	368	348
05 Internationell samverkan	63	73
06 Försvar och samhällets krisberedskap	-2 041	-2 041
07 Internationellt bistånd	1 750	1 000
08 Migration	-664	-686
09 Hälsovård, sjukvård och social omsorg	6 205	7 405
10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning	5 490	5 880
11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom	3 800	3 900
12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn	500	690
13 Jämställdhet och nyanlända invandrades etablering	1 900	1 900
14 Arbetsmarknad och arbetsliv	4 525	7 125
15 Studiestöd	710	710
16 Utbildning och universitetsforskning	4 167	4 167
17 Kultur, medier, trossamfund och fritid	990	1 057
18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik	5 582	5 782
19 Regional utveckling	30	30
20 Allmän miljö- och naturvård	2 700	4 550
21 Energi	1 000	1 600
22 Kommunikationer	11 600	14 740
23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel	1 820	1 870
24 Näringsliv	447	372
25 Allmänna bidrag till kommuner	40 553	48 725
26 Statsskuldsräntor m.m.	±0	±0
27 Avgiften till Europeiska unionen	±0	±0
Summa utgiftsområden	91 411	109 113
Minskning av anslagsbehållningar inkl. SSR	±0	±0
Summa utgifter	91 411	109 113

Utgiftsområde	Avvikelse från regeringen	
	2022	2023
Riksgäldskontorets nettoutlåning	±0	±0
Kassamässig korrigerig	±0	±0
Summa	91 411	109 113

Tabell 12 Fördelning av utgifter i statsbudgeten 2021–2023

Miljoner kronor – avvikelse från regeringen

Utgiftsområde 01 Rikets styrelse

1:1 Kungliga hov- och slottsstaten	-19	-15	-15
2:1 Riksdagens ledamöter och partier m.m.	-121	-121	-121
3:1 Sametinget	12	12	12
6:3 Integritetsskyddsmyndigheten	20	20	20
7:2 Åtgärder för den nationella minoriteten romer	12	12	12
Summa	-97	-93	-93

Utgiftsområde 02 Samhällsekonomi och finansförvaltning

1:11 Finansinspektionen	10	10	10
Summa	10	10	10

Utgiftsområde 03 Skatt, tull och exekution

Summa	±0	±0	±0
--------------	-----------	-----------	-----------

Utgiftsområde 04 Rättsväsendet

1:1 Polismyndigheten	30	30	30
1:3 Åklagarmyndigheten	60	70	50
1:4 Ekobrottsmyndigheten	30	30	30
1:5 Sveriges Domstolar	180	210	210
1:8 Rättsmedicinalverket	35	23	23
1:10 Brottsoffermyndigheten	5	5	5
Summa	340	368	348

Utgiftsområde 05 Internationell samverkan

1:2 Freds- och säkerhetsfrämjande verksamhet	-10	-10	-10
1:11 Samarbete inom Östersjöregionen	10	20	30
99:1 Svenskt stöd USA:s civilsamhälle	50	50	50
99:2 En svensk ambassadör för FN-resolution 1325	3	3	3
Summa	53	63	73

Utgiftsområde 06 Försvar och samhällets krisberedskap

1:2 Försvarsmaktens insatser internationellt	-486	-486	-486
1:3 Anskaffning av materiel och anläggningar	-1 300	-2 000	-2 000
1:11 Försvarets materielverk	-5	-5	-5
2:6 Myndigheten för samhällsskydd och beredskap	50	50	50
99:1 Beredskapslager	300	400	400
Summa	-1 441	-2 041	-2 041

Utgiftsområde 07 Internationellt bistånd

99:1 Additionellt coronabistånd	1 000	1 000	±0
99:2 Additionellt klimatbistånd	500	750	1 000
Summa	1 500	1 750	1 000

Utgiftsområde 08 Migration

1:1 Migrationsverket	60	60	60
1:2 Ersättningar och bostadskostnader	-553	-664	-686
1:4 Domstolsprövning i utlänningsmål	-30	-30	-30
1:5 Rättsliga biträden m.m. vid domstolsprövning i utlänningsmål	-20	-20	-20
1:6 Offentligt biträde i utlänningsärenden	-10	-10	-10
Summa	-553	-664	-686

Utgiftsområde 09 Hälsovård, sjukvård och social omsorg

1:4 Tandvårdsförmåner	2 250	4 500	4 500
1:6 Bidrag till folkhälsa och sjukvård	4 000	4 000	4 000
1:8 Bidrag till psykiatri	300	300	1 500
1:11 Prestationsbundna insatser för att korta vårdköerna	-3 000	-3 000	-3 000
2:5 Åtgärder avseende alkohol, narkotika, dopning, tobak samt spel	40	40	40
4:7 Bidrag till utveckling av socialt arbete m.m.	300	300	300
99:1 Nationellt resurscentrum mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål	20	20	20
99:2 Vaccin pneumokocker	45	45	45
Summa	3 955	6 205	7 405

Utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning

1:1 Sjukpenning och rehabilitering m.m.	-100	-110	180
1:2 Aktivitets- och sjukersättningar m.m.	2 300	2 200	2 100
1:7 Ersättning för höga sjuklönekostnader	-600	-1 200	-1 200
99:1 Sjuklön för små företag	2 250	4 600	4 800
Summa	3 850	5 490	5 880

Utgiftsområde 11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom

1:1 Garantipension till ålderspension	6 000	6 200	6 400
1:3 Bostadstillägg till pensionärer	-2 200	-2 300	-2 400
1:4 Äldreförsörjningsstöd	-100	-100	-100
Summa	3 700	3 800	3 900

Utgiftsområde 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn

1:2 Föräldraförsäkring	-100	-100	-10
1:8 Bostadsbidrag	500	600	700
Summa	400	500	690

Utgiftsområde 13 Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering

1:2 Kommunersättningar vid flyktingmottagande	1 900	1 900	1 900
Summa	1 900	1 900	1 900

Utgiftsområde 14 Arbetsmarknad och arbetsliv

1:1 Arbetsförmedlingens förvaltningskostnader	1 500	2 000	2 000
1:2 Bidrag till arbetslöshetsersättning och aktivitetsstöd	1 505	1 505	4 105
1:3 Kostnader för arbetsmarknadspolitiska program och insatser	1 000	500	500
1:4 Lönebidrag och Samhall m.m.	200	400	400
2:1 Arbetsmiljöverket	100	100	100
2:6 Regional skyddsombudsverksamhet	20	20	20
Summa	4 325	4 525	7 125

Utgiftsområde 15 Studiestöd

1:2 Studiemedel	610	710	710
Summa	610	710	710

Utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning

1:3 Specialpedagogiska skolmyndigheten	255	260	260
1:7 Maxtaxa i förskola, fritidshem och annan pedagogisk verksamhet, m.m.	2 500	2 500	2 500
1:17 Statligt stöd till vuxenutbildning	300	30	30
2:2 Universitets- och högskolerådet	2	2	2
2:64 Särskilda utgifter inom universitet och högskolor	330	330	330
2:67 Särskilda bidrag inom högskoleområdet	30	30	30
3:1 Vetenskapsrådet: Forskning och forskningsinformation	15	15	15
99:1 Fler anställda i lågstadiet	1 000	1 000	1 000
Summa	4 432	4 167	4 167

Utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid

1:2 Bidrag till allmän kulturverksamhet, utveckling samt internationellt kulturutbyte och samarbete	405	480	480
7:2 Bidrag till kulturmiljövård	50	50	50
8:2 Centrala museer: Stiftelser	38	45	62
8:3 Bidrag till vissa museer	10	10	10
8:4 Forum för levande historia	±0	10	10
12:2 Bidrag till nationell och internationell ungdomsverksamhet	±0	±0	50
13:1 Stöd till idrotten	40	40	40
13:2 Bidrag till allmänna samlingslokaler	25	25	25
13:3 Stöd till friluftorganisationer	10	5	5
14:1 Bidrag till folkbildningen	160	160	160
14:3 Särskilda insatser inom folkbildningen	25	25	25

99:1 Digitalisering av kulturarvet	65	65	65
99:2 Öppen fritidsverksamhet och rullande bygdegård	75	75	75
Summa	903	990	1 057

Utgiftsområde 18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik

1:4 Boverket	1 500	1 500	1 500
1:7 Energieffektivisering och renovering av flerbostadshus och utomhusmiljöer	1 000	1 000	1 000
1:8 Investeringsstöd för anordnande av hyresbostäder och bostäder för studerande	2 000	2 000	2 000
2:1 Konsumentverket	75	75	75
2:2 Allmänna reklamationsnämnden	3	3	3
2:4 Åtgärder på konsumentområdet	4	4	4
99:1 Statliga topplån för byggande av hyresrätter	200	300	400
99:2 Investerings- och upprustningsstöd för idrottsanläggningar	500	500	500
99:3 Klimatsmart stadsplanering	100	200	300
Summa	5 382	5 582	5 782

Utgiftsområde 19 Regional utveckling

1:1 Regionala tillväxtåtgärder	30	30	30
Summa	30	30	30

Utgiftsområde 20 Allmän miljö- och naturvård

1:3 Åtgärder för värdefull natur	±0	100	600
1:11 Åtgärder för havs- och vattenmiljö	100	100	300
1:14 Skydd av värdefull natur	100	350	600
1:18 Stöd för gröna och trygga samhällen	-150	-200	±0
99:1 Investeringsstöd för produktion av förnybara drivmedel samt laddinfrastruktur	250	550	550
99:2 Klimatanpassade och gröna städer	150	300	500
99:3 Klimatstöd för ett fossilfritt Sverige	1 000	1 500	2 000
Summa	1 450	2 700	4 550

Utgiftsområde 21 Energi

1:4 Energiforskning	±0	±0	50
1:5 Infrastruktur för elektrifierade transporter	±0	±0	550
99:1 Sol- och vindkraft på offentliga byggnader	1 000	1 000	1 000
Summa	1 000	1 000	1 600

Utgiftsområde 22 Kommunikationer

1:1 Utveckling av statens transportinfrastruktur	4 620	4 400	6 140
1:2 Vidmakthållande av statens transportinfrastruktur	2 945	2 600	3 800
2:5 Driftsäker och tillgänglig elektronisk kommunikation	±0	900	1 300

99:1 Hållbara, jämlika och transporteffektiva städer	3 350	3 200	3 000
99:2 Sjöfartsverket	600	±0	±0
99:3 ERTMS	500	500	500
Summa	12 015	11 600	14 740

Utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel

1:1 Skogsstyrelsen	20	20	20
1:2 Insatser för skogsbruket	50	100	100
1:17 Åtgärder för landsbygdens miljö och struktur	850	1 000	1 050
1:19 Miljöförbättrande åtgärder i jordbruket	-200	±0	±0
99:1 Inför produktionsstöd för biogas	500	700	700
Summa	1 220	1 820	1 870

Utgiftsområde 24 Näringsliv

1:2 Verket för innovationssystem: Forskning och utveckling	±0	±0	50
1:3 Institutens strategiska kompetensmedel	±0	±0	150
1:5 Näringslivsutveckling	47	47	47
1:8 Sveriges geologiska undersökning	±0	±0	25
1:20 Bidrag till företagsutveckling och innovation	100	100	100
2:3 Exportfrämjande verksamhet	-25	±0	±0
99:1 Program grön omställning pappersindustrin	300	300	±0
Summa	422	447	372

Utgiftsområde 25 Allmänna bidrag till kommuner

1:1 Kommunalekonomisk utjämning	26 169	40 553	48 725
Summa	26 169	40 553	48 725

Utgiftsområde 26 Statsskuldsräntor m.m.

Summa	±0	±0	±0
--------------	-----------	-----------	-----------

Utgiftsområde 27 Avgiften till Europeiska unionen

Summa	±0	±0	±0
--------------	-----------	-----------	-----------

16 Den offentliga sektorns finanser m.m.

Tabell 13 Den offentliga sektorns finanser (V)

Miljoner kronor – avvikelse från regeringen

	2021	2022	2023
Offentlig sektors inkomster	74 890	98 090	93 279
Offentlig sektors utgifter	73 904	94 161	113 625
Finansiellt sparande i offentlig sektor	986	3 929	-20 346
Staten	-54	2 369	-22 296
Ålderspensionssystemet	740	1 260	1 650
Kommunsektorn	300	300	300
Finansiellt sparande i procent av BNP (nivå)	-3,43 %	-1,45 %	-0,02 %

Tabell 14 Kommunsektorns finanser (V)*Miljoner kronor – avvikelse från regeringen*

	2021	2022	2023
Kommunernas inkomster	42 789	57 963	69 287
Kommunal inkomstskatt	3 370	4 310	6 462
Kapitalinkomster och övriga inkomster	±0	±0	±0
Statsbidrag under utgiftsområde 25	26 169	40 553	48 725
därav ekonomiska regleringar	-4 470	-5 610	-6 462
Statsbidrag från övriga utgiftsområden	13 250	13 100	14 100
Utgifter	42 489	57 663	68 987
Finansiellt sparande i kommunsektorn	300	300	300

Tabell 15 Statens budgetsaldo och statsskulden (V)*Miljoner kronor – avvikelse från regeringen*

	2021	2022	2023
Inkomster i statens budget	71 520	93 780	86 817
därav inkomster av försåld egendom	±0	±0	±0
Utgifter i statens budget	71 574	91 411	109 113
därav statsskuld räntor	±0	±0	±0
Riksgäldskontorets nettoutlåning	±0	±0	±0
Kassamässig korrigerings	±0	±0	±0
Statens budgetsaldo	-54	2 369	-22 296
Statsskuld vid årets slut	54	-2 315	19 982

Tabell 16 Inkomster i statens budget (V)*Miljoner kronor – avvikelse från regeringen*

	2021	2022	2023
Direkta skatter på arbete	21 610	33 680	34 219
Indirekta skatter på arbete	11 540	14 310	6 452
Skatt på kapital	40 960	49 590	52 198
Skatt på konsumtion och insatsvaror	670	680	680
Offentliga sektorns skatteintäkter	74 780	98 260	93 549
avgår skatter till andra sektorer	-3 260	-4 180	-6 432
Statens skatteintäkter	71 520	94 080	87 117
Periodiseringar	±0	±0	±0
Statens skatteinkomster	71 520	94 080	87 117
Övriga inkomster	±0	-300	-300
Inkomster i statens budget	71 520	93 780	86 817

Tabell 17 Utgiftstak för staten (V)*Miljoner kronor – avvikelse från regeringen*

	2021	2022	2023
Takbegränsade utgifter	71 574	91 411	109 113
Budgeteringsmarginal	-0	-0	-0
Utgiftstak för staten	71 574	91 411	109 113

Kommentar: Vänsterpartiet är emot systemet med treåriga utgiftstak, och föreslår endast utgiftstak för det kommande budgetåret, dvs. för 2021.

17 Beräkning av statsbudgetens inkomster

Tabell 18 Beräkning av statsbudgetens inkomster 2021

Tusental kronor

Inkomsttitel	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
1100 Direkta skatter på arbete	669 157 777	21 610 000
1111 Statlig inkomstskatt	49 800 443	19 180 000
1115 Kommunal inkomstskatt	783 111 174	3 270 000
1120 Allmän pensionsavgift	133 861 530	-110 000
1130 Artistskatt	-27	±0
1140 Skattereduktioner	-297 615 343	-730 000
1200 Indirekta skatter på arbete	611 915 430	11 540 000
1210 Arbetsgivaravgifter	605 667 789	11 440 000
1240 Egenavgifter	13 509 366	±0
1260 Avgifter till premiepensionssystemet	-41 758 053	100 000
1270 Särskild löneskatt	48 632 802	±0
1280 Nedsättningar	-14 722 417	±0
1290 Tjänstegruppliv	585 943	±0
1300 Skatt på kapital	246 944 398	40 960 000
1310 Skatt på kapital, hushåll	60 534 887	30 170 000
1320 Skatt på företagsvinster	125 570 044	3 390 000
1330 Kupongskatt	6 508 667	±0
1340 Avkastningsskatt	5 721 541	±0
1350 Fastighetskatt	35 375 273	7 400 000
1360 Stämpelskatt	13 233 986	±0
1400 Skatt på konsumtion och insatsvaror	611 020 722	670 000
1410 Mervärdesskatt, hushåll	470 220 374	±0
1420 Skatt på alkohol och tobak	27 938 700	±0
1430 Energiskatt	53 023 457	270 000
1440 Koldioxidskatt	21 293 489	±0
1450 Övriga skatter på energi och miljö	9 160 202	400 000
1470 Skatt på vägtrafik	23 709 923	±0
1480 Övriga skatter	5 674 577	±0
1500 Skatt på import	6 601 330	±0
1600 Restförda och övriga skatter	15 651 276	±0
1700 Avgående poster, skatter till EU	-6 601 331	±0
Offentliga sektorns skatteintäkter (periodiserat)	2 154 689 602	74 780 000
1800 Avgående poster, skatter till andra sektorer	-1 077 667 045	-3 260 000

Inkomsttitel	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
Statens skatteintäkter (periodiserat)	1 077 022 557	71 520 000
1900 Periodiseringar	55 302 717	±0
1000 Statens skatteinkomster (kassamässigt)	1 132 325 274	71 520 000
Övriga inkomster (kassamässigt)	-26 331 190	±0
2000 Inkomster av statens verksamhet	39 455 656	±0
3000 Inkomster av försåld egendom	5 000 000	±0
4000 Återbetalning av lån	670 329	±0
5000 Kalkylmässiga inkomster	17 262 000	±0
6000 Bidrag m.m. från EU	30 316 430	±0
7000 Avräkningar m.m. i anslutning till skattesystemet	-119 035 605	±0
8000 Utgifter som redovisas som krediteringar på skattekonto	±0	±0
Statsbudgetens inkomster (kassamässigt)	1 105 994 084	71 520 000

Tabell 19 Beräkning av statsbudgetens inkomster 2022–2023

Miljoner kronor

Inkomsttitel	Avvikelse från regeringen	
	2022	2023
1100 Direkta skatter på arbete	33 680	34 219
1111 Statlig inkomstskatt	21 070	23 057
1115 Kommunal inkomstskatt	4 110	6 162
1120 Allmän pensionsavgift	-130	-30
1130 Artistskatt	±0	±0
1140 Skattereduktioner	8 630	5 030
1200 Indirekta skatter på arbete	14 310	6 452
1210 Arbetsgivaravgifter	14 200	6 432
1240 Egenavgifter	±0	±0
1260 Avgifter till premiepensionssystemet	110	20
1270 Särskild löneskatt	±0	±0
1280 Nedsättningar	±0	±0
1290 Tjänstegruppliv	±0	±0
1300 Skatt på kapital	49 590	52 198
1310 Skatt på kapital, hushåll	33 270	35 970
1320 Skatt på företagsvinster	8 820	8 728
1330 Kupongskatt	±0	±0
1340 Avkastningsskatt	±0	±0
1350 Fastighetskatt	7 500	7 500
1360 Stämpelskatt	±0	±0

Inkomsttitel	Avvikelse från regeringen	
	2022	2023
1400 Skatt på konsumtion och insatsvaror	680	680
1410 Mervärdesskatt, hushåll	±0	±0
1420 Skatt på alkohol och tobak	±0	±0
1430 Energiskatt	270	270
1440 Koldioxidskatt	±0	±0
1450 Övriga skatter på energi och miljö	410	410
1470 Skatt på vägtrafik	±0	±0
1480 Övriga skatter	±0	±0
1500 Skatt på import	±0	±0
1600 Restförda och övriga skatter	±0	±0
1700 Avgående poster, skatter till EU	±0	±0
Offentliga sektorns skatteintäkter (periodiserat)	98 260	93 549
1800 Avgående poster, skatter till andra sektorer	-4 180	-6 432
Statens skatteintäkter (periodiserat)	94 080	87 117
1900 Periodiseringar	±0	±0
1000 Statens skatteinkomster (kassamässigt)	94 080	87 117
Övriga inkomster (kassamässigt)	-300	-300
2000 Inkomster av statens verksamhet	-300	-300
3000 Inkomster av försåld egendom	±0	±0
4000 Återbetalning av lån	±0	±0
5000 Kalkylmässiga inkomster	±0	±0
6000 Bidrag m.m. från EU	±0	±0
7000 Avräkningar m.m. i anslutning till skattesystemet	±0	±0
8000 Utgifter som redovisas som krediteringar på skattekonto	±0	±0
Statsbudgetens inkomster (kassamässigt)	93 780	86 817

Bilaga 1 Effekten av Vänsterpartiets förslag för några olika typfall

Tre typfall på hur effekten av Vänsterpartiets förslag avseende höjd garantinivå i sjukersättningen, höjt bostadskostnadstak i bostadstillägget, reduktion för fackföreningsavgift, höjd bidragsgrundande inkomstgränsen i bostadsbidraget och lika skatt oavsett inkomst, påverkar följande typexempel⁴⁹:

- En ensamstående person som är 40 år gammal med ett barn på 5 år och som har sjukersättning under ett helt år. Beräkningen antar att personen betalar facklig medlemsavgift på 452 kronor per månad och har en hyreskostnad på 5 761 kronor i månaden kommer att öka sin disponibla inkomst med omkring 2 000 kronor i månaden till följd av våra förslag.
- En ensamstående undersköterska, 40 år gammal med ett barn och en inkomst på 25 000 kronor per månad som betalar fackföreningsavgift på 452 kronor per månad och har en hyreskostnad på 5 761 kronor i månaden får ökad disponibel inkomst med 700 kronor per månad.
- En ensamstående bankchef, 40 år gammal med ett barn och en inkomst över 120 000 kronor per månad får en minskad disponibel inkomst med 5 880 kronor i månaden till följd av våra förslag.

Vänsterpartiets förslag att helt sluta inkomstklyftan helt redan 2021, innebär exempelvis att:

- En arbetslös som får 20 000 kronor i månaden från a-kassan får sänkt skatt med 1 400 kr i månaden.
- En person med sjukpenning på 18 000 kronor per månad får sänkt skatt med 1 370 kronor per månad.

⁴⁹ RUT, dnr 2020:1352.

Bilaga 2 En grön och jämlik väg ut ur krisen – investeringsplan för en bättre framtid

Vänsterpartiets investeringsplan

Avvikelse mot regeringen, mnkr

	2021	2022	2023
Hållbara, jämlika och transporteffektiva städer	3 500	3 500	3 500
Klimatsmart stadsplanering	100	200	300
Sol- och vindkraft på offentliga byggnader	1 000	1 000	1 000
Grön omställning inom pappersindustrin	300	300	
Klimatstöd för ett fossilfritt Sverige	1 000	1 500	2 000
Investeringsstöd för samhällsfastigheter	10 000	15 000	15 000
Tillgängliga lokaler och öppen fritidsverksamhet	100	100	100
Lekparker, parklekar och spontanidrott	500	500	500
Servicebussar för det svikna Sverige	120	120	120
Statliga topplån för byggande av hyresbostäder	200	300	400
Utökad investeringsstöd för byggande av hyresbostäder	2 000	2 000	2 000
Utökad stöd för energieffektivisering och renovering av flerbostadshus och utomhusmiljöer	1 000	1 000	1 000
Investerings- och upprustningsstöd för idrottsanläggningar	500	500	500
Tillgänglighetsstöd	1 000	1 000	1 000
Upprustning av de regionala och lågtrafikerade järnvägsspåren	400	400	400
Statligt stöd till regionala kollektivtrafiken	3 000	3 000	3 000
Ökade järnvägsinvesteringar	1 000	1 100	2 100
Åtgärda underhållsskulden samt tidigareläggning av järnvägsunderhåll	1 500	2 000	3 200
Öka investeringarna i nattågsfordon	370		740
Statlig finansiering av ERTMS-ombordutrustning	500	500	500
Flexibel investeringspott för hållbara godstransportlösningar	200	200	200
Utökad utbyggnad av fiberbredband i landsbygd		9 000	1 300
Inför beredskapslager för livsmedel	300	400	400
Genomför försök med regionala center för fossilfritt producerade beredskapslivsmedel	50	50	50
Inför investeringsstöd för att klimatanpassa jordbruket	100	200	200
Främja produktion av växtbaserade livsmedel	50	100	150
Öka stödet för betesmarker med särskilda värden	200	200	200
Stärk stödet för ekologisk produktion och omställning	150	150	150
Investeringsstöd till lokala slakterier och mobila slakterier	10	10	10
Sammanfattning			
Ett grönt samhällsbygge	5 900	6 500	6 800
Det gemensamma är det bästa	10 720	15 720	15 720
Bostadsbyggande och upprustning	4 700	4 800	4 900
Fossilfria och pålitliga transporter	6 970	16 200	11 440
Trygga livsmedel	860	1 110	1 160
Totalt	29 150	44 330	40 020

Jonas Sjöstedt (V)

Hanna Gunnarsson (V)

Maj Karlsson (V)

Håkan Svenneling (V)

Ulla Andersson (V)

Tony Haddou (V)

Karin Rågsjö (V)

Jessica Wetterling (V)